

TAMPEREEN YLIOPISTO

Matti Viitasaari

”But the New Frontier of which I speak is not a set of promises. It is a set of challenges”

UUSI RAJASEUTU

JA AMERIKKALAISTEN TEHTÄVÄ

PRESIDENTTI JOHN F. KENNEDYN PUHEISSA

Historian pro -gradu tutkielma

Tampere 2015

Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

MATTI VIITASAARI: ”But the New Frontier of which I speak is not a set of promises. It is a set of challenges”. Uusi rajaseutu ja amerikkalaisten tehtävä presidentti John F. Kennedyn puheissa.

Pro-gradu -tutkielma, 109 s.
Historia
Joulukuu 2015

Pro-gradu -tutkielmassani tutkin, esiintyvätkö presidentti John F. Kennedyn puheissa tämän kampanjateemana tunnettu uusi rajaseutu (*New Frontier*) sekä ajatus amerikkalaisten historiallisesta tehtävästä. Amerikkalaiseen ajatteluun on kuulunut näkemys, että amerikkalaiset ovat poikkeuksellinen kansakunta, jolle on uskottu historiallinen tehtävä maailmassa. Tätä ajattelua on kutsuttu amerikkalaiseksi ekseptionalismiksi. Työssäni käyn läpi tämän ajattelun kehittymisen keskeiset kohdat puritaanien ajattelusta presidentti Wilsonin idealismiin. Ajatus eritystehtävän saaneesta kansasta juontaa 1600-luvun puritaaneilta, jotka vaikuttivat muutenkin tulevan amerikkalaisen yhteiskunnan ja kulttuurin kehitykseen. Ekseptionalismin kehityksen yksi tärkeä vaihe oli 1800-luvun lopulla historioitsija Frederick Jackson Turnerin esittämä rajaseututeoria (*Frontier Thesis*), jonka mukaan amerikkalaisuus syntyi länteen suuntautuneen uudisasutuksen myötä rajaseudulla, missä ”sivistynyt” ja ”villi” maailma kohtasivat. Tästä kokemuksesta syntyi ”uusi amerikkalainen”. Rajaseututeorian on sanottu olevan suosituin selitys amerikkalaisten oletetuille eroille esimerkiksi eurooppalaisiin verrattuna. Vuoden 1960 presidentinvaalikampanjassa ”uusi rajaseutu” oli Kennedyn metafora Yhdysvaltojen 1960-luvulla kohtaamille haasteille.

Olen valinnut tutkimuskohteeksi Kennedyn viisi merkittävää puhetta, jotka on pidetty amerikkalaiselle yleisölle. Puheet käsittelevät sekä ulko- että sisäpolitiikkaa, joten puheista välittyi Kennedyn näkemys amerikkalaisuudesta ja amerikkalaisten roolista niin kotimassa kuin maailmanlaajuisestikin. Lähestyn tutkimustani hermeneuttisen menetelmän kautta, joten käyn läpi historiallisen kontekstin, missä puheet pidettiin ja nostan Kennedyn henkilöhistoriasta esille tutkimukseni kannalta merkityksellisiksi katsomiani asioita.

Kampanjateemana ollut uusi rajaseutu jäi presidentin puheissa vähemmälle käytölle ja tutkimissani puheissa se esiintyi ainoastaan avaruusohjelmaa käsitelleessä puheessa, jossa avaruudesta ja sen tutkimisesta tuli amerikkalaisten uusi rajaseutu. Tämä osoittaa selvän eron itse kampanjaretoriikan ja presidentillisen retoriikan välillä. Kennedyn puheissa esiintyy selvä ajatus amerikkalaisten maailmanlaajuisesta tehtävästä, joka on vapauden ja demokratian puolustaminen. Tämä nousee esille jokaisessa tutkimassani puheessa, etenkin virkaanastujaispuheessa, avaruusohjelmaa käsitelleessä puheessa sekä Kuuban kriisiä käsitelleessä puheessa. Puheessaan sodan ja rauhan kysymyksistä kesällä 1963 JFK vetosi kylmän sodan asenteiden uudelleenarvioinnin ja todellisen rauhan puolesta pyrkiessään vauhdittamaan ydinkoekieltosopimusta, ja vapaus oli läsnä myös tässä puheessa. Kansalaisyhteiskunnasta pidetty puhe käsitteli vapauden tilaa Yhdysvalloissa. Kennedy nosti mustien kansalaisyhteiskunnat kansakunnan moraaliseksi kysymykseksi, joka oli ”yhtä vanha kuin Raamattu ja yhtä selkeä kuin Amerikan perustuslaki”. Puheessaan Kennedy osoitti selvän ristiriidan, mikä vallitsi maassa, joka oli perustettu vapauden ja kaikkien tasa-arvon ihanteelle, mutta ylläpiti silti rotuerottelua etelävaltioissa. Puheen viesti oli, että jokaisen amerikkalaisen oli elettävä omassa elämässään maan ihanteiden edellyttämällä tavalla ja toimittava muutoksen eteen. Vapauden ihanne esiintyi puheissa erottamattomana osana amerikkalaisuutta.

Sisällysluettelo

I JOHDANTO	1
1. Amerikkalaisen ekseptionalismin määrittely ja termin alkuperä.....	1
2. Tutkimuskysymys.....	4
3. Tutkimusmetodi.....	7
4. Amerikkalaisen ekseptionalismin relevanssi.....	9
5. Amerikkalaisen ekseptionalismin tutkimuskenttä	12
5.1. Perry Millerin luoma pohja ekseptionalismin tutkimukselle.....	13
5.2. Bercovitch ja puritaanien vaikutus	14
5.3. Fabian Hilfrich ja ekseptionalismin ulkopoliittinen diskurssi.....	15
5.4. Walter McDougall ja amerikkalaisten omakuva	17
5.5. William Pfaff ja ulkopoliittinen kutsumuskohtalo.....	18
II AMERIKKALAINEN EKSEPTIONALISMI SEKÄ JFK	20
1. Puritaanit ja kaupunki kukkulan laella	21
1.1. Winthropin puheen historiallinen konteksti.....	22
1.2. Puritaanien erityistehtävä ja pyhä liitto	23
1.3. Amerikkalainen jeremiadi	25
2. Poikkeuksellinen valtio syntyy	27
2.1. Sallimuksen suunnitelma ja vapauden imperiumi	27
2.2. Luonnolliset oikeudet ja uudenlainen hallintomalli	30
3. Nuoren valtion kutsumuskohtalo ja rajaseutumyytti	32
3.1. Laajentuminen kohti länttä ja kutsumuskohtalo	32
3.2. Amerikkalainen rajaseutukokemus.....	34
4. Yhdysvaltojen tehtävä muuttuu maailmanlaajuiseksi	37
4.1. Uuden ulkopoliittisen syyt	38
4.2. Imperialismidebatti.....	40
4.3. Presidentti Wilson ja pelastajakansakunta.....	41
4.4. Globaalit missiot vastakkain.....	45
4.5. Kennan ja patoamispolitiikka	46
4.6. Patoamispolitiikan linjat ja Dullesin veljekset	47
5. John Fitzgerald Kennedy	51
5.1. Huippuyliopistosta senaattiin ja nousu politiikan huipulle.....	52
5.2. Uusi rajaseutu ja presidentinvaalien voitto 1960.....	53

III KENNEDYN PUHEET, PUHEIDEN KONTEKSTI JA ANALYYSI	55
1. Retoriikan teoriaa ja amerikkalaista käytäntöä.....	56
2. Virkaanastujaispuhe	57
3. Avaruusohjelmaa käsittelevä puhe	67
4. Sikojenlahden maihinnousu ja jännitteet Kuubassa	71
5. Kuuban ohjus kriisi ja Kennedyn puhe.....	73
6. Kriisiä seuranneet neuvottelut	77
7. "Not merely peace in our time but peace for all time"	80
8. Kansalaisoikeusliike ja Kennedy	87
9. "And this Nation ... will not be fully free until all its citizens are free"	89
10. Puheiden yhteenveto.....	93
IV LOPPUPÄÄTELMÄT	94
1. Uusi rajaseutu	94
2. Amerikkalaisten tehtävä	95
3. Puritaanien vaikutuksesta	97
4. Ekseptionalismi kansallisena voimavarana	98
V LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	100
I LÄHTEET	100
II TUTKIMUSKIRJALLISUUS	102
III VIDEOLÄHTEET	108

I JOHDANTO

Kansallisten myyttien funktiona on selittää historiaa ja kansakunnan – ja implisiittisesti myös yksilön – rooli siinä.¹ Esimerkiksi Vergliuksen *Aeneissa* esiintyy ajatus, jossa kuvataan Rooman Jupiterilta saamaa tehtävää perustaa universaali, ikuinen rauhan, oikeuden ja oikeudenmukaisuuden valtakunta. Rooman lisäksi sivilisaatiot antiikista moderniin aikaan maapallon eri puolilla ovat esittäneet vastaavia ajatuksia kansallisesta missiostaan. Niitä julistivat esimerkiksi konfutselainen Kiina, helleenien Kreikka, ottomaanien Turkki, Romanovien Venäjä ja viktoriaaninen Englanti.² Muita tunnettuja esimerkkejä missiosta tai erityisasemasta ovat ranskalaisten sivistystehtävä *mission civilisatrice* siirtomaavallan aikakaudella sekä saksalaisen historiografian *Sonderweg* eli ajatus Saksan tai saksankielisten maiden historian poikkeuksellisuudesta muuhun Eurooppaan nähden. Yhdistävää näille kaikille näkemyksille on se, että oma kansakunta on *sui generis* muihin verrattuna.

Graduni aiheeksi olen valinnut yhdysvaltalaisen näkemyksen maan ja amerikkalaisten poikkeuksellisesta roolista, luonteesta, kohtalosta sekä missiosta. Tätä ajatusta kutsutaan amerikkalaiseksi ekseptionalismiksi (*American Exceptionalism*). Tutkin gradussani sitä, miten amerikkalainen ekseptionalismi esiintyi John F. Kennedyn (1917–1963) puheissa tämän vaalivoiton jälkeen. Työssäni ekseptionalismi ei tarkoita pelkästään amerikkalaisten poikkeuksellisuutta, vaan myös tämän poikkeuksellisuuden mukana tulevaa erityistehtävää ja tehtävää. Tarkemmin tutkin työssäni sitä, miten uusi rajaseutu (*New Frontier*) ja amerikkalaisten tehtävä esiintyvät valitsemisissäni puheissa. Kennedy on hyvä esimerkki ekseptionalismin käytöstä, sillä hän toi moderniin amerikkalaiseen politiikkaan kaksi keskeistä ekseptionalismin käsitettä, puritaaneilta lainatun ilmauksen kaupungista kukkulan laella, sekä päivitetyn version rajaseudusta (*the frontier*), jota on pidetty amerikkalaisuuden keskeisenä selityksenä.

1. Amerikkalaisen ekseptionalismin määrittely ja termin alkuperä

Amerikkalaiselle³ ekseptionalismille voidaan löytää ainakin kaksi erilaista merkitystä. Poliitikkojen käytössä se tarkoittaa uskoa Yhdysvaltojen poikkeukselliseen rooliin, missioon tai muuhun positiiviseen erityisasemaan muihin valtioihin verrattaessa. Poliitiikan tutkijat ja yhteiskuntatieteilijät ovat puolestaan ottaneet termin käyttöönsä ja käyttävät sitä kuvaamaan kysymystä, miksi Yhdysvallat eroaa niin merkittävästi muista teollistuneista demokratioista joissain

¹ Pfaff 2010, s. 67.

² Gamble 2001, s. 4–5.

³ On syytä tarkentaa, että sanoilla Amerikka ja amerikkalainen tarkoitan työssäni Yhdysvaltoja ja maan kansalaisia, en mantereen muita osia tai kansoja.

tapauksissa.⁴ Työssäni ekseptionalisimia ei ymmärretä politiikantutkimuksen tai yhteiskuntatieteilijöiden käyttämässä merkityksessä, vaan amerikkalainen ekseptionalisimi tarkoittaa uskoa amerikkalaisten erityisasemaan ja erityistehtävään historiassa.

Amerikkalaisen ekseptionalismin etymologia on osittain hämärän peitossa, mutta ranskalainen historioitsija ja poliittinen filosofi Alexis de Tocqueville (1805–1859) mainitaan usein ekseptionalismin käsitteen alullepanijana. Matkusteltuaan Yhdysvalloissa hän kirjoitti kokemuksistaan teoksen *Demokratia Amerikassa* (1835/40), jossa hän kuvasi amerikkalaisten tilanteen olevan melkoisen poikkeuksellinen (*exceptionnelle*).⁵ Mittavassa työssään de Tocqueville pyrki selittämään, miksi amerikkalaistyyppinen edustuksellinen demokratia oli epäonnistunut monissa Euroopan valtioissa, jotka olivat kokeilleet erilaisia demokraattisia reformeja siirtyessään pois päin monarkiasta. Painottamalla nuoren amerikkalaisen kansakunnan ja Euroopan valtioiden sosiopoliittisten rakenteiden eroja de Tocqueville päätteli Yhdysvaltojen olevan poikkeuksellisessa asemassa. Tämän jälkeen amerikkalainen ekseptionalisimi alkoi yleistyä ilmaukseksi kuvata Yhdysvaltojen kansallista identiteettiä, historiaa, arvoja sekä myös sitä, että se toimi esimerkkinä muulle maailmalle.⁶ Amerikkalaisen ekseptionalismin sen idealismia ja missiota tarkoittavassa merkityksessä popularisoi yleiseen tietouteen Max Lerner 1950-luvulla ja se oli neutraali vaihtoehto historioitsijoiden usein ironisesti käyttämälle ilmaisulle ”amerikkalainen messianismi” (*American messianism*).⁷

Ajatus amerikkalaisten erilaisuudesta on ollut läsnä maan itsenäistymisestä alkaen ja *novus ordo seclorum* -ajattelun on sanottu olevan mahdollisesti maan vanhin poliittinen traditio.⁸ Seymour Martin Lipsetin kirjassa *American Exceptionalism: A Double-edged Sword* (1996) esitetyn näkemyksen mukaan amerikkalaisen ekseptionalismin, tai amerikkalaisen opin, idiografiset perusajatukset ovat vapaus, egalitarismi, individualismi, populismi ja *laissez-faire*. Yksinään nämä eivät toki ole pelkästään amerikkalaisia arvoja, mutta yhdessä ne suuntaavat amerikkalaiset uskomaan ainaiseen kehitykseen.⁹ Ekseptionalismin kannattajat ovat perustelleet uskomuksensa sillä, että maan ainutlaatuinen kansallinen uskomusjärjestelmä, historiallinen kehitys ja uniikki alkuperä tekevät Yhdysvallat erityiseksi ja maalla on – mahdollisesti Jumalan määräämänä – erityinen rooli historiassa. Eräänlainen *telos* heijastuu amerikkalaisessa ekseptionalismissa: Yhdysvallat jatkaa kehittymistään ja pyrkii luomaan yhä täydellisemmän unionin, eikä anna periksi

⁴ Lind 1996.

⁵ de Tocqueville 1848, s. 70.

⁶ Neumann; Coe 2011, s. 12.

⁷ McDougall 1997, s. 16.

⁸ Ibid.

⁹ Walker 2011, s. 36, St. John III 2011, s. 65.

rappion voimille. Samalla Yhdysvallat jatkaa etenemistään ja pysyy valon majakkana ja oikeuksien puolustajana maailmassa niin kauan kuin tämä poikkeuksellinen kansakunta on olemassa. Tämän lisäksi Yhdysvallat ja amerikkalaiset ovat poikkeuksellisia myös siksi, että heille on annettu vastuu maailman pelastamisesta maailmalta itseltään ja amerikkalaisten on omistauduttava voimakkaasti tälle kohtalolle.¹⁰

Amerikan mission on sanottu sisältävän elementtejä roomalaisten ja puritaanien ajattelusta, valistuksesta, kansallisromantiikasta, sosiaalisesta evankeliumista (*Social Gospel*)¹¹ sekä modernista imperialismista. Tästä syystä mission kuvien, symbolien, metaforien ja sanaston alkuperä on vaikeasti selvitettävissä. Historiallisen kokemuksen, teologisten juurien ja poliittisen ideologian lisäksi missiota ovat muokanneet myös Amerikan ulkopuolelta tulleet odotukset, joita tuli esimerkiksi Ranskan ja Englannin radikaalien valistusfilosofien taholta, jotka projisoivat toiveensa universaalista pelastuksesta Yhdysvaltoihin 1770- ja 1780-luvuilla.¹² Tulen tutkimuksessani keskittymään puritaanien vaikutukseen, sillä heillä oli keskeisin vaikutus amerikkalaisen omakuvan ja mission kehityksessä.

Työssäni amerikkalainen ekseptionalismi tarkoittaa siis uskoa amerikkalaiseen erityisasemaan sekä amerikkalaisten missioon. En kuitenkaan määrittele tiettyjä poliittisen retoriikan termejä ekseptionalistisiksi termeiksi, vaan katson Kennedyn puheiden kokonaisuutta ja sitä, miten Yhdysvaltojen tai amerikkalaisten rooli niissä esitetään. Tämä myös siksi, että amerikkalainen ekseptionalismi on ollut mukana luomassa amerikkalaista retoriikkaa, kuten esimerkiksi Sacvan Bercovitch (1933–2014) on esittänyt. Ekseptionalismi ei siis rajoitu pelkästään tiettyjen ilmaisujen käyttöön, vaan se on vaikuttanut paljon kokonaisvaltaisemmin. Ekseptionalismi ei ole pelkästään retoriikkaa, vaan sen taustalla ovat historialliset tapahtumat, jotka ovat muodostuneet osaksi ekseptionalismin narratiivia muodossa tai toisessa. Ilman näiden tapahtumien tarkastelua on mahdotonta ymmärtää ekseptionalismin kehitystä ja luonnetta.

Olen valinnut tutkimukseeni keskeisiksi katsomani historialliset ekseptionalismin kehitykseen vaikuttaneet tapahtumat, jotka olen jakanut neljään eri kokonaisuuteen. Ensimmäinen kokonaisuus on 1600-luvun siirtokuntien perustaminen ja laajentuminen Amerikan itärannikolla sekä puritaanien vaikutus kehittyvään yhteiskuntaan. Toinen kokonaisuus on Yhdysvaltojen itsenäistymien ja

¹⁰ Weiss; Edwards 2011, s. 1.

¹¹ Tämän 1800-luvun protestanttisen suuntauksen voidaan katsoa olevan yksi amerikkalaisen ekseptionalismin lähteistä. Liikkeen ajatteluun kuului näkemys, että ihmisluonnon jatkuvasti parantuessa ihminen nujertaisi pahan, ja Yhdysvallat oli, kiitos poliittisten instituutioidensa, paikka, jossa ihmisluonto täydellistyi nopeammin kuin muualla. Tästä syystä amerikkalaisten velvollisuus oli levittää systeeminsä etuja. (Pfaff 1994, s. 180–181).

¹² Gamble 2001, s. 5.

uudenlaisen hallintomallin syntyminen. Länteen suuntautunut ekspansio 1800-luvuilla sekä sen yhteydessä historioitsija Frederick Jackson Turnerin (1861–1932) esittämä rajaseututeoria (*The Frontier Thesis*) muodostavat kolmannen kokonaisuuden. Teoriallaan Turner pyrki selittämään, miksi amerikkalaiset erosivat eurooppalaisista niin merkittävästi. Turnerin mukaan juuri rajaseutu ja uudisraivaajakokemus muovasivat uudisraivaajista amerikkalaisia, sillä rajaseutu toi esille amerikkalaisuuteen liitetyt piirteet. Teoria resonoi amerikkalaisten keskuudessa ja sitä pidetään suosituimpana teoriana selittämään amerikkalaisten poikkeuksellisuutta eurooppalaisiin verrattuna. Neljäs kokonaisuus käsittelee amerikkalaisen mission muuttumista maailmanlaajuiseksi. Käyn työssäni läpi kyseiset tapahtumat ja selitän niiden tärkeyden amerikkalaisen ekseptionalismin kehitykselle, mutta tarkoitus ei ole esittää seikkaperäistä kuvausta näistä tapahtumista vaan käsittelen tutkimukseni kannalta olennaiset seikat.

2. Tutkimuskysymys

John F. Kennedy (1917–1963) oli merkittävässä roolissa tuomassa ekseptionalismin retoriikkaa moderniin amerikkalaiseen politiikkaan. Hyväksyessään demokraattisen puolueen presidenttiehdokkuuden vuoden 1960 vaaleihin Los Angelesissa Kaliforniassa Kennedy totesi pitämässään puheessa¹³ seisovansa paikassa, missä oli ollut aikanaan viimeinen rajaseutu (*last frontier*), jota ympäröivää maata entisaikojen pioneirit olivat lähteneet rakentamaan oman mukavuutensa ja turvallisuutensa uhraten aikomuksenaan tehdä lännen (*the West*) uudesta maailmasta vahva ja vapaa.¹⁴ Puheessaan Kennedy sanoi, että puheet tutkimattomien horisonttien, voitettavien taisteluiden sekä amerikkalaisen rajaseudun katoamisesta eivät pitäneet paikkaansa, vaan heidän edessään oli 1960-luvun rajaseutu (*the frontier of the 1960's*), joka tarjosi uusia ongelmia ratkaistavaksi ja taisteluita voitettavaksi. Se oli täyttymättömien toiveiden ja uhkien rajaseutu.¹⁵ Kennedylle uusi rajaseutu näyttäytyi abstraktiona, jonka tuolla puolella olivat esimerkiksi tieteen ja avaruuden tutkimattomat alueet, sodan ja rauhan ratkaisemattomat ongelmat sekä haasteet tietämättömyyden, ennakkoluulojen ja köyhyyden suhteen. Sen sijaan, että amerikkalaiset kääntyisivät pois uuden rajaseudun tuomasta haasteesta, Kennedy pyysi heitä toimimaan pioneereina tällä uudella rajaseudulla.¹⁶ Kennedy käytti vangitsevaa kuvausta uudesta rajaseudusta mobilisoidakseen amerikkalaiset tuekseen. Uusi rajaseutu oli amerikkalaisten uusi

¹³ Puheen kirjoittamiseen oli osallistunut Ted Sorensen, mutta puheella oli myös muita kirjoittajia (ks. Dallek 2013c, s. 275). Theodore ”Ted” Sorensen (1928–2010) tunnettiin Kennedyn pääasiallisena puheidenkirjoittajana ja neuvonantajana. Vaikka Sorensen oli päävastuussa puheista, Kennedy käytti myös muita kirjoittajia, joita olivat esimerkiksi Sorensenin Valkoisen talon sijainen Myer Feldman (1914–2007) ja Richard Goodwin (ks. Schlesinger 2008, s. 116–117).

¹⁴ Kennedy 1960.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

rendez-vous suuruuden kanssa.¹⁷ Kennedyn puheessa nostettiin taitavasti amerikkalaisten historiaan kuuluva myyttinen ja hieman vaikeasti määriteltävä rajaseutu, joka kuitenkin oli maantieteellinen alue, abstraktiksi käsitteeksi, joka symboloi kansakunnan edessä olevia uusia haasteita ulko- ja sisäpolitiikassa: ne haasteet oli voitettava, samalla tavalla kuin 1800-luvun pioneerit olivat voittaneet esteet omalla rajaseudullaan. Ilmaus *New Frontier* antoi samalla nimen Kennedyn tulevalle hallinnolle¹⁸ ja hänen hallintoonsa nimitettyjä kutsuttiin termillä *New Frontiersmen*.¹⁹ Rajaseudun käsite on tutkimuskohteena tärkeä, sillä paitsi että se leimasi voimakkaasti Kennedyn kampanjaa ja hallitusta, se jäi myös elämään uusien innovaatioiden ja haasteiden metaforana. Esimerkiksi internetiä käsitteellistettiin 1990-luvulla uudenlaisena rajaseutuna,²⁰ ja politiikan puolelta voidaan mainita esimerkki myös Yhdysvaltojen ulkopuolelta, sillä Ranskan entinen pääministeri Dominique de Villepin kirjoitti vuonna 2012 Yhdysvaltojen globalisaation aikakaudella kohtaamien haasteiden olevan nykypäivän ”uuden rajaseudun” haasteita.²¹ Uusi rajaseutu liitetään siis maan ulkopuolellakin Yhdysvaltoihin ja sen kohtaamiin haasteisiin.

Voitettuaan presidentinvaalit Kennedy toi raamatullisen, puritaaneilta lainatun metaforan, nykyaikaiseen amerikkalaiseen poliittiseen kulttuuriin. Ennen virkaanastumistaan presidentiksi hän piti jäähyväispuheen – joka tultiin tuntemaan sittemmin ”*City on a Hill*” nimellä – Massachusettsin osavaltiolle 9.1.1961. Puheeseensa Kennedy lainasi ilmaisun puritaanikuvernööri John Winthropin (1588–1649) niin ikään Massachusettsissa pitämästä saarnasta *A Model of Christian Charity*, jossa Winthrop vuonna 1630 kuvasi Uuden Englannin tulevia siirtokuntia ”kaupunkina kukkulan²² laella”, johon kaikkien katseet kohdistuvat. Ennen Sorensenin Kennedylle kirjoittamaa puhetta oli mahdollista viitata amerikkalaisten ”messiaaniseen identiteettiin” ilman mainintaa Winthropin puheesta tai kaupungista kukkulan laella, mutta Columbia Universityn professori Andrew Delbancon mukaan seuraavan 30 vuoden aikana Winthropin puheesta tuli merkittävä osa amerikkalaisuuden kirjallisuutta. Metafora kaupungista kukkulan laella läpäisi kansakunnan tajunnan ja 1980-luvun lopulla oli vaikea kuvitella, että kukaan keskeinen poliitikko voisi puhua Amerikasta mainitsematta myyttistä kaupunkia.²³ Puheessaan Kennedy sanoi, että nykyaikana hallinto – sen jokaisella tasolla kansalliselta paikalliseen – oli kuin kaupunki kukkulan laella.

¹⁷ Dallek 2013c, s. 276.

¹⁸ Winkler 1986, s. 112.

¹⁹ Dallek 2013c, s. 321.

²⁰ Eubanks 1999.

²¹ de Villepin 2012. ”In a new globalized world, these are challenges of the New Frontier of today.”

²² Suomalaisessa raamatunkäännöksessä Matteuksen evankeliumin kohdassa 5:14 Jeesus puhuu ylhäällä vuorella olevasta kaupungista, englantilaisessa käännöksessä sana on *hill*. Käytän työssäni käännöstä englantilaisesta versiosta, joka kääntyy parhaiten kukkulaksi.

²³ Gamble 2012, s. 7.

Puheessaan hän myös mainitsi jälleen rajaseudun todetessaan Winthropin kohdanneen tehtävän rakentaa uusi hallinto vaaralliselle rajaseudulle (*perilous frontier*).²⁴

Puritaaneihin viittaaminen katolisen Kennedyn puheessa on huomionarvoista, sillä lukuisat Massachusettsin irlantilaistaustaiset katoliset paheksuivat syrjintää, jota heidän esi-isänsä olivat aikanaan puritaanien toimesta kokeneet.²⁵ Se, että JFK otti juuri puritaanit²⁶ puheensa, sopii hyvin vallinneeseen amerikkalaiseen historiakäsitykseen, sillä 1950-luvulla tutkijat, kuten Perry Miller, olivat alkaneet tutkimuksissaan jäljittää amerikkalaisuuden juuria nimenomaan puritaaneihin.²⁷ Puheessaan Kennedy onnistui näin tuomaan amerikkalaisuuden kehityksen historialliset tapahtumat nykyhetkeen.

Olen valinnut Kennedyn tutkimuskohteeksi siksi, että hän toi moderniin poliittiseen retoriikkaan ja amerikkalaiseen itseymmärrykseen merkittävät käsitteet: uuden rajaseudun ja Winthropin saarnan kaupungista kukkulan laella. Hän on siis mitä sopivin tutkimuskohde, kun tutkitaan amerikkalaisen ekseptionalismin käyttöä modernin presidenttiyden aikana. Esimerkiksi Ronald Reagan (1911–2004) käytti myös metaforaa kaupungista kukkulan laella, mutta hän lähinnä jatkoi Kennedyn viitoittamalla tiellä, joten keskityn Kennedyyn, sillä hän oli ilmiön alullepanija. Kennedyyn keskittyvä tutkimukseni luo samalla pohjaa lisätutkimuksille, joissa voidaan tutkia Kennedyä seuranneiden presidenttien ekseptionalismin käyttöä. Näissä tutkimuksissa olisi mahdollista analysoida, miten Kennedyn aloittama suuntaus näkyi muiden presidenttien puheissa sekä tehdä vertailuja eroista eri presidenttien välillä.

Amerikkalaisen ekseptionalismin käytön Kennedyn puheissa tekee mielenkiintoiseksi myös se, että hän oli sukutaustaltaan irlantilainen ja uskonnoltaan katolinen, ei siis anglosaksinen protestantti. Kennedyn isän, Joseph Patrick Kennedyn, monia toimia varjosti tämän sosiaalisen hyväksynnän hakeminen,²⁸ ja hän turhautui, mikäli häntä kutsuttiin irlantilaiseksi eikä amerikkalaiseksi. Bostonilaisen sanomalehden tehtyä tämän virheen, hän oli kivahtaen todennut syntyneensä Yhdysvalloissa, samoin kuten lapsensakin ja kysyi, että mitä muuta vaaditaan sille, että jostakusta tulee amerikkalainen.²⁹ John F. Kennedyn perhetausta luo siis oman mielenkiintoisen lisänsä amerikkalaisen ekseptionalismin käyttöön, ja voisi olettaa hänen painottavan puheissaan

²⁴ Kennedy 1961a.

²⁵ Smith 2013.

²⁶ Puritaaneista ja Kennedystä voidaan mainita myös se, että JFK ja Jacqueline Kennedy (1929–1994) suunnittelivat antavansa vuonna 1956 kohtukuoleman kokeelle tyttärelleen nimeksi Arabella puritaanien laivan mukaan (ks. Smith 2013). Puritaanien laivan nimen kirjoitusasu on sanottu itse asiassa olleen *Arbella* (ks. Hodgson 2009, s. 2).

²⁷ Kennedy luki mittavasti historiaa käsitteleviä kirjoja (ks. Clymer 2014, s. 85). On siis todennäköistä, että hän oli tutustunut myös Millerin puritaanien vaikutusta käsittelevään työhön.

²⁸ Dallek 2013c, s. 3.

²⁹ Ibid.

amerikkalaisia myyttejä tullakseen nähdä ”aitona” amerikkalaisena sen sijaan, että häntä pidettäisiin katolisena, paaville uskollisena irlantilaisena, josta on tullut amerikkalaisten presidentti.

Gradussani tutkin kahta pääkysymystä: 1) esiintyykö uusi rajaseutu Kennedyn puheissa presidentinvaalin voiton jälkeen ja 2) esiintyykö puheissa ajatus amerikkalaisten historiallisesta tehtävästä. Kysymykset antavat mahdollisuuden tutkia miten Kennedyn uusi rajaseutu suhteutui vanhaan rajaseutuun sekä sitä miten amerikkalaisuuden keskeisenä selitysmallina pidettyä rajaseutua käytti presidentti, joka ei itse vastannut kuvaa anglosaksisesta protestanttisesta presidentistä. Puheissa esiintyvän amerikkalaisten tehtävän tutkiminen mahdollistaa Kennedyn näkemyksen suhteuttamisen kylmän sodan sekä amerikkalaisten historiallisiin missiökäsityksiin. Kokonaiskuvan saamiseksi huomioin kahden pääkysymyksen lisäksi myös puheissa esiintyvät muut olennaiset amerikkalaisen ekseptionalismin tekijät, kuten esimerkiksi sen, esiintyykö puritaanien ajattelun tai retoriikan vaikutusta Kennedyn puheissa.

3. Tutkimusmetodi

Lähestyn tutkimuskysymystä hermeneuttisen analyysin kautta. Hermeneuttisen analyysin tavoitteena on pyrkiä esimerkiksi ymmärtämään ihmisen toimintaa, tekstiä tai kulttuuria. Tutkimukseni perimmäinen tarkoitus on pyrkiä ymmärtämään amerikkalaista kulttuuria ja tähän tehtävään hermeneuttinen metodi on siis mitä sopivin. Metodi on käytännöllinen myös Kennedyn suhteen, sillä pyrin ymmärtämään hänen toimintaansa ja tekstejä, joihin amerikkalainen kulttuuri voimakkaasti heijastui. Metodi on toisaalta hyvin haasteellinen, sillä hermeneuttiseen tulkintaan saadaan harvoin konsensusta etenkin, jos tutkittavien puheiden tekijä tai tekijät ovat jo kuolleet. Seuraavaksi käsitelen hermeneuttisen metodin peruspiirteitä, mutta rajauksen vuoksi tarkoitus ei ole luoda kattavaa katsausta kyseisen tieteenperinteen kehitykseen.

Hermeneuttisen tulkinnan avulla esille saatu käsitteellinen mieli, tarkoitus, merkitsee jotain ainoastaan, mikäli se on esitettävissä tietyn kokonaisuuden osaksi. Wilhelm Dilthey (1833–1911) kutsui tätä tieteensuuntausta hengentieteeksi (*Geisteswissenschaft*) ja sanoi silloisen tiedekäsityksen vastaisesti, että luonnontieteelliseen ajatteluun pohjautuva lähestymistapa ei tarjoa sopivaa paradigmaa, kun tutkitaan esimerkiksi sosiaalisia tai taiteellisia kohteita, tekoja ja tapahtumia, joissa inhimillinen toiminta on yhtenä tekijänä. Dilthey katsoi, että tutkijan on kyettävä hengentieteessä eläytymään tutkimuksen kohteen ajatustapaan sekä kokemuksiin ja löydettävä esimerkiksi tietyn kulttuurin tai historiallisen aikakauden henki.³⁰ Omassa tutkimuksessani yhdistyvät tietty kulttuuri, aikakauden henki ja tekstin tutkiminen. Tutkimukseni käsittelee amerikkalaista kulttuuria, joka on

³⁰ Anttila 1998.

isompi kokonaisuus. Kylmä sota taas loi aikakauden hengen tutkimieni puheiden aikaan. Nämä molemmat tekijät puolestaan heijastuivat Kennedyn poliittisiin teksteihin.

Nykyään historiatietoisuus ei nojaa enää suoraan menneisyyden lähteisiin, vaan reflektoi niiden kanssa sijoittaen ne kontekstiin, missä ne saivat alkunsa. Näin voidaan havaita niille kuuluva arvo ja merkitys. Lähteitä lähestytään siis tulkinnan kautta. Tulkintaa ei sovelleta ainoastaan historiallisiin tapahtumiin tai teksteihin, vaan kaikkeen historian jälkeensä jättämään, kuten esimerkiksi hengellisyyden ilmaisujen tai käyttäytymisen tulkittamiseen. Lähestymistapaan kuuluu oletus siitä, että tutkittavan kohteen tarkoitus ei paljastu ilman pohdintaa ja tutkijan on katsottava välittömästi syntyvän käsityksen tuolle puolen, jotta voidaan löytää ”todellinen” piilotettu tarkoitus. Tämä näkemys juontaa Friedrich Nietzschen (1844–1900) ajatteluun, jonka mukaan kaikki järjestä riippuvat lausunnot ovat tulkinnalle avoimia, koska niiden todellinen tai oikea merkitys saavuttaa meidät ideologioiden naamioimana tai vääristämänä. Tässä mielessä historian ja filosofian moderni metodologia vastaa täysin Nietzschen käsityksiä: se lähtee olettamuksesta, että käsiteltävä materiaali tarvitsee kriittistä tulkintaa. Kun tutkija astuu dialogiin, menneisyys kohtaa hänet täysin uudessa tilanteessa, joka vaatii tulkitsevaa lähestymistapaa.³¹ Ajatuksen ideologian muokkaamasta viestistä voi katsoa sopivan tietyssä mielessä myös hyvin tutkimukseeni, sillä amerikkalainen historioitsija Richard Hofstadter (1916–1970) sanoi amerikkalaisista, että heidän kohtalonsa kansakuntana oli olla omaamatta ideologiaa, vaan olla sellainen.³² Poliittiset puheet, maasta riippumatta, ovat hyvä ympäröivän kulttuurin indikaattori, minkä takia ne ovat myös arvokkaita lähteitä tutkimukselle, joka pyrkii hahmottamaan kyseisen valtion kulttuuria. Maantieteellinen ja henkinen etäisyys tutkittavaan amerikkalaiseen kulttuuriin asettaa toki omat haasteensa, mutta globalisaation – joidenkin mielestä amerikanisaation³³ – aikakaudella, jolloin englannin kielestä on tullut todellinen *lingua franca* ja amerikkalaisen kulttuurin tuotteet ovat erittäin helposti saatavilla, henkinen välimatka on pienentynyt merkittävästi ja mahdollistaa amerikkalaisuuden paremman ymmärtämisen. Jäljelle jäävään välimatkaan sisältyy myös mahdollisesti selvä etu, sillä ulkopuolella oleva tarkkailija saattaa nähdä tutkittavan ilmiön selvemmin kuin kulttuurin sisällä elävä ja ymmärtää myös sen, millaisena tutkittava kulttuuri näyttäytyy ulkopuolisille.

³¹ Gadamer; Fantel 1975, s. 9–10.

³² Hodgson 2009, s. 1.

³³ Amerikanisaation teorioita ja sen vaikutusta muun muassa kirjallisuuteen, mediaan ja populaarimusiikkiin on käsitelty esimerkiksi Neill Campbellin, Jude Daviesin ja George McKayn toimittama teos *Issues in Americanisation and Culture* (Edinburgh University Press, 2004).

Yhdysvaltojen on sanottu olevan vastakohtien ja äärimmäisyyksien maa,³⁴ joten tutkimukseni tehtävä on haastava. Pitkään Yhdysvalloissa asunut Suomen entinen ulkoministeri, poliittisen historian professori ja työkseen Yhdysvaltojen politiikkaa vuodesta 1963 seurannut Keijo Korhonen,³⁵ on todennut, että Amerikasta ja amerikkalaisista on vaikea kirjoittaa mitään yleispätevää, sillä kaikki johtopäätökset saattavat olla samaan aikaan totta sekä harhaanjohtavaa yleistämistä.³⁶ Hänen mukaansa maa on stereotyyppien, kaavamaisten uskomusten kohde ja Amerikan, amerikkalaisten ja amerikkalaisuuden tajuaminen on poikkeuksellisen vaikea tehtävä, sillä tieto ei aina muutu ymmärrykseksi.³⁷ Työssäni pyrin suoriutumaan tästä vaikeasta tehtävästä ja yritän ymmärtää Amerikkaa ja amerikkalaista kulttuuria maan historiallisen omakuvan kautta joka heijastuu Kennedyn puheissa.

Tutkittavan kulttuurin sisällä toimivien ihmisten – tässä tapauksessa presidentti Kennedyn – ja heidän ajatustensa ilmaisun ymmärtämiseksi on tärkeää käydä läpi millaisessa tilanteessa he ovat toimineet. Tästä syystä omistan tutkimuksessani aikaa siihen, että käyn läpi kontekstoinnin vuoksi historiallisen tilanteen, jossa Kennedy puheensa piti, sillä ilman tätä on mahdotonta ymmärtää kokonaisuutta. Koska en tutki Kennedyn poliittista retoriikkaa sinällään, vaan rajaseudun ja amerikkalaisten tehtävän esiintymistä puheissa, en käytä tutkimuksessani diskurssianalyysin keinovalikoimasta löytyvää retorista analyysia. Diskurssianalyysi ei myöskään kokonaisuutena ole erityisen hyödyllinen tutkimukseni kannalta, sillä amerikkalaisen ekseptionalismin hallitseva asema yhdysvaltalaisessa poliittisessa diskurssissa on todettu monessa eri tutkimuksessa, eikä tutkimukseni tarkoitus ole tutkia tätä seikkaa enää uudelleen. Tämän lisäksi diskurssianalyysi soveltuu paremmin politiikan tutkimukseen, kun taas itse lähestyn aiheitani historiantutkimuksen näkökulmasta, jossa kontekstointi on keskeisessä roolissa. Lähestymistapani tarkoittaa myös sitä, että käyn läpi Kennedyn henkilöhistoriaa ja nostan esille mielestäni keskeiset tapahtumat, jotka vaikuttivat hänen näkemyksiinsä työssäni tutkittavista asioista.

4. Amerikkalaisen ekseptionalismin relevanssi

Olen valinnut amerikkalaisen ekseptionalismin tutkimuskohteekseni, sillä se on vaikuttanut voimakkaasti amerikkalaiseen kulttuuriin. Tässä yhteydessä on syytä määritellä, mitä kulttuurilla tarkoitetaan työssäni. Kulttuuri ymmärretään tutkimuksessani englantilaisen antropologin, Edward Burnett Tylorin (1832–1917) määritelmän mukaan. Tylor sanoi kulttuurin olevan monimutkainen

³⁴ Korhonen 2008, s. 29.

³⁵ Vehkasalo 2008.

³⁶ Korhonen 2002, s. 28–29.

³⁷ Korhonen 2008, s. 9.

kokonaisuus, joka sisältää tiedon, uskon, taiteen, moraalin, lain, tavat ja mitkä tahansa muut kyvyt ja tavat, joita ihminen on yhteiskunnan jäsenenä hankkinut.³⁸

Amerikkalaisen ekseptionalismin on sanottu olevan olennaisen tärkeä tekijä amerikkalaisten kulttuurisessa pääomassa ja kansallisessa identiteetissä. Siitä on muodostunut ajan kuluessa keskeinen osa amerikkalaista kulttuurista, sosiaalista ja poliittista DNA:ta. Deborah Madsenin mukaan ekseptionalismi on tarjonnut ”mytologisen pakopaikan” amerikkalaisille historian kaaokselta ja elämän epävarmuudelta.³⁹ Erittäin suuri joukko amerikkalaisia myös jakaa ajatuksen maansa poikkeuksellisesta luonteesta ja roolista. Erään kyselyn mukaan peräti 80 % yhdysvaltalaisista kertoi uskovansa, että maalla on poikkeuksellinen luonne johtuen historiasta sekä perustuslaista, ja tämä luonne erottaa maan muista maailman valtioista sekä tekee Yhdysvalloista hienoimman valtion.⁴⁰ Usko ekseptionalismiin muodostaa amerikkalaisen kansallisen identiteetin ja nationalismin ydinosan.⁴¹

Yhdysvallat on ollut toisen maailmansodan jälkeen johtavassa asemassa maailmassa niin taloudellisesti, sotilaallisesti, poliittisesti kuin myös kulttuurisesti ja sen vaikutus muuhun maailmaan on edelleen erittäin merkittävä. Jo pelkästään tästä syystä on tärkeää pyrkiä ymmärtämään amerikkalaisen ajattelun taustaa paremmin. Amerikkalaisen ekseptionalismin ymmärtäminen auttaa ymmärtämään paitsi maan sisä- myös ulkopoliittikkaa. Ekseptionalismia voidaan käyttää Yhdysvaltojen ulkopoliittikan yhtenä selitysmallina,⁴² kirjoittaa kansainvälisten suhteiden professori Barry Buzan. Saman on todennut myös politiikantutkija Trevor McCrisken. Yhdysvaltojen ulkopoliittikkaan vaikuttavat hänen mukaansa olettamukset, joita amerikkalaisilla on itsestään ja muusta maailmasta. Kuten monilla mailla, myös Yhdysvalloilla on tunnusomainen malli ulkopoliittikkassaan, jota määrittävät kansallisen kulttuurin uniikit aspektit. Jokaisen maan historiallinen ja kulttuurinen perimä, kansallisten uskomusten ja kokemuksen montaasi – sen kansallinen identiteetti – vaikuttaa joko tiedostetusti tai tiedostamatta harjoitettuun politiikkaan. Vaikka maan ulkopoliittikkaa ohjaavat lukuisat eri kausaaliset tekijät, kansallisen identiteetin osana ekseptionalismi on vaikuttanut taustalla Yhdysvaltojen ulkopoliittikkaan.⁴³

Termi amerikkalainen ekseptionalismi on noussut Yhdysvalloissa poliittiseen diskurssiin viime vuosina. Tutkimukseni on siis tässäkin mielessä relevantti. Ekseptionalismi nousi otsikoihin maan

³⁸ ”Culture”. Encyclopedia Britannican WWW-sivu. <<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/146289/culture>>. 7.4.2015.

³⁹ Weiss; Edwards 2011, s. 1.

⁴⁰ Ceaser 2013, s. 13–14.

⁴¹ McKrisken 2003, s. 1.

⁴² Buzan 2004, s. 154.

⁴³ McKrisken 2003, s. 1–2.

sisäpolitiikan kautta, kun presidentti Barack Obama sai vastustajiltaan kritiikkiä, kun hänen ei tulkittu uskovan amerikkalaiseen ekseptionalismiin. Vastaillessaan toimittajille Ranskassa⁴⁴ vuonna 2009 Obama sanoi uskovansa amerikkalaisten poikkeuksellisuuteen samalla tavalla, kuin uskoi esimerkiksi kreikkalaisten ja englantilaisten uskovan omaansa.⁴⁵ Obaman vastauksesta kehittyi *cause célèbre*. Osa republikaaneista käytti lausuntoa poliittisena aseenaan,⁴⁶ esimerkiksi Newt Gingrich omisti kokonaisen kirjan ekseptionalismille ja ekseptionalismin sanottiin oleva teema, jota Mitt Romney painottaisi läpi vuoden 2012 presidentinvaalikampanjansa.⁴⁷ Aiheen käsittely jatkui vielä vuosia kyseisten vaalien jälkeen, ja esimerkiksi New Yorkin entinen republikaanipormestari Rudy Giuliani kertoi vuonna 2015 epäilevänsä, että presidentti Obama ”ei rakasta Yhdysvaltoja”. Hänen mukaansa Obama oli saanut toisenlaisen kasvatuksen kuin hän ja hänen yleisönsä⁴⁸, joille oli opetettu isänmaarakkautta. Giuliani sanoi uskovansa, että Yhdysvallat on kaikkine vikoineenkin kaikkein poikkeuksellisin maa maailmassa ja toivoi seuraaviin vaaleihin samoin ajattelevaa ja sen mukaan toimivaa presidenttiehdokasta.⁴⁹ Nämä esimerkit kertovat, miten tärkeää maan politiikassa on ekseptionismi ja usko siihen. Joissain tapauksissa siitä on tullut jopa isänmaallisuuden *sine qua non*.

Yhdysvallat on maailman avoimin yhteyskunta, joten asiat ja asenteet, mielipiteet ja stereotyyppit sekä politiikan käänteet joutuvat julkiseen tarkasteluun ja keskustelun kohteiksi. Tämä koskee myös amerikkalaisten itsestään ja tehtävästään luomia mielikuvia.⁵⁰ Yhdysvalloissa onkin käyty kiihvasta debattia maan suhteesta omaan historiaansa. Yhdysvaltojen poliittinen kenttä polarisoitui Barack Obaman presidenttikausien aikana. Liberaali ja konservatiivinen maailmankatsomus ovat olleet vastakkain ja tämä vastakkainasettelu tai ”kulttuurisota” on ulottunut myös näkemyksiin maan historiasta ja sen opetukseen kouluissa. Vuonna 2014 Coloradon Jeffersonin piirikunnan koululautakunta päätti, että lukion historiankirjoja oli muutettava, koska se katsoi, että oppikirjat painottivat liikaa Yhdysvaltojen historian synkkiä ajanjaksoja, kuten esimerkiksi intiaanisotia ja liian vähän maan ainutlaatuisuutta.⁵¹ Kyse oli siis pitkälti siitä, pitäisikö kouluissa opettaa amerikkalaista ekseptionismia. Ekseptionismia on kritisoitu myös eri tahoilta sen vaikutuksesta ukonpolitiikkaan. Esimerkkejä tästä ovat William Jamesin kritiikki Filippiinien valloituksen myötä, Daniel Bellin Vietnamin sotaan liittynyt kritiikki ja viimeksi Andrew Bacevichin Irakin sodan

⁴⁴ Dunn 2013, s. 3.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Tumulty 2010.

⁴⁷ Ledbetter 2012.

⁴⁸ Giuliani puhui tilaisuudessa, jonne oli kokoontunut republikaanien presidenttiehdokkuutta tavoitellut kuvernööri Scott Walker sekä n. 60 liike-elämän johtajaa ja konservatiivista mediavaikuttajaa. (ks. Samuelsohn 2015.)

⁴⁹ Samuelsohn 2015.

⁵⁰ Korhonen 2008, s. 11.

⁵¹ Saarikoski 2014.

myötä esittämä kritiikki.⁵² Mainitsin kyseiset esimerkit osoittaakseni tutkimusaiheeni relevanssin, mutta työssäni ei oteta mitään kantaa ekseptionalismista käytyihin väittäelyihin tai ekseptionalismin totuusarvoon.

Ekseptionalismi ei rajoitu vain poliittiselle areenalle. Amerikkalaista ekseptionalismia on havaittavissa esimerkiksi amerikkalaisten uskonnollisten instituutioiden retoriikassa, kirjallisuuden klassikoissa, sanomalehtien pääkirjoituksissa, urheilutapahtumien selostuksissa sekä tv-ohjelmien sisällöissä ja muissa populaarikulttuurin teksteissä. Tästä syystä voidaan sanoa, että ekseptionalismi on keskeinen – ellei peräti tärkein – luonteenpiirre Yhdysvaltojen poliittisessa ja sosiaalisessa kulttuurissa.⁵³ Ekseptionalismin ymmärtäminen avaa siis mahdollisuuksia ymmärtää Yhdysvaltoja monella eri osa-alueella. Tämän ymmärryksen kannalta on keskeistä hahmottaa, millainen on yhdysvaltalaisen historiallinen omakuva ja miten se on kehittynyt.

5. Amerikkalaisen ekseptionalismin tutkimuskenttä

Amerikkalaisen ekseptionalismin tutkimus lähti liikkeelle alkujaan *American studies* alla. Ekseptionalismi tutkimuskenttää tarkastellessa on syytä muistaa, että amerikkalainen ekseptionalismi on sekä historiaa että myös historiografiaa,⁵⁴ joten nämä kaksi kohtaavat joissain ekseptionalismia käsittelevissä teoksissa. *American studiesin* alkuaikojen merkittäviä tutkijoita ovat esimerkiksi Perry Miller (1905–1963), Daniel Boorstin (1914–2004), Sacvan Bercovitch sekä Max Lerner (1902–1992), joka julkaisi ekseptionalismia ylistäneen teoksen *America as a Civilization* (1957). Edward McNall Burns puolestaan julkaisi vuonna 1957 teoksen nimeltä *The American Idea of Mission: Concepts of National Purpose and Destiny*, jossa hän loi katsauksen amerikkalaiseen kehitykseen puritaaneista, englantilaisesta perinnöstä ja maan missiosta aina 1900-luvun amerikkalaiseen hyvinvointivaltioon. Godfrey Hodgsonin mukaan toisen maailmansodan jälkeen alan tutkimukseen vaikutti myös se, että tutkijat pyrkivät luomaan Yhdysvalloille ideologian, jolla taistella Neuvostoliiton kommunismia vastaan.⁵⁵

Amerikkalaisen ekseptionalismin diskurssi on laajentunut *American studiesin* ulkopuolelle. Erilaisista kulttuuritaustoista tulevat ihmiset näkevät amerikkalaisen kansakunnan eri tavoin, ja tästä syystä amerikkalaiselle ekseptionalismille on niin vaikeaa löytää yhtä määritelmää, joka kiteyttäisi käsitteen.⁵⁶ Amerikkalaista ekseptionalismia on sittemmin tutkittu etenkin viestintätieteiden puolella. Oman työni kannalta mielenkiintoinen seikka on se, että presidenttien ekseptionalismin

⁵² Hilfrich 2012, s. 3–4.

⁵³ Weiss; Edwards 2011, s. 2.

⁵⁴ Vandivinit 2014, s. 166.

⁵⁵ Hodgson 2009, s. 7–8.

⁵⁶ Vandivinit 2014, s. 166.

käyttöä on tutkittu verrattain vähän aina viime vuosiin saakka. Poikkeuksia tästä ovat esimerkiksi Siobhan McEvoy-Levy teoksellaan *American Exceptionalism and U.S. Foreign Policy: Public Diplomacy at the End of the Cold War* (2001), McKrisken teoksella *American Exceptionalism and the Legacy of Vietnam: U.S. Foreign Policy since 1974* (2003) sekä Jason A. Edwards teoksella *Navigating the Post-Cold War World: President Clinton's Foreign Policy Rhetoric* (2008).⁵⁷ Tämän lisäksi on julkaistu muutama lyhempi aihetta käsittelevä artikkeli, kuten esimerkiksi Jason Gilmoren “Translating American Exceptionalism: Comparing Presidential Discourse About the United States at Home and Abroad” (*International Journal of Communication* 8, 2014), jossa hän käy sisältöanalyysin avulla läpi modernin presidenttien aikakaudella käytettyä ekseptionalistista retoriikkaa. Hän tutki, mitä eroja ekseptionalismin käytössä ilmeni, kun puhe pidettiin kotimaiselle ja ulkomaiselle yleisölle. Tutkimukseeni valitut Kennedyn puheet pidettiin kotimaiselle yleisölle, joten Gilmoren vertaileva tutkimus ei sinällään tue työtäni, mutta herättää mielenkiintoisia kysymyksiä ja mahdollisuuksia laajemmalle lisätutkimukselle. Mainitsin kyseisen tutkimuksen, koska se oli otannaltaan varsin kattava katsaus ekseptionalismin käyttöön presidenttien puheissa. Käsittelem seuraavaksi muutamaa tutkijaa ja teosta amerikkalaisen ekseptionalismin tutkimuskentältä. Tutkijoista Perry Miller ja Sacvan Bercovitch olivat amerikkalaisen ajattelun ja omakuvan tutkimuksen uranuurtajia, joiden töiden pohjalle rakennetulle tutkimukselle myös oma työni nojaa. Heidän lisäksi esittelen Fabian Hilfrichin, Walter McDougallin sekä William Pfaffin panoksen tutkimuskentälle, jota hyödynnän työssäni.

5.1. Perry Millerin luoma pohja ekseptionalismin tutkimukselle

Amerikkalaisen ekseptionalismin ajattelun kehityksen juuret ulottuvat Yhdysvaltojen itsenäistymistä edeltäneeseen aikaan, 1600-luvulle ja Englannista tulleisiin puritaaneihin ja heidän ajatteluunsa.

Historioitsija Perry Miller loi *American studiesin* suuntaviivoja teoksillaan *The New England Mind: The Seventeenth Century* (1939), *The New England Mind: From Colony to Province* (1953) ja *Errand into the Wilderness* (1964). Nämä teokset herättivät kiinnostuksen varhaisen Uuden Englannin puritaaniseen kulttuuriin. Teoksissa puritaanien kulttuuri asetettiin kristillisen ajattelun historialliseen sekä erityisesti Euroopan reformaation historian kontekstiin. Millerin teoksissa kuvailtiin amerikkalaisen puritanismin erityispiirteitä sekä niiden pitkäaikaisia vaikutuksia kehittyvään valtioon. Millerin mukaan puritaaneille tyypillistä ilmaisua ja ajattelua oli havaittavissa esimerkiksi amerikkalaisten kirjallisuuden renessanssiajaksikin katsotun 1800-luvun klassikoissa,

⁵⁷ Neuman; Coe 2011 s. 13–14.

kuten esimerkiksi Ralph Waldo Emersonin, Nathaniel Hawthornen, Herman Melvillen ja Walt Whitmanin teoksissa Tutkimuksissaan Miller pyrki osoittamaan amerikkalaisen ekseptionalismin ideologian olevan se ohjaava voima, joka motivoi Yhdysvaltojen syntyä intellektuellisena entiteettinä. Teoksessa *The New England Mind: The Seventeenth Century* Miller tutki Uudessa Englannissa kehitettyä teologiaa kaikista näkökulmista: miten se muuntui kirkolliseksi käytännöiksi, kosmologiaksi, tietoteoriaksi, tunnistettavaksi retoriseksi ilmaisuksi ja sosiologiseksi teoriaksi. Sosiologisen teorian perusajatus oli ajatus liitoista: armon liito Jumalan ja yksittäisen sielun välillä (joka syrjäytti katolisen tekoihin perustuvan liiton), sosiaalinen liitto hallitsijan ja alamaisten välillä, lunastuksen liitto Jumalan ja Kristuksen välillä sekä kirkollinen liitto papiston ja yhteisön välillä.⁵⁸ Miller toi tutkimuksissaan esille myös sen, että Uusi Englanti perustettiin ”toivon majakaksi” ja että sitä pidettiin ”uutena Israelina” Jumalan valitulle kansalle, ja miten puritaanit katsoivat kantavansa poikkeuksellisen kohtalon tuomaa taakkaa, joka myös teki heistä muiden kateuden kohteita.⁵⁹

Teoksessaan *England Mind: From Colony to Province* Miller keskittyi puritaanien retoriikkaan. Identifioimalla historialliset, intellektuelliset, teologiset ja sosiaaliset motiivit retoriikalle Miller pystyi siirtämään fokuksen pois pelkästään uskonnollisesta lähestymistavasta ja mahdollisti amerikkalaisen puritanismin tarkastelun kulttuurisesta näkökulmasta.

Millerin työn keskeinen merkitys *American studiesille* on, että se tarjoaa metodologisen lähestymistavan, joka mahdollistaa puritaanien tekstien tulkinnan kulttuurin eri osa-alueilla. Hän myös jäljittää amerikkalaisen identiteetin orastavan alun puritaaneihin, mutta myös osoittaa, miten sitoutuneita ekseptionalismin ideologiaan oltiin jo varhaisessa vaiheessa.⁶⁰ En käsittele Milleriä työssäni enempää, sillä Bercovitch jatkoi hänen tulkintojensa kehittämistä ja Bercovitchin havainnot – etenkin amerikkalainen jeremiadi (*American jeremiad*) – ovat työlleni tärkeämpiä huomioita. Miller kuitenkin loi pohjan, jolle työssäni hyödyntämä amerikkalaisen ekseptionalismin tutkimus rakentuu, joten tästä syystä käsitelin myös hänen tutkimuksiaan työssäni.

5.2. Bercovitch ja puritaanien vaikutus

Sacvan Bercovitch (1933–2014) yhdisti amerikkalaisen ekseptionalismin omakuvan Uuden Englannin puritaaneihin ja näiden retoriikkaan. Häntä on myös sanottu Millerin puritaanikulttuurista tekemän tulkinnan pääperilliseksi. Ehkä merkittävimmissä teoksissaan *The Puritan Origins of the American Self* (1975) hän esitti näkemyksensä, jonka mukaan Uuden Englannin siirtokuntalaiset erosivat Uuden Espanjan, Uuden Ranskan ja Uuden Hollannin

⁵⁸ Madsen 1998, s. 9–10.

⁵⁹ Vandivinit 2014, s. 168.

⁶⁰ Madsen 1998, s. 10.

siirtokuntalaisista. Näistä poiketen englantilaiset eivät nähneet Uutta Englantia Euroopan jatkeena, vaan jonakin uutena, John Winthropin sanoin ”kaupunkina kukkulan laella”, joka toimisi esimerkkinä muulle maailmalle. Teoksessaan Bercovitch tarkasteli mekanismeja, joilla Amerikka, siirtolaisten kansakunta, tuotti ”amerikkalaisia”, ihmisiä, jotka näkivät itsensä osana kansallista mytologiaa ja joilla oli selvästi erottuvia kansallisia ominaisuuksia. Hän pyrkii vastaamaan kysymykseen, miksi amerikkalaiset kokivat kansallista yhteyttä sen sijaan, että olisivat olleet ryhmä eristettyjä yksioita.⁶¹ Amerikkalaista retoriikkaa ja puritaanien vaikutusta siihen Bercovitch käsitteli kirjassaan *The American Jeremiad* (1978), ja tulen hyödyntämään hänen havaintojaan gradussani, sillä yhdysvaltalainen retoriikka on keskeinen tekijä tutkimuksessani.

Bercovitch kirjoitti teoksensa täydentämään puritaaneista tehtyä tutkimusta, sillä hänen mukaansa aiemmat tutkimukset eivät olleet huomioineet riittävästi puritaanien retoriikkaa, joten aihe ansaitsi oman tutkimuksensa. Tämä siksi, että ennen kuin on mahdollista tarkastella kielen ja yhteisön vuorovaikutusta, on ensin omattava ymmärrys kielestä. Bercovitch tarkasteli myös retoriikan kehittymistä suhteessa historiaan: merkittävimmäksi tekijäksi kehittämisessä siirtokunnasta kansakunnaksi hän näkee keskiluokan vakaan – vaikkakin välillä väkivaltaisen – kasvun Amerikassa ja suhteuttaa jeremiadin tähän.⁶² Amerikkalainen jeremiadi on siis nähty yhtenä keskeisenä tekijänä amerikkalaisuudessa ja tästä syystä käyn työssäni läpi sen pääpiirteet.

5.3. Fabian Hilfrich ja ekseptionalismin ulkopoliittikan diskurssissa

Edinburghin yliopiston historian professori Fabian Hilfrich on tutkinut Yhdysvaltain ulkosuhteita 1800- ja 1900-luvuilla. Hänen tutkimuksensa painotus on siinä, miten kulttuuri ja ideologia manifestoituivat Yhdysvaltojen ulkopoliittikassa ja kansainvälisissä suhteissa. Hilfrich on tutkinut amerikkalaisten käymää debattia maan ulkopoliittikan suunnasta niin Amerikan Espanjaa vastaan käymän sodan jälkeen ja Filippiinien Yhdysvaltojen hallintaan ottamisen aikana kuin myös Vietnamin sodan aikaan.⁶³ Espanjaa vastaan käydyn sodan ja Filippiinien valloittamista koskeneen debatin tutkimuksen tuloksena syntyi hänen kirjansa *Debating American Exceptionalism: Empire and Democracy in the Wake of the Spanish-American War* (2012). Koska Kennedyn puheissa käsitellään myös ulkopoliittikkaa, on ekseptionalismin ja ulkopoliittikan suhde huomioitava tutkimuksessani.

⁶¹ Chang 2015, Madsen 1998, s. 13.

⁶² Bercovitch 1978, s. xi–xii.

⁶³ “Dr Fabian Hilfrich”. Edinburghin yliopiston WWW-sivu. <http://www.ed.ac.uk/history-classics-archaeology/about-us/staff-profiles/profile_tab2_academic.php?uun=fhilfric&search=2¶ms=>>. 8.11.2015.

Hilfrichin teoksen keskeinen teesi on se, että Yhdysvaltojen sisäisessä debatissa sekä imperialismin⁶⁴ puolustajat että vastustajat vetosivat ekseptionalismiin argumenteissaan hahmotellessaan Amerikan luonnetta ja demokratian kohtaloa. Hänen lähtökohtansa tutkimukseensa on sama kuin omani, sillä hän ei lähtenyt selvittämään ekseptionalismiin totuusarvoa, vaan otti ekseptionalismiin tutkimuksensa, koska se oli empiirisesti katsottuna debatissa esitettyjen argumenttien tärkein referenssi. Lisäksi hänen tutkimustaan motivoi kysymys miksi ulkopoliittikan diskurssi säilyi niin vakaana epäilyksistä ja tappioista huolimatta. Hilfrichin mukaan hänen työnsä on tutkimus kulttuurista ja sen ilmenemisestä retoriikassa sekä aatteista, ei niinkään historiallisista henkilöistä.⁶⁵ Tämä on lähellä omaa lähestymistapaani, koska tutkin osaltani amerikkalaisen ekseptionalismiin elementtien ilmentymistä Kennedyn puheissa. Olen kuitenkin sitä mieltä, että historiallisen toimijan omaa maailmankuvaa ja sitä muokanneita kokemuksia ei voida sivuuttaa tutkimukseni kaltaisessa työssä. Tästä syystä omistan tutkimuksessani aikaa myös Kennedyn henkilöhistorialle.

Hilfrichin tutkimuksen johtopäätös on, että imperialismidebatti oli laajemmassa kontekstissa katsottuna osa Yhdysvaltain ulkopoliittikan diskurssia: samat ajatukset, konseptit ja oikeutukset ovat ottaneet yhteen yhä uudelleen. Imperialismidebatin lisäksi Hilfrich mainitsee esimerkeiksi debaattit Vietnamin ja Irakin sodista. Vaikka debaattit käytiin omassa historiallisessa kontekstissaan ja erimielisyydet olivat omanlaisensa, debaattit ovat silti samanlaisia ja osoittavat, että Yhdysvalloissa on yksi jatkuva diskurssi ulkopoliittikan suhteen. Vaikka debaattit keskittyivätkin ulkopoliittikkaan, kyse oli pohjimmiltaan amerikkalaisten itsetutkiskelusta ja debaattit paljastivat pikemmin asioita amerikkalaisuudesta ja heidän omakuvastaan, eivätkä niinkään maan ulkopoliittikasta. Toisaalta amerikkalaisiksi katsotut arvot nähtiin myös universaaleina arvoina, jotka myös muut ihmiset jakoivat – näin ”toiset” olivat periaatteessa potentiaalisia ”amerikkalaisia”. Tässä mielessä ajateltuna ekseptionalismin kaventaa eroa itsen ja toisten välillä.⁶⁶

Hilfrichin mukaan amerikkalaisten jaettu usko ekseptionalismiin toi mukanaan vakautta maan sisäiseen poliittiseen diskurssiin. Konsensus oli – tai on – vahva sen takia, että se sisältää potentiaalisia ristiriitaisuuksia, jotka mahdollistavat toisinajattelun ja debatin. Hilfrichin tutkimuksen mukaan ekseptionalismiin konsepti on avoin tulkinnalle kolmessa eri kohdassa: se ei ensiksikään sanele keinoja, joilla tavoitteet saavutetaan, toisekseen, poikkeavat näkökulmat

⁶⁴ On syytä huomata, että tuona aikana imperialismi ei ollut kyseisen debatin aikana poliittisesti niin latautunut termi kuin myöhemmin 1900-luvulla. Termillä tarkoitettiin kolonialismia, merentakaisen maiden haltuun ottamista. (ks. Hilfrich 2012, s. 7.) Omassa työssäni imperialismilla tarkoitetaan juuri kolonialismia ja siirtomaavallan tavoittelua.

⁶⁵ Hilfrich 2012, s. 4, 6, 8.

⁶⁶ Ibid., s. 193–194.

konsensuksen sisällä poikkeuksellisesta kansakunnasta ja toisaalta demokratian universaaliudesta mahdollistavat eri painotuksia, jotka erottivat debatin osapuolet toisistaan. Kolmantena tekijänä on konsensuksen sisällä oleva avoin kysymys siitä, miten demokratia tulkitaan.⁶⁷

5.4. Walter McDougall ja amerikkalaisten omakuva

Amerikkalaista identiteettiä, sen omakuvaa ja sitä, miten tuo omakuva vaikutti Yhdysvaltojen suhteeseen muun maailman kanssa, on tutkinut historioitsija Walter McDougall teoksessaan *Promised Land, Crusader State: The American Encounter with the World Since 1776* (1997). Hänen historiallisesta näkökulmasta aihetta lähestynyttä teostaan on kiitelty ideologioista vapaaksi teokseksi, joka tarjoaa oivalluksia myös politiikan tekijöille.⁶⁸ McDougall tarkastelee Yhdysvaltojen omakuvan kehittymistä ja sen vaikutusta siihen, miten maa näki roolinsa maailmassa. Kirjallaan McDougall pyrki tutkimaan Yhdysvaltojen ulkopolitiikan eri traditioita ja sitä, mitä ne olivat, miksi ja milloin ne saivat alkunsa, miten niiden merkitys muuttui ajan kuluessa ja millaisia lopputuloksia ne aikaansaativat.⁶⁹ Oman tutkimukseni kannalta McDougallin teos on hyödyllinen, sillä hän käsittelee amerikkalaisen itseymmärryksen vaikutusta maan ulkopoliittikkaan itsenäistymisestä alkaen. McDougallin teos kattaa kaikkiaan kahdeksan eri ulkopoliittisen tradition määritelmää ja kaikissa niissä on keskeisessä asemassa amerikkalaisten ymmärrys itsestään kansakuntana, jolla on erityinen asema.

Nämä kahdeksan traditiota McDougall jakaa Yhdysvaltojen diplomatian ”Vanhaan testamenttiin” ja ”Uuteen testamenttiin”. Hänen teesinsä on, että ”Vanhan testamentin” diplomatian aikana noudatettiin maan perustajaisiltä juontuvaa periaatetta, jonka mukaan Yhdysvaltojen oli vältettävä selkkauksia muiden valtioiden kanssa, jotta se ei tulisi vedetyksi mukaan muiden maiden asioihin. Samalla maan tuli torjua ulkomaailman mahdollisuudet vaikuttaa Yhdysvaltojen omaan kehitykseen. Maan tehtävänä ei nähty maailman uudelleenjärjestelemistä, koska se vetäisi Yhdysvallat mukaan konflikteihin, joilla oli vähän tai ei mitään tekemistä sen oma turvallisuuden ja intressien kanssa. Tällaisen toiminnan nähtiin myös vaarantavan tasavaltalaisen hallinnon säilymisen kotimaassa. Diplomatian ”Uuden testamentin” aikana vallalle puolestaan nousi ajatus siitä, että poliittisella vallalla voitiin muovata maailmaa.⁷⁰ Tapahtunut muutos voidaan ajoittaa

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Federici 2000, s. 21–22.

⁶⁹ McDougall 1997, s. 12.

⁷⁰ Federici 2010, s. 23–24.

1800-luvun loppuun ja 1900-luvun alkuun jolloin diplomatian ”Uuden testamentin” ajattelu syrjäytti vanhan.⁷¹

5.5. William Pfaff ja ulkopolitiikan kutsumuskohtalo

Yksi amerikkalaisen ekseptionalismin historiaa ja sen vaikutusta ulkopolitiikkaan tutkineita kirjoittajia oli amerikkalainen William Pfaff (1928–2015).

Iowassa syntynyt Pfaff valmistui Notre Damen yliopistosta, jonka jälkeen hän palveli Yhdysvaltain jalkaväessä ja erikoisjoukoissa Korean sodan aikana ja sen jälkeen. Sittemmin hän työskenteli Euroopassa CIA:n rahoittamassa anti-kommunistisessa Free Europe Committeeessä, joka pyrki lähettämään radiolähetyksiä ja julkaisuja rautaesiripun toiselle puolelle.⁷² 1960-luvun alussa Pfaff otti osaa Yhdysvaltojen ulkopolitiikan suuntaa koskeneeseen debattiin ja julkaisi Edmund Stillmanin kanssa ensimmäisen kirjansa, jota kuvaili myöhemmin ”interventionvastaiseksi manifestiksi”. Se julkaistiin juuri ennen amerikkalaisten interventioita Laosiin, Kambodžaan ja Vietnamiin. Jälkikäteen Pfaffin – joka oli ei-vasemmistolainen interventioiden vastustaja, ja joka ei tuntenut innostusta minkäänlaista ”sosialistista vapautusta” kohtaan – on sanottu olleen ”ennenaikaisesti oikeassa”.⁷³

Pfaff muutti Pariisiin vuonna 1971 ja kirjoitti kolumneja julkaisuille kuten *The New Yorker*, *The New York Review of Books*, *International Herald Tribune*,⁷⁴ *Foreign Affairs*, sekä myös muille korkean profiilin julkaisuille.⁷⁵ Lisäksi hän työskenteli Hudson-instituutille⁷⁶ ja kirjoitti kaikkiaan kahdeksan kirjaa, joista *Barbarian Sentiments* (1989) oli National Book Award -ehdokkaana⁷⁷ ja sai Geneven kaupungin jakaman Prix Jean-Jacques Rousseau.⁷⁸ Vuonna 2004 *Annuaire Français de Relations Internationales* palkitsi Pfaffin,⁷⁹ ja vuonna 2006 hän sai The American Academy of Diplomacyn vuosittain jakaman palkinnon ansioituneesta politiikan kommentoinnista.⁸⁰ Arthur Schlesinger Jr. (1917–2007) puolestaan kutsui Pfaffia ”Walter Lippmanin aidoksi perilliseksi” ja sanoi hänen laittavan ”tapahtumien tulvan” Lippmanin tavoin historialliseen ja kulttuuriseen

⁷¹ Ibid., s. 24–25.

⁷² Fallows 2015.

⁷³ McConnell 2015.

⁷⁴ Fallows 2015, McConnell 2015.

⁷⁵ ”A Tribute to William Pfaff, 1929-2015”. Tribune Content Agency WWW-sivu. <<http://tribunecontentagency.com/a-tribute-to-william-pfaff-1929-2015/>>. 13.7.2015.

⁷⁶ McConnell 2015

⁷⁷ ”A Tribute to William Pfaff, 1929-2015”. Tribune Content Agency WWW-sivu.

⁷⁸ ”William Pfaff”. Simon & Schusterin WWW-sivu. <<http://authors.simonandschuster.com/William-Pfaff/2225>>. 1.12.2015.

⁷⁹ ”La remise du prix de l’AFRI”. AFRI:n WWW-sivu. <<http://www.afri-ct.org/La-remise-du-prix-de-l-AFRI?lang=fr>>. 20.12.2015.

⁸⁰ A Tribute to William Pfaff, 1929-2015”. Tribune Content Agency WWW-sivu.

perspektiiviin ja kirjoittavan siitä selkeästi.⁸¹ Pfaffin ajattelun on sanottu olleen kosmopoliittista ja hänen ymmärtäneen mille Yhdysvallat näytti ulkopuolelta, ja tämä olikin tavallaan hänen kirjojensa ja artikkeliensa jatkuvana teemana.⁸²

Vuonna 2010 ilmestyi hänen viimeiseksi kirjakseen jäänyt *The Irony Of Manifest Destiny: The Tragedy of American Foreign Policy*, jonka on sanottu olleen Pfaffin *tour de force*.⁸³ Kyseinen kirja, jonka aikajänne ulottuu aina 2000-luvun terrorismin vastaiseen sotaan, on yksi lähdeteos tutkimuksessani. Teoksessaan Pfaff analysoi Yhdysvaltain ulkopoliittikkaan vaikuttanutta filosofiaa ja uskontohistoriaa. Pfaff käy läpi kehityksen puritaanien kalvinismista Woodrow Wilsonin ja John Foster Dullesin ajattelun latenttiin eskatologiaan. Pfaffin näkemyksen mukaan amerikkalainen uskomus, jonka mukaan tiedetään historian vääjämätön eteneminen kohti päämääräänsä eli demokratiaa ja rajoittamatonta kapitalismia yhdistettynä valmiuteen käyttää voimakeinoja toivotun historiallisen kehityksen loppuunsaattamiseksi, on potentiaalisesti erittäin traaginen.⁸⁴ John Hopkinsin yliopiston professori David P. Calleo, joka tutkii Euroopan ja Yhdysvaltojen politiikkaa, historiaa sekä poliittista taloutta ja on opettanut aiemmin esimerkiksi Yalen yliopistossa,⁸⁵ kehui teosta historiaa ja ajankohtaisia asioita käsittelevän älykkään kommentaarin ”aarreakuksi” ja totesi teoksen olevan vapaa ”halvasta anti-amerikanismista”, mutta toisaalta siitä voidaan sanoa puuttuvan sympatiaa Yhdysvaltojen tilannetta kohtaan. Hän huomautti, että monet ihmiset lännessä ja muualla katsovat, että juuri Yhdysvaltojen voima ylläpitää sitä järjestystä, mitä maailmassa on jäljellä.⁸⁶ Tässä yhteydessä on syytä huomauttaa, että työssäni ei oteta mitään kantaa Pfaffin johtopäätöksiin tai kritiikkiin, vaan ainoastaan hyödynnetään hänen asiantuntemustaan lähihistoriasta sekä amerikkalaisen ajattelun historiallisista, uskonnollisista ja filosofisista juurista.

⁸¹ ”William Pfaff”. Bloomsbury Publishingin WWW-sivu. <<http://www.bloomsbury.com/author/william-pfaff/>>. 2.12.2015.

⁸² Fallows 2015.

⁸³ McConnell 2015.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ ”Biography”. David P. Calleon WWW-sivu. <<http://www.davidcalleo.com/biography/>>. 1.12.2015.

⁸⁶ Calleo 2010.

II AMERIKKALAINEN EKSEPTIONALISMI SEKÄ JFK

Tutkimukseni seuraavassa osiossa käyn läpi amerikkalaisen ekseptionalismin kehityksen Uuden Englannin puritaaneista aina 1900-luvulle ja presidentti Wilsonin idealismiin sekä nostan Kennedyn henkilöhistoriasta esille keskeiseksi katsomiani asioita.

Olen siis jakanut ekseptionalismin keskeiset tapahtumat neljään eri osioon. Ensimmäinen kokonaisuus käsittelee Massachusetts Bayn puritaanien vaikutusta kehittyvien siirtokuntien – ja myöhemmin amerikkalaiseen – ajatteluun. Puritaanien rooli on tärkeä, sillä amerikkalaisten käsitys omasta tehtävästään juontaa heihin ja heidän kalvinistiseen teologiaansa. Tässä yhteydessä on syytä mainita, että puritaanien vaikutuksesta on nykyään esitetty erilaisia mielipiteitä. Historioitsija Robert Kagan esitti kirjassaan *Dangerous Nation* (Knopf Doubleday Publishing Group, 2006),⁸⁷ että puritaanien vaikutusta Yhdysvaltojen myöhemmälle kehitykselle on suuresti liioiteltu. Teoksessaan Kagan esimerkiksi kyseenalaisti Uuden Englannin ja siellä vaikuttaneiden puritaanien vaikutuksen Amerikan muhin osiin ja myöhempään kehitykseen. Tutkijat, joiden teoksille työni rakentuu, pitävät puritaanien vaikutusta amerikkalaisen ajattelun kehitykselle olennaisena, ja itse kuulun myös tähän koulukuntaan.

Puritaani-osion jälkeinen kokonaisuus muodostuu Yhdysvaltojen itsenäistymisestä, maan hallintomallin synnystä ja amerikkalaisuuteen keskeisesti liitetystä vapauden käsitteestä. Kolmannessa kokonaisuudessa käsitellään Yhdysvaltojen laajentumista länteen, jonka tiimoilta kirjoitan kutsumuskohtalosta (*Manifest Destiny*)⁸⁸ ja Turnerin rajaseututeoriasta. Neljäs ja viimeinen kokonaisuus käsittelee Espanjaa vastaan käydyn sodan ja Filippiinien miehityksen synnyttämää imperialismidebattia ja presidentti Wilsonin näkemyksiä amerikkalaisten roolista ja missiosta maailmassa. Wilsonin ajatukset ovat erittäin keskeisiä, koska niiden voidaan katsoa muodostaneen yhden tärkeän vedenjakajan amerikkalaisten mission kehityksessä. Kontekstin vuoksi käsittelen tässä osiossa myös kylmän sodan asetelmien pääkohdat, jotka ovat tutkimukseni kannalta olennaisia.

John F. Kennedystä ja hänen presidenttiydestään on tehty lukemattomia kirjoja, tutkimuksia ja dokumentteja. Kennedystä on muodostunut myyttinen hahmo, jonka elämän kokonaiskuva ovat yrittäneet hahmottaa monet elämäkerrat ja tutkimukset. Kennedystä on myös sanottu, että hän oli

⁸⁷ Mead 2008.

⁸⁸ Kutsumuskohtalo tarkoitti alkujaan Yhdysvaltojen laajentumista mantereen halki, mutta myöhemmin sen merkitystä on joissain yhteyksissä laajennettu tarkoittamaan presidentti Wilsonin ajasta lähtien Yhdysvalloille katsottua tehtävää luoda ja ylläpitää pluralistista maailmaa, jonka johdossa on Yhdysvallat. (ks. Pfaff 2010, s. 10, Gamble 2001, s. 6.) Työssäni kutsumuskohtalo kuitenkin tarkoittaa mantereen halki laajentumista.

ihmisenä introvertti,⁸⁹ ja piti monia asioita vain omana tietonaan siinä määrin, että edes kaikkein läheisimmäkään ihmiset eivät tunteneet häntä kokonaan.⁹⁰ Hänen persoonansa hahmottaminen on siis erittäin haastavaa. Koska aiheeni on uuden rajaseudun ja amerikkalaisten tehtävän esiintyminen Kennedyn puheissa niin nostan JFK:n henkilöhistoriasta esiin vai tutkimukseni kannalta olennaisia asioita, ja hyödynnän työssäni vain muutaman Kennedyä tutkineen historioitsijan työtä. Näistä keskeisin on Robert Dallekin mittava Kennedy-tutkimus. Käytän myös joidenkin Kennedyn aikalaisten näkemyksiä tutkimuksessani, mutta Dallekin työ on pohja, jolle rakennan työni Kennedy-osion. Toinen tärkeä teos jota käytän, on historioitsija Thurston Clarcken *JFK's Last Hundred Days: The Transformation of a Man and the Emergence of a Great President* (2014). On syytä mainita, että Kennedyn retoriikkaa on tutkittu mittavasti, mutta koska lähestyn aihetta historiallisesta näkökulmasta, en käytä tätä kirjallisuutta tutkimuksessani lukuun ottamatta Thomas W. Bensonin teosta *Writing JFK: Presidential Rhetoric and the Press in the Bay of Pigs Crisis* (Texas A&M University Press, 2004), jota hyödynnän poliittista retoriikkaa ja puheiden kirjoittamista taustoittavassa luvussa.

Tässä yhteydessä on todettava, että tutkijat ovat käyneet debattia Kennedyn ulkopoliitikasta ja hänen aikomuksistaan. Debatin toisen linjan mukaan presidentti Lyndon B. Johnson (1908–1973) jatkoi Kennedyn viitoittamalla tiellä vieden Yhdysvallat esimerkiksi Vietnamin sotaan. Toiset historioitsijat, kuten juuri Clarke ja Dallek, uskovat, että Kennedy olisi todennäköisesti pitänyt amerikkalaiset taistelujoukot poissa Vietnamista. Kennedyn mahdollinen toinen kausi olisi voinut tuottaa myös politiikanmuutoksen Kuuban suhteen,⁹¹ kirjoitti Dallek tutkimuksiinsa nojaten. Lisäksi Kuuban kriisi jätti sekä Yhdysvallat että Neuvostoliiton avoimeksi liennytysolehdelle, jota Kennedy ajoi voimakkaasti. Clarke on kutsunut tätä unohdetuksi liennytykseksi (*the forgotten detente*).⁹² Dallekin ja Clarcken mukaan Kennedyn presidenttiyden viimeiset kuukaudet antoivat viitteitä edellä mainitun politiikan muotoutumisesta. Pidän Clarcken ja Dallekin argumentteja (sekä Kennedyn avustajien aiheeseen liittyviä lausuntoja ja niitä tukevia julkiseksi tulleita dokumentteja) vakuuttavina. Näin ollen tulkitsean Kennedyn puheita ja niissä esiintyvää amerikkalaisten tehtävää ja roolia tästä näkökulmasta.

1. Puritaanit ja kaupunki kukkulan laella

John F. Kennedyn vuonna 1961 pitämän puheen myötä alkujaan Matteuksen evankeliumissa esiintyvä ilmaus kaupungista kukkulan laella tuli siis osaksi modernia amerikkalaista poliittista

⁸⁹ Clarke 2014, s. xii.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Dallek 2003.

⁹² Shelton 2013.

retoriikkaa. John Winthropin puheita on kutsuttu muun muassa ”vuosituhannen hienoimmaksi saarnaksi”⁹³ ja siitä on tullut amerikkalaisen ekseptionalismin tärkeimpiä tekstejä.⁹⁴

1.1. Winthropin puheen historiallinen konteksti

Tarkat olosuhteet, joissa saarna pidettiin, ovat epäselvät, ja puheen konteksti erilainen kuin missä se usein tulkitaan. Winthropin aikalaisilta ei ole jäänyt merkintöjä kyseisen saarnan kuulemisesta, ja on mahdollista, että saarna pidettiin itse asiassa Holy Roodin kirkossa Southamptonissa Englannissa tai satamassa lähellä kyseistä kirkkoa.⁹⁵ Ilmaus kaupungista kukkulan laella oli puritaanien keskuudessa Englannissa yleinen, ja sitä käytettiin kuvaamaan puritaanien tukialueita kuten esimerkiksi Colchesterin kaupunkia. Winthropin saarna oli itse asiassa tarkoitettu varoitukseksi Amerikan mantereelle matkaaville siirtokuntalaisille: Jumala oli tehnyt liiton puritaanien kanssa, ja heidän velvollisuutenaan oli seurata profeetta Miikan kehotusta ja toimia oikein, rakastaa armoa ja kulkea nöyrästi Jumalan kanssa. Mikäli puritaanit tässä onnistuisivat, siunaisi Jumala heitä, mutta mikäli he epäonnistuisivat, siunaus katoaisi heidän yltään. Tästä tehtävästä suoriutumista tarkkailisivat myös muut ihmiset, ja maailman katseiden kohdistuminen kukkulalla olevaan kaupunkiin tarkoitti tätä.⁹⁶ Saarna on myös nähty julistuksena siitä, että Uuden Englannin siirtokunta tulisi toimimaan esimerkkinä muille englantilaisille siirtokunnille⁹⁷ sekä myös Winthropin ajatuksena siitä, että hänen siirtokuntaansa odotti erityinen kohtalo uudella mantereella.⁹⁸ Tämän lisäksi Winthrop yritti saarnallaan luoda sosiaalista yhtenäisyyttä puritaaneihin, joka heijastaisi ja kannattaisi heidän hengellistä yhtenäisyyttään.⁹⁹ Uudisasukkaat tulivat Englannin eri puolilta, eri ammateista ja omasivat jopa erilaisia näkemyksiä suhteesta Jumalaan. Ilman ”veljellistä rakkautta” koko heidän hankkeensa voisi hajota.¹⁰⁰

Puheen todellisesta kontekstista huolimatta amerikkalaisen ekseptionalismin näkökulmasta Winthropin tekstiä on tulkittu profetiana tulevaisuuden Yhdysvalloista. Vaikka kyseinen metafora on *prima facie* selvän esimerkki puritaanien vaikutuksesta amerikkalaiseen ekseptionalismiin, ulottuu heidän vaikutuksensa paljon syvemmälle ja juontaa juurensa Euroopan uskonpuhdistukseen ja katolisten ja protestanttien vastakkainasetteluun.

⁹³ Hodgson 2009, s. 1.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Ibid., s. 1–2.

⁹⁶ McKenna 2007b, s. 18–19.

⁹⁷ Hodgson 2009, s. 3.

⁹⁸ Madsen 1998, s. 18.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ McKenna 2007b, s. 19.

1.2. Puritaanien erityistehtävä ja pyhä liitto

Uuden Englannin uutuus sai Bercovitchin mukaan sekä kirjaimellisen että eskatologisen merkityksen. Puritaanien kohtaama erämaa (*wilderness*) sai niin ikään kaksoismerkityksen sekulaarina että myös pyhänä paikkana. Yksittäiselle uskovalle se näyttäytyi maallisena erämaana, mutta Jumalan valituille sillä oli erityistä symbolista merkitystä, sillä se oli verrattavissa erämaahan, jonka halki israelilaiset vaelsivat matkallaan luvattuun maahan. Asialla oli puritaaneille sekä historiallinen että myös profeetallinen merkitys.¹⁰¹

Massachusetts Bayn puritaanit uskoivatkin, että heille oli luotettu erityinen poliittinen ja hengellinen kohtalo: heidän tuli luoda Uuteen maailmaan kirkko ja yhteiskunta, joka toimisi mallina Euroopan langenneille kansakunnille. Tämän ajatuksen mukaan Uuden maailman poikkeuksellinen kirkko olisi Jumalan tarjoama viimeinen – ja paras – mahdollisuus muille kansoille lunastukseen (*redemption*) ja samalla puritaanit loisivat olosuhteet Kristuksen toiselle tulemiselle.¹⁰² Näkemys oman kansakunnan ja Jumalan erityissuhteesta ei kuitenkaan syntynyt puritaanien keskuudessa *ex nihilo* Amerikan mantereella, vaan ajatus oli esiintynyt Englannissa jo uuden ajan alussa, jolloin protestantismi vahvisti käsitystä englantilaisista Jumalan valittuna kansana.

Uskonpuhdistuksen myötä Vanha testamentti nousi englantilaisten keskuudessa uuteen arvoon. Se oli tärkeä kansallisen identiteetin rakentamisen kannalta, sillä Vanhan testamentin katsottiin heijastavan samaa todellisuutta, missä protestantit silloin elivät. Uskonpuhdistuksen myötä englantilaisissa syntyi ajatus siitä, että he olivat Israelin lapsia, Jumalan valitsema kansa. Usko erityisasemaan vahvistui, kun protestanttinen Englanti selviytyi voittajana sisä- ja ulkopoliittikan kriiseistä 1500-luvulla. Vanhan testamentin ajatuksen mukaisesti monet englantilaiset katsoivat elävänsä valitun kansan tavoin keskellä vihamielisiä pakanakansoja. Englannin historiakin tulkittiin Vanhan testamentin Israelin kaltaiseksi: kansa kulki katastrofista toiseen yllättävien jumalallisten väliintulojen kautta. Tulevaisuuden ennuste oli kuitenkin erityisaseman omaavalle kansalle myönteinen, edellyttäen, että englantilaiset noudattaisivat kunnan protestantismia ja kunnioittaisivat esivaltaa. Englannin kansallisen yhteisön mallia jäljiteltiin myöhemmin Pohjois-Amerikan siirtokunnissa. Uuden ajan alussa muodostunut englantilainen identiteetti on näin osittain ollut pohjana amerikkalaisten näkemyksille Yhdysvaltojen ainutlaatuisuudesta ja lähetystehtävästä maailmassa.¹⁰³ Rajauksen vuoksi en keskity tähän englantilaiseen yhteyteen sen enempää, mutta tämä on olennainen huomio, sillä englantilaisen ajattelun vaikutus amerikkalaiseen kulttuuriin ja

¹⁰¹ Bercovitch 1978, s. 15.

¹⁰² Madsen 1998, s. 1–2, Vandivinit 2014, s. 167.

¹⁰³ Ihalainen 2002, s. 74, 79–80.

historiaan on erittäin merkittävä, tästä esimerkkinä vaikka *Magna Carta* vaikutus Yhdysvaltojen perustuslakiin tai englantilaisfilosofi John Lockelta (1632–1704) omaksutut ajatukset kansalaisten vapauksista ja oikeuksista.¹⁰⁴

Ajatus Uuden Englannin esimerkillisyydestä ja maailman valona olemisesta oli juurtunut alueen kulttuurivaikuttajien ajatteluun 1600-luvun puoliväliin saavuttaessa. Puritaanien retoriikassa oli militantti ja kiliastinen sävy ja esimerkiksi Increase Mather (1639–1723) uskoi, että suuret taistelut Antikristusta – roomalaiskatolista kirkkoa – vastaan olivat lähellä, ja että Uusi Englanti tulisi näyttämään merkittävää roolia vihollisen kukistamisessa.¹⁰⁵ Massachusetts Bayn puritaanit harjoittivat myös ”merkkien lukemista”, joka tarkoitti sitä, että ainoastaan siirtokunnan papisto saattoi nähdä ja tulkita tarkasti tapahtumia, jotka sallivat siirtokuntien vastoinkäymiset tai kukoistamisen. Tämä retorinen keino ei päättynyt puritaanien aikaan, vaan Yhdysvaltojen presidentit ovat käyttäneet sitä retoriikassaan. Esimerkiksi tästä voidaan mainita presidentti Dwight D. Eisenhower (1890–1969), joka toi virkaanastujaispuheessaan vuonna 1953 esille toisaalta teknologian kehittymisen ja toisaalta atomiajan vaarat ja kysyi, lähestyikö ihmiskunta vapauden ja rauhan päivää vai olivatko uuden yön varjot lankeamassa ihmiskunnan ylle.¹⁰⁶

Puritaanien millenarianismi ei vähentynyt 1700-luvulla, vaikka uskonnollinen suvaitsevaisuus lisääntyi ja puritaanien yhteisö (*Puritan Commonwealth*) lakkasi itsenäisenä entiteettinä olemasta. Katoamisen sijaan puritaanien ”Uuden Englannin henki” levisi laajemmalle kuten esimerkiksi New Yorkin osavaltioon, Iowaan ja Missouriin. Itärannikolla puritaanien ajatuksia levittivät laivat, jotka oli lastattu Bostonissa julkaistuilla puritaanien kirjoilla ja saarnoilla. Uudesta Englannista lähetettiin muualle saarnaajia, lähetystyöntekijöitä ja opettajattaria sekä perustettiin pappisseminaareja, joista tuli myöhemmin merkittäviä yliopistoja. Uudessa Englannissa painettiin oppikirjoja, jotka opettivat lapsille kirjoittamisen ohella kalvinismia.¹⁰⁷ Puritaanien ajattelu juurtui siis merkittäväksi osaksi

¹⁰⁴ Amerikkalaisen järjestelmän historiallisista juurista on kirjoittanut esimerkiksi konservatiivinen historioitsija ja politiikan teoreetikko Russel Kirk (1918–1994) teoksessaan *Roots of American Order* (Open Court Press, 1974), jossa heijastuu yhteys Vanhaan testamenttiin. Hänen mukaansa amerikkalaisen järjestelmän juuret ulottuvat heprealaisiin, jotka omaksuivat tarkoituksenmukaisen ja moraalisen elämän Jumalan alaisuudessa, ateenalaisiin, jotka laittoivat alulle länsimaisen tieteen ja filosofian sekä roomalaisiin, jotka vakiinnuttivat lain ja järjestyksen. Nämä käsitykset yhdisti sittemmin kristittyjen ymmärrys ihmisen velvollisuuksista ja toiveista, ja tätä ajattelua englantilaiset kehittivät eteenpäin esimerkiksi *Magna Carta* ja mainion vallankumouksen muodossa. Tämä historiallinen kehitys huipentui Kirkin mukaan lopulta Yhdysvaltojen hallintomallissa.

¹⁰⁵ McKenna 2007a.

¹⁰⁶ Walker 2011, s. 43.

¹⁰⁷ McKenna 2007a.

varhaista amerikkalaista ajattelua ja itseymmärrystä.¹⁰⁸ Tästä ajattelusta syntyi amerikkalainen jeremiadi, joka määritteli yhteisön kuin myös yksilön velvollisuuksia ja paikkaa historiassa.

1.3. Amerikkalainen jeremiadi

Puritaanit ottivat liittonsa Jumalan kanssa vakavasti ja he uskoivat, että yhdenkin jäsenen kuriton käytös vaaransi koko yhteisön pyhyiden.¹⁰⁹ Puritaanit tulkitsivat esimerkiksi sodan, nälänhädän ja taudit Jumalan vihan osoituksena, joka johtui siitä, että yhteisö ei elänyt liiton standardien mukaisesti. Liitto oli jatkuvasti vaarassa yhteisön tottelemattomuuden vuoksi. Yltäkylläisyyden he taas katsoivat olevan Jumalan siunaus. Puritaanit etsivät raamatullisia tapahtumia, kuten Sodoman kohtaloa, ja myös aikalaistensa vastoinkäymisiä, kuten muiden siirtokuntien epäonnistumisia, ennakkotapauksiksi näkemyksilleen. Katastrofaalisen riskin uhka oli alituisesti läsnä ja puritaanien papiston saarnoista, joissa tätä uhkaa käsiteltiin, kehittyi oma muotonsa. Puritaanien toisen sukupolven aikana ”jeremiadi” otti muotonsa. Kyseisessä saarnamuodossa puritaanien ja Jumalan välisen liiton ehdot hahmoteltiin ja yhteisön onnistuminen tai epäonnistuminen liiton pitämisessä mitattiin.¹¹⁰

1600-luvun amerikkalaiselle jeremiadille oli tunnusomaista, että se alkoi ennakkotapauksella Raamatusta, jossa asetettiin yhteisön normit. Tätä seurasi tuomitseminen, jossa käytiin läpi yhteisön todellinen tilanne yksityiskohtineen. Tämän jälkeen julistettiin profeetallinen visio tulevista hyvistä asioista ja selitettiin pois ideaalin ja todellisuuden välillä vallinnut ero. Uuden Englannin saarnojen voidaan katsoa sisältäneen syklisen käsityksen historiasta. Amerikkalaisesta jeremiadista löytyy perinteistä jeremiadia ylläpitäneiden kansojen toistuva turha nousu ja tuho, mutta retoriikasta löytyy jotain erilaista: se sisältää liikkeen lupauksesta kokemukseen, eli käytännössä yhteisön ideaalista yhteisön epäonnistumiseen, mutta myös tästä eteenpäin, profeetallisella vakuutuksella kohti ratkaisua. Siinä missä eurooppalainen jeremiadi keskittyi menneeseen, amerikkalainen jeremiadi katsoi tulevaan ja siihen, mitä haluttiin saavuttaa.¹¹¹ Jeremiadissa kärsimykset ja uhraukset nähtiin

¹⁰⁸ On huomioitava, että Uuden Englannin teologia kohtasi vastustusta eteläisemmällä alueella, missä puritaaneja kutsuttiin esimerkiksi rauhanrikkojiksi ja heidät yhdistettiin anarkiaan ja ateismiin. Toinen suuri ryhmä, joka suhtautui kielteisesti puritaanien vaikutukseen, olivat katoliset. Yhdysvaltojen sisällissodan jälkeen puritanismin perilliset, jotka kuuluivat uuteen ”edistykseen” uskovaan aktivistisukupolveen, pehmensivätkin näkökulmiaan ja tarkastivat teologiaansa pyrkien nykyaikaistamaan viestiään. (ks. McKenna 2007a.) Puritaanien aatemaailmaa ei siis hyväksytty automaattisesti kaikkien amerikkalaisten keskuudessa ja tämä aiheutti vastakkainasettelua. Katolisuus nostettiin esille, kun John F. Kennedy pyrki presidentiksi, joten mainitulla jakolinjalla on merkitystä tutkimukseni kannalta.

¹⁰⁹ Vandivinit 2014, s. 167.

¹¹⁰ Madsen 1998, s. 11.

¹¹¹ Bercovitch 1978, s. 16, Vandivinit 2014, s. 169.

puhdistavana kokemuksena, jonka läpi valittu kansa kulki. Koettelemusten jälkeen valittu kansa oli jälleen vapaa, onnellinen ja oikeassa suhteessa Jumalan kanssa.¹¹²

Jeremiadissa määriteltiin yhteisön olosuhteet ja velvollisuudet, joita sen tuli noudattaa. Tällä tavoin oli mahdollista motivoida yksilö uskonsa uudistamiseen ja kirkolle omistautumiseen siinä toivossa, että Uuden Englannin kirkolle varattu kohtalo kuuluisi myös hänelle.¹¹³ Uuden Englannin muutoin sirpaleinen ja hajallaan oleva yhteisö luotti jeremiadin yhdistävään vaikutukseen, joka perustui siihen, että jeremiadi ylläpiti tiettyä ajattelumallia. Puritaanit identifioivat itsensä Raamatun tärkeiden tapahtumien kanssa ja loivat tätä kautta suoran yhteyden Jumalan sanaan. Tämä linkki osoittautui kansakunnan olemassaolon syyksi ja antoi samalla legitimitetin Amerikalle mallikansakuntana. Puritaanit hämärsivät eroa sekulaarin ja pyhän minuuden välillä, mikä loi kansallista identiteettiä, johon liittyi myyttisiä piirteitä. Amerikkalaisuus kantoi hengellistä sivumerkitystä jumalallisesta yhteydestä johtuen ja lahjoitti samalla suuren vastuun jokaiselle yksilölle. Tämän ajatuksen mukaan amerikkalaiset ovat sidottuja heille suotuun tärkeään tehtävään ja jokaisen yksilön vastuu on täyttää oma osansa liitosta, jotta varmistetaan koko kansakunnan menestyminen.¹¹⁴

Bercovitchin mukaan puritaanien jeremiadi määritteli uuden mantereen ”pyhän historian” ja 1700-luvulla jeremiadi vakiinnutti amerikkalaisen mission typologian.¹¹⁵ Amerikkalaisella jeremiadilla on tiettyjä tyypillisiä piirteitä, jotka säilyivät ennallaan ajan kulusta huolimatta. Tällainen piirre on esimerkiksi usko siihen, että ideaalin ja todellisuuden voi saada vastaamaan toisiaan ja toinen on omistautuminen päämäärälle, joka Bercovitchin mukaan varmisti kulttuurisen jatkumon. Amerikkalainen jeremiadi, joka oli lähtenyt profetiallisesta yhteydestä Vanhan testamentin kansaan, muuttui ajattomaksi retoriikaksi. Siitä tuli niin joustava, että eri sukupolvet saattoivat ottaa sen käyttöönsä ja se saattoi sisällyttää itseensä laajoja visioita mutta pysyä silti sen soveltamisessa amerikkalaisena. Siitä tuli ”opas tulevaisuuteen” ja se näytteli keskeistä roolia, kun amerikkalaiset siirtyivät puritaanien pyhän tehtävän ajasta kutsumuskohtalon aikaan. Muutoksen mahdollistamiseksi jeremiadin retoriikka karsittiin aikakautensa kahleista ja vapautettiin uusien sukupolvien käyttöön. Merkittävässä roolissa tässä työssä oli teologi Jonathan Edwards (1703–1758), joka käytti hyväkseen puritaanien retoriikkaa alleviivaten henkilökohtaista ja yhteisöllistä ekseptionalismia, mutta karsi pois teokraattiset painotukset tehden näin jeremiadista jokaiselle amerikkalaiselle sopivan. Tässä yhteydessä syntyivät paitsi individualismin ja libertarianismin

¹¹² Walker 2011, s. 42.

¹¹³ Vandivinit 2014, s. 168.

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Bercovitch 1978, s. 93.

käsitteet myös pohja Thomas Jeffersonin (1743–1826) ja Thomas Painen (1737–1809) kaltaisten miesten amerikkalaisen ekseptionalismin ymmärrykselle.¹¹⁶

2. Poikkeuksellinen valtio synty

Ajatus amerikkalaisista vanhatestamentillisena kansana nousi esille yhtenä siirtokuntien itsenäisyyspyrkimysten oikeutuksena. Selitys ajatuksen suosiolle löytyy voimakkaasta kalvinistisesta vaikutuksesta,¹¹⁷ joka ei ollut sidottu pelkästään Uuden Englannin puritaaneihin, vaan muitakin kalvinismin kannattajia tuli Amerikan mantereelle. Heitä olivat esimerkiksi presbyteerit, jotka asettuivat Allegheny -vuorten itä- ja länsipuolelle, sekä reformoidut hollantilaiset, jotka asettuivat New Yorkiin ja New Jerseyhyn. Vähemmistöasemasta huolimatta nämä olivat erittäin dynaamisia ja innokkaita ryhmiä sekä levittivät sanomaansa innolla.¹¹⁸ Amerikkalaisen kalvinismin yhdistyminen amerikkalaisen protestantismin valtavirtaan oli keskeinen tekijä uskonnollisessa ekseptionalismissa.¹¹⁹

Yhdysvaltojen itsenäistymisen suhteen on myös syytä huomata, että käytännön tasolla siirtokunnat harjoittivat perustamiskirjojensa ja maantieteellisen eristäytyneisyytensä ansiosta suurempaa itsehallintoa kuin yksikään Euroopan provinseista,¹²⁰ joten ajatus itsenäistymisestä ja poikkeuksellisesta asemasta on tästäkin näkökulmasta helppo ymmärtää. Lisäksi siirtokuntalaiset olivat omaksuneet ajatuksia englantilaisesta poliittisesta ajattelusta ja sovelsivat niitä omaan tilanteeseensa. Omaksuttuihin ajatuksiin kuuluivat esimerkiksi oikeus vastarintaan, kuninkaallisten etuoikeuksien vastustaminen sekä kansalaisvapaudet, jotka olivat siirtomaissa kehittyneen perustuslakiteorian oleellisia tekijöitä esivallankumouksellisella kaudella.¹²¹ Seuraavaksi käyn läpi amerikkalaisen ekseptionalismin vaiheita Yhdysvaltojen itsenäistymisen kontekstissa, mutta rajauksen vuoksi en käsittele laajemmassa mittakaavassa siirtokuntien itsenäistymistä ja syitä sen takana, vaan keskityn ekseptionalistiseen ajatteluun uuden valtion historian alkuvaiheessa.

2.1. Sallimuksen suunnitelma ja vapauden imperiumi

Siirtokunnissa vallitsi ajatus siitä, että Amerikalla oli jumalallinen tehtävä täytettävänä. Osa siirtokuntien johtajista katsoi, että jotkut historian aiemmista merkittävistä tapahtumista olivat Jumalan aikaansaannoksia, jotka valmistelivat tietä Amerikan suurille saavutuksille. Esimerkiksi Thomas Paine uskoi, että ei ollut sattumaa, että Amerikan manner oli löydetty ennen

¹¹⁶ Vandivinit 2014, s. 169–170.

¹¹⁷ Burns 1957, s. 11.

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Pfaff 2010, s. 23–24.

¹²⁰ McDougall 1997, s. 16.

¹²¹ Kraus; Joyce 1990, s. 49.

uskonpuhdistusta: tämän löydön ansiosta vainotuilla oli paikka, jonne paeta vainoa. John Adams (1735–1826) puolestaan piti vuonna 1765 mantereen asuttamista sallimuksen suuren suunnitelman avautumisena ja ihmiskunnan orjuutetun osan emansipaationa.¹²² Amerikkalaisen ekseptionalismin näkökulmasta amerikkalaisten tehtävän täytyminen näytti nyt mahdolliselle: Amerikka, uusi Kaanaa, ei ollut pelkästään henkinen tila, vaan fyysinen maa, jossa uudisasukkaat elivät ja todellisuuden ja ideaalin yhdistyminen vaikutti toteutuneen. Vapaussota nähtiin vahvistuksena Jumalan tahdosta.¹²³ Yhdysvaltojen vapaussodan keskeiseksi oikeutukseksi on helppo nostaa itsenäisyyden rinnalle vapauden vaaliminen ja puolustaminen. Vapaus nouseekin esille yhä uudelleen ja uudelleen amerikkalaisessa retoriikassa osana amerikkalaisuutta. Tästä syystä luon katsauksen amerikkalaiseen vapauden käsitteeseen.

Historian professori Eric Foner on todennut, että amerikkalaisten itseymmärryksen kannalta keskeisin aate on vapaus (*freedom, liberty*), mutta se ei ole ollut käsitteenä vakiintunut, vaan konfliktien ja väittelyn kohteena läpi maan historian. Vapauden määrittelystä on käyty debattia, samoin kuin myös sen rajoista, eli toisin sanoen siitä, ketkä ovat oikeutettuja nauttimaan amerikkalaisesta vapaudesta. Maan historian avainkohdissa nämä kysymykset ovat saaneet perustuslaillisen merkityksen.¹²⁴ Maan itsenäisyysjulistus listaa vapauden erottamattomaksi oikeudeksi ihmiselle, jonka edelle menee ainoastaan oikeus elämään ja perustuslaki puolestaan alkaa julistuksella, jonka mukaan sen tehtävä on varmistaa ”vapauden siunaus” (*the blessing of liberty*).¹²⁵ Maan johtavat poliitikot ja intellektuellit ovat pitäneet vapautta amerikkalaisten kansallisen olemassaolon perimmäisimpänä osana sekä myös maan suuruuden perustana.¹²⁶ Useimmat amerikkalaiset uskoivat ennen vapaussotaa, sen aikana ja sen jälkeen, että vapaus oli lahja Jumalalta, vaikka olisivatkin olleet jyrkästi eri mieltä teologisista kysymyksistä ja siitä, juontuiko vapaus ristiltä vai luonnollisesta laista. Esimerkiksi Thomas Jefferson puhui ”luonnon jumalasta” (*Nature’s God*), ”luojasta” (*the Creator*) tai jumalallisesta sallimuksesta (*Divine Providence*), eikä niinkään Raamatun Jumalasta. Silti niin puritaanit, anglikaanit, kveekarit, unitaristit kuin deistitkin olivat valmiita nimeämään jumaluuden (*the Deity*) vapauden

¹²² Burns 1957, s. 11.

¹²³ Vandivinit 2014, s. 170.

¹²⁴ Foner 2005, 2007. Yksi selvimmistä ristiriitaisuuksista lienee se, että siirtokuntien itsenäisyyden kannattajat vaativat vapautta Britannian alaisuudesta, mutta osa heistä oli orjanomistajia. Myöhemmin, ennen Yhdysvaltain sisällissotaa orjanomistajat itse asiassa saattoivat väittää orjuuden mahdollistavan vapauden: orja teki omistajastaan itsenäisen ja muista taloudellisesti riippumattoman ja tämä edisti vapautta (ks. Foner 2005). Vapauden käsite on siis sidottu tiukasti oman aikansa kontekstiin.

¹²⁵ Foner 2005.

¹²⁶ Burns 1957, s. 126.

alkuperäksi.¹²⁷ Alexander Hamilton (1757–1804) puolestaan kutsui vapautta suurimmaksi maanpäälliseksi siunaukseksi, johon koko ihmiskunta oli oikeutettu.¹²⁸

Yhdysvaltain perustajaisät olivat saaneet vaikutteita valistusajan ajatuksista ja William Pfaff näki valistuksen vaikutuksen myös Yhdysvaltojen itsenäisyysjulistuksessa: valistus oli joko julistanut ateismia tai vähintään etäännyttänyt Jumalan persoonattomaan rooliin universumissa ja tehnyt ihmisistä kuolevaisia kiistämällä pelastuksen, joka odotti kuolemanjälkeisessä elämässä. Tästä syystä täydellinen maailma oli luotava tässä elämässä, ja se onnistuisi tekemällä ihmiset vapaiksi ja onnellisiksi.¹²⁹ Tästä syystä Yhdysvaltojen itsenäisyysjulistuksen kirjoittajat – Pfaffin mukaan suurimmaksi osaksi deistejä¹³⁰ – pyrkivät mahdollistamaan onnen tavoittelun itsenäisyysjulistuksessaan.¹³¹ John Locken alkuperäinen ilmaus ”*Life, liberty and estate*” muuttui itsenäisyysjulistuksessa muotoon ”*Life, liberty and the pursuit of happiness*”.¹³² Pfaff kuitenkin huomautti, että 1700- ja 1800-luvuilla ainoastaan pieni osa Pohjois-Amerikan eliitistä oli osana valistuksen mullistusta ja koki sen vaikutuksen samalla tavoin kuin läntinen Eurooppa. Siirtokunta-aika ja itsenäisyyden alkuvaiheet saivat voimakaita vaikutteita uskonnosta, vastoin sitä vaikutelmaa, mikä välittyi esimerkiksi maan perustajien uutta hallintoa koskeneesta filosofiasta. Maantieteellisesti eristetty Yhdysvallat ei kokenut Euroopan tavoin valistuksen peruttavanlaatuisia kulttuurisia ja poliittisia seurauksia, vaan maa oli perustamisestaan lähtien ”Jumalan oma maa”, jolla oletettiin olevan osa Jumalan suunnitelmassa.¹³³ Kongressi esimerkiksi julisti kansallisia paasto- ja rukouspäiviä vapaussodan aikana, itsenäisyyden voittamisen johdosta sekä perustuslain loppuunsaattamisen jälkeen. Saarnaajat näkivät sallimuksen maan itsenäistymisen taustalla ja amerikkalaisen ekseptionalismien sallimuksen muotokielessä tiivisti Ezra Stiles (1727–1795), joka vuonna 1783 itsenäisyyttä juhlistavassa saarnassaan vertasi Yhdysvaltoja viiniköynnökseen, jonka Jumalan oikea käsi oli istuttanut, ja lupasi, että Jumalalla oli varastossa vielä suurempia siunauksia Yhdysvaltojen varalle.¹³⁴

¹²⁷ McDougall 1997, s. 15.

¹²⁸ Burns 1957, s. 129.

¹²⁹ Pfaff 2010, s. 17–18.

¹³⁰ Perustajaisien uskonnollisista näkemyksistä on käyty keskustelua ja niitä on selvittänyt esimerkiksi historioitsija Gregg L. Frazer teoksessaan *The Religious Beliefs of America's Founders: Reason, Revelation and Revolution* (University Press of Kansas, 2012). Hänen mukaansa keskeisten perustajaisien uskomukset olivat sekoitus kristinuskoa ja luonnonuskoa tai deismia ja rationalismia, jotka yhdistyivät hänen sanojensa mukaan ”teistiseksi rationalismiksi”.

¹³¹ Pfaff 2010, s. 17–18. Ajatus ”kristitystä Amerikasta”, jossa etenkin protestanttinen kristinusko vaikutti amerikkalaisten instituutioiden syntyyn ja inspiroi demokratiaa, on ollut viime vuosina debatin kohteena Yhdysvalloissa. Ajatusta ovat kannattaneet konservatiivit ja republikaaninen puolue ja he ovat syyttäneet ”liberaaleja” maan kulttuurisen ja uskonnollisen perinnön kieltämisestä. (ks. Pfaff 2010, s. 51.)

¹³² Pole 1978, s. 9.

¹³³ Pfaff 2010, s. 48.

¹³⁴ McDougall 1997, s. 17–18.

Yhdysvallat perustettiin valtiona universaalien vapauden retoriikalle ja vallankumous synnytti amerikkalaisen kansallistunteen, joka oli tiiviissä yhteydessä universaalien vapauden kanssa. Thomas Paine julkaisi vuonna 1776 – vapauden *annus mirabilis* – teoksen *Common Sense*, jossa hän julisti, että vapautta etsivät ihmiset tai ihmiset joilta vapaus oli riistetty, saattoivat löytää sen Amerikasta: tämä teki paikasta poikkeuksellisen vapauden symbolin maailmassa. Tästä syystä Thomas Jefferson kutsui Yhdysvaltoja ”vapauden imperiumiksi” (*Empire of Liberty*). Vapauden imperiumi perustui demokraattiseen itsehallintoon, joten se ei ollut samanlainen kuin eurooppalaiset imperiumit. Tämä tarkoitti myös sitä, että amerikkalainen imperiumi levitti laajentuessaan vapautta, ja sen vastustajat, kuten esimerkiksi intiaanit, meksikolaiset tai eurooppalaiset kilpailijat, olivat *ipso facto* vapauden vihollisia.¹³⁵

2.2. Luonnolliset oikeudet ja uudenlainen hallintomalli

Amerikkalaisen ekseptionalismin yksi keskeisistä tekijöistä on maan hallintomalli ja sen syntyminen. Käyn seuraavaksi läpi sen kehityksen pääpiirteet.

Toisin kuin aiemmat poliittiset järjestelmät amerikkalaisen systeemin voidaan katsoa soveltavan ihmisluonnetta koskevia filosofisia aatteita.¹³⁶ Maan perustajaisät, jotka olivat saaneet aikansa parhaan koulutuksen ja omaksuneet aikakauden edistyneimmän ajattelutavan, lähtivät olettamuksesta, että jokaisella ihmisellä on luonnollisia oikeuksia (*natural rights*), joita valtio ei voinut antaa tai ottaa pois, vaan nämä ovat syntymäoikeuksia.¹³⁷ Itsenäisyysjulistuksessa sanotaan:

We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal, that they are endowed by their Creator with certain unalienable Rights, that among these are Life, Liberty and the pursuit of Happiness.¹³⁸

Thomas Jeffersonin mukaan itsenäisyysjulistus oli itsessään ”amerikkalaisen mielen ilmaus” (*an expression of the American Mind*), kuten hän kuvaili julistusta lähes 50 vuotta myöhemmin.¹³⁹ Perustajaisät uskoivat, että ihmiset olivat luonnostaan soveliaita yhteiskuntiin. Osa perustajista, kuten Jefferson, uskoi, että ihmisillä on luontainen moraalikäsitelmä, kun taas John Adams uskoi, että ihmiset etsivät luontaisesti hyväksyntää ympäriltään olevilta ihmisiltä, ja tätä piirrettä voitiin käyttää aikaansaamaan hyvää käyttäytymistä. Perustajat myös uskoivat, että hyveellisyys ja älykkyys eivät olleet ainoastaan eliitin ominaisuuksia, vaan kuuluivat kaikille. Lisäksi heidän ajatuksensa siitä, että kuka tahansa saattoi tavoitella onnellisuutta, oli aikanaan uusi ja radikaali,

¹³⁵ Foner 2005, 2013.

¹³⁶ Murray 2013, s.12.

¹³⁷ Korhonen 2002, s. 33, Murray 2013, s. 12.

¹³⁸ *The Declaration of Independence 1776*.

¹³⁹ Murray 2013, s. 12–13.

sillä yleinen näkemys oli, että hyveellisyys ja mielekäs onnellisuus oli mahdollista saavuttaa ainoastaan muutamien ylivertaisten yksilöiden toimesta.¹⁴⁰

Perustajaisät suhtautuivat ihmisluontoon myös pessimistisesti, sillä he olivat vakuuttuneita siitä, että ihmiset käyttäytyivät ongelmallisesti poliittisella areenalla. James Madison (1751–1836) kirjoitti esseessään *Federalist 10* (1787), että tavoitellessaan valtaa ihmiset muodostivat ryhmiä, jotka pyrkimyksillään haittasivat toisten kansalaisten oikeuksien tai yhteisön intressien toteutumista. Historian aiemmista tasavalloista oli nähtävissä, että eripuraisuudet tukahduttaisivat vapauden ja tuhoaisivat tasavallan (*republic*). Perustajat uskoivat, että jotkut ihmiset olivat valmiita tekemään mitä tahansa päästäkseen hallituksen johtoon ja käyttävän saavutettua valta-asemaa omien intresseidensä edistämiseen. Madisonin mukaan mitään hallitusta ei tarvittaisi, mikäli ihmiset olisivat ”enkeleitä”, mutta amerikkalaisten haasteena oli saada ensin hallitus hallitsemaan hallittuja, jonka jälkeen hallitus oli velvoitettava kontrolloimaan itsensä. Amerikkalaisen systeemin lähtökohta oli siis se, että yksityisinä ihmisinä kansalaiset olivat neuvokkaita ja hyväntahtoisia, mutta poliittisella areenalla heistä tuli neuvokkaita ja vaarallisia.¹⁴¹ Amerikkalaisen uuden hallintomallin vertailukohtaksi otettiin Eurooppa, jonka epäkohtia amerikkalaiset katsoivat varoittavina esimerkkeinä.

Amerikkalaiset uskoivat, että eurooppalaisten virheet oli mahdollista välttää turvautumalla perustuslakiin ja kansalaishyveisiin. Uudessa tasavallassa tasapainotettiin poliittinen voima tarkasti lakia säätelevän, toimenpanevan ja tuomiovaltaa käyttävän tahon välillä. Tavoitteena oli estää tyrannian syntyminen demokratian keskelle. Poliittisen vallan ei tullut toimia pelkästään kansan hyväksi, sillä sitä väittivät esimerkiksi Euroopan kuninkaat ja kirkkoruhtinaat. Yhdysvalloissa poliittisen voiman tuli syntyä nimenomaan kansan tahdon toimesta. Määräaikaiset, avoimet ja julkiset vaalit tarkoitettiin takamaan kansan tahdon toteutuminen myös silloin, kun tasavallan luottamushenkilöt olivat menettäneet valitsijoidensa luottamuksen. Perustajaisät olivat vakuuttuneita hallintomallinsa moraalisesta ja poliittisesta ylivertaisuudesta muihin nähden. Se toimi vastakohtana turmeltuneeseen, ahneeseen ja sortovaltaa harjoittavaan Eurooppaan. Amerikkalaisten tuli olla ylpeitä tasavallastaan. Tämän havaitsi myös de Tocqueville kierrellessään uudessa tasavallassa.¹⁴² Ranskalainen valtioteoreetikko totesi ylivahvan itsetunnon tyypilliseksi amerikkalaisille, jotka pitivät demokratiaansa kaikkia muita valtiojärjestelmiä parempana.¹⁴³

¹⁴⁰ Ibid., s. 13.

¹⁴¹ Ibid., s. 14.

¹⁴² Korhonen 2002, s. 33.

¹⁴³ Korhonen 2008, s. 11.

Yhdysvaltojen itsenäisyysjulistus ja perustuslaki, jotka julistivat itsehallinnon periaatetta ja käytäntöä, tekivät maasta tässä mielessä erilaisen sitä edeltäneisiin valtioihin. Koska Amerikan vallankumous juontui periaatteesta ja ideologiasta, sillä oli suuri vaikutus Ranskan vallankumoukseen, joka oli puolestaan päävaikuttimena Latinalaisen Amerikan vallankumouksissa ja valtioiden synnyssä 1800-luvulla. Yhdysvaltojen vaikutus 1800-luvun alun Eurooppaan ja Latinalaiseen Amerikkaan johtui de Tocquevillen mukaan pääasiassa siitä, että amerikkalaiset osoittivat esimerkillään, että egalitarismin periaate oli mahdollista toteuttaa ja demokratia vakiinnuttaa.¹⁴⁴

3. Nuoren valtion kutsumuskohtalo ja rajaseutumyytti

Uusi tasavalta ei ollut perustajaisiensä mukaan ainoastaan valtio-opillisesti ainutlaatuinen, vaan myös puhdas eurooppalaisesta suurvaltapolitiikasta ja kansainvälisestä juonittelusta sekä Euroopan maiden itsekkyydestä, imperialismista ja siirtomaiden hankkimisesta, mikä oli johtanut ne sotiin ja verenvuodatukseseen. Nuori tasavalta halusi pysyä erossa voimapolitiikasta sekä Euroopan sodista ja selkkauksista. Tästä George Washington (1732–1799), Benjamin Franklin (1706–1790), James Madison, John Adams¹⁴⁵ ja muut perustajat olivat samaa mieltä. Yhdysvallat saattoikin pysyä erossa vanhan mantereen suurvaltapolitiikasta niin kauan, kuin Brittiläisen imperiumin laivasto hallitsi Atlanttia ja eristi Yhdysvallat eurooppalaisista ongelmista. Tällä aikaa Yhdysvallat hankki kuitenkin omat kokemuksensa imperialismista omalla mantereellaan.¹⁴⁶

3.1. Laajentuminen kohti länttä ja kutsumuskohtalo

McDougallin mukaan Yhdysvaltojen ekspansio mantereellaan ei tarvitse pitkää selitystä, vaan pikemminkin lyhyen selvityksen siitä, miksi pitkälle selitykselle ei ole tarvetta. Hänen mukaansa ekspansio selittyy kahdella yksinkertaisella tekijällä: maantieteellinen todellisuus kutsui amerikkalaisia laajentumaan ja demografia pakotti siihen.¹⁴⁷ Ekspansio oli Yhdysvaltojen doktriinissa implisiittinen, mutta käyttäytymisessä eksplisiittistä siitä eteenpäin, kun Benjamin Franklin vuonna 1781 vaati Britannialta kaikkia maita Mississipistä itään. Kyse oli siitä, että mitä hyötyä amerikkalaisten itsenäisyydestä ja vapaudesta oli, mikäli alue olisi rajattu Britannian, Espanjan, Ranskan ja näiden intiaaniliittolaisten toimesta. Amerikkalaiset valtiomiehet uskoivat mantereeseen liitettyyn kohtaloon: Jeffersonin tulevaisuudenkuvassa amerikkalaisten määrän lisääntyminen johtaisi lopulta siihen, että pohjoinen, ehkä jopa eteläinen, osa mantereesta olisi

¹⁴⁴ Pfaff 1994, s.162.

¹⁴⁵ Samaa ajattelua edusti myös John Adamsin poika, presidentti John Quincy Adams (1767–1848), joka sanoi eräässä puheessaan kongressille, että Yhdysvallat ei mene ulkomaille etsimään ”hirviöitä tuhottavaksi”. (ks. Kinzer 2013.)

¹⁴⁶ Korhonen 2002, s. 39.

¹⁴⁷ McDougall 1997, s. 79.

saman kielen, saman hallintomallin ja samojen lakien alaisuudessa. John Adams katsoi sallimuksen varanneen Pohjois-Amerikalle kohtalon olla yhden kansakunnan asuttama, joka esimerkiksi puhuisi yhtä kieltä ja omaisi yhden uskonnollisen ja poliittisen periaatejärjestelmän.¹⁴⁸

Ekspansio juontui amerikkalaisten sitoutumisesta vapauteen. Ilman vapautta kasvaa kansakunta ei olisi ollenkaan vapaa, ja amerikkalaiset näkivät ekspansiota rajoittaneet tekijät hyökkäyksinä vapauttaan vastaan. Näitä rajoitteita esittivät niin intiaaniheimot, englantilaiset, meksikolaiset ja Yhdysvaltojen liittovaltion viranomaiset. Joka kerralla amerikkalaisten vastaus oli sama: ilman mahdollisuuksia Amerikka ei olisi Amerikka.¹⁴⁹ Uusi tasavalta laajentui läpi erämaan ”mereltä toiselle loistavalle merelle” ja soti Meksikoa vastaan. Näistä kokemuksista syntyi näkemys maan kutsumuskohtalosta laajentua mantereelta mantereelle sekä rajaseututeoria, josta tuli johtava selitysmalli amerikkalaisuudelle ja heidän oletetulle eroavaisuudelle muihin kansoihin verrattuna.

Kutsumuskohtalo tuli käsitteenä tunnetuksi vuonna 1845 *United States Magazine and Democratic Review* -julkaisussa olleessa artikkelissa, jossa vastustettiin Yhdysvaltojen toimesta tehdyn Teksasin osavaltion annektoinnin lopettamista ja syytettiin Englantia pyrkimyksistä estää amerikkalaisten sallimukselta saama ”kutsumuskohtalo” laajentua halki mantereen ja mahdollistaa kansakunnan vapaa kehittyminen. Artikkelin kirjoittajaksi on oletettu lehden päätoimittajaa John O’Sullivania, joka oli nationalistisen *Young America* -ryhmän johtajia, tai Jane Eliza McManusta, joka oli yksi Amerikan ensimmäisistä poliittisista naiskirjoittajista ja jonka tunnettu *nom de plume* oli ”Storms”.¹⁵⁰

O’Sullivan oli kirjoittanut vastaavassa hengessä jo aiemmin. Vuonna 1839 hän oli julistanut Yhdysvaltojen kansallisen syntymän olleen myös uuden historian alku sekä amerikkalaisten olevan inhimillisen kehityksen kansakunta ja kysyi, kuka tai mikä voisi asettaa rajat heidän marsseilleen eteenpäin. Kirjoituksessaan hän viittasi puritaanien, Painen ja Jeffersonin periaatteisiin, sekä myös vertasi Yhdysvaltoja ”oikeaan kirkkoon”, jolle oli myönnetty edistyksellinen ja ajallinen missio ihmiskuntaa kohtaan. McDougallin mukaan O’Sullivan ei kuitenkaan ansaitse asemaa kutsumuskohtaloon perustuvan ulkopoliitiikan tradition tulkitsijana, vaikka hänen ekspansiota ennakoivat näkökulmansa toteutuikin. Tämä siksi, että Yhdysvaltojen ekspansio oli edeltänyt kutsumuskohtalon aikakautta ja jatkui pitkään sen jälkeen. O’Sullivanin ja muiden retoriikka oli pikemminkin ekspansioinnostuksen seuraus kuin sen syy. O’Sullivan ei myöskään tarjonnut motiiveja tai selityksiä profetoimalleen ekspansiolle, mutta hän esitti maamiehilleen, että ekspansio

¹⁴⁸ Ibid., s. 78.

¹⁴⁹ McDougall 1997, s. 78–79.

¹⁵⁰ Hodgson 2009, s. 50–51.

oli luonnollinen seuraus siitä, mitä amerikkalaiset olivat: kansakunta, joka oli omistautunut vapaudelle ja joka oli aloittanut uuden historian ”uudessa maailmassa”, ja joka myös saattoi olettaa, että heidän tulevaisuutensa olisi vapaa ihmisten asettamista rajoitteista.¹⁵¹

Kutsumuskohtalo on mahdollista nähdä Georg Wilhelm Friedrich Hegelin (1770–1831) filosofian versiona. Kutsumuskohtalon doktriini oli yhdysvaltalaisen historioitsijan, George Bancroftin (1800–1891) ajattelun sovellus ja se juontui aikakauden saksalaisesta filosofiasta. Bancroft opiskeli historiaa Saksassa, jonka jälkeen palasi Yhdysvaltoihin kehittämään amerikkalaista versiota historianfilosofiasta. Hegeliläisen historiakäsityksen keskeinen premissi on, että jokaisena aikakautena on jokin sivilisaatio tai kansakunta, joka historian liikkeen valtuuttamana tuo esille Hengen (*Geist*) kehityksen seuraavan vaiheen. Kyseinen uusi vaihe on eteenpäiskatsova tai edistysellinen. Bancroft sovelsi tätä ajattelua amerikkalaiseen historianfilosofiaan. Hän katsoi, että historioitsijan tehtävä oli havaita ihmiskunnan kehityksen tapahtumat ja että historian tapahtumia seuraamalla oli selvää, että humanismi oli etenemässä. Tästä voitiin päätellä myös vapauden ja oikeudenmukaisuuden etenemisen olevan varmaa. Bancroftin mukaan demokratia oli ihmiskunnan seuraava kehitysvaihe, ja sen edistäminen oli uskottu juuri Yhdysvalloille. Kutsumuskohtalo oli tämän näkemyksen käytännön sovellus, ja sitä kannattivat monet intellektuellit *Young America* -liikkeessä.¹⁵²

3.2. Amerikkalainen rajaseutukokemus

Historioitsija Frederick Jackson Turner kehitti 1800-luvun lopulla teorian, josta tuli amerikkalaisuuden suosituin selitysmalli. On sanottu, että keskiverto amerikkalainen hyväksyy Turnerin teorian keskeiset ajatukset, vaikka hän ei olisi ikinä kuullutkaan Turnerista. Tavallinen amerikkalainen uskoo, että optimismi, luja individualismi ja demokratia ovat amerikkalaisia – ehkä vain amerikkalaisia – ominaisuuksia,¹⁵³ ja Turnerin teoriassa nämä lasketaan rajaseutukokemuksen synnyttämiksi ominaisuuksiksi. Rajaseututeoriassa on nähtävissä sosiaalidarvinismin, ympäristödeterminismin, kulttuurievoluution ja kutsumuskohtalon vaikutusta.¹⁵⁴

Turnerin rajaseudun määritelmiä oli monia. Hänen mukaansa termi oli joustava ja sitä ei tarvinnut määritellä tarkasti. Turner itse määritteli rajaseudun demografisin kriteerein alueiksi Yhdysvaltojen periferiassa, jossa uudisraivaajien asukastiheys oli kaksi tai useampi asukas neliömaila kohden. Käytännössä alue oli siis asumaton – intiaaneja ei otettu laskuihin – ja tästä syystä vapaata ja

¹⁵¹ McDougall 1997, s. 76–77.

¹⁵² Ceaser 2013, s. 23–24.

¹⁵³ Kraus; Joyce 1990, s. 239.

¹⁵⁴ Furniss 2005, s. 25.

tyhjiällä olevaa maata. Rajaseutu oli myös alati liikkeessä, kun uudisraivaajat etenivät länteen Tyyntämerta kohti.¹⁵⁵ Maantieteellisen tilan ohella Turner määritteli rajaseudun toisaalta myös kohtaamisen prosessiksi, jossa kohtasivat ”sivistys ja raakalaisuus”,¹⁵⁶ ihminen ja luonto, uudisraivaaja ja intiaani.¹⁵⁷ Seuraavaksi käyn läpi Turnerin teorian pääkohdat.

Turnerin havaintoihin ja teoriaan vaikutti hänen oma lapsuutensa länteen laajentuvan Yhdysvaltain rajaseudulla Wisconsinissa, jossa Turner esimerkiksi kalasti ja metsästi intiaaninaapureiden kanssa, jotka tulivat kaupunkiin ostamaan tavaroita ja myymään turkiksia. Turnerin syntymän ja varttumisen aikaan amerikkalaiset historioitsijat näkivät länteen laajentuvan liittovaltionsa pitkälti Uuden Englannin jatkeena ja olivat enemmän kiinnostuneita muutamasta itärannikon yhteisöstä kuin valtion rajaseuduista.¹⁵⁸ Herbert Baxter Adams (1850–1901) jäljitti 1800-luvulla maan valtiollisten instituutioiden juuret germaaneihin¹⁵⁹, mutta Turner oli tyytymätön tämän teorian ylipainottamiseen. Sen sijaan hän pyrki selittämään kehitystä amerikkalaisessa ympäristössä. Tutkiessaan amerikkalaista sivilisaatiota häntä kiinnosti erityisesti se, mikä antoi sille sen omaleimaisuuden verrattuna eurooppalaisiin.¹⁶⁰

Turner tarkasteli Yhdysvaltojen länttä (*The West*) kokonaisuutena: institutionaaliselta, sosiaaliselta, taloudelliselta ja poliittiselta kannalta sen sijaan, että hän olisi keskittynyt ainoastaan yhteen näistä osa-alueista. Turnerin kiinnostuksen kohteena ei ollut länsi maantieteellisenä alueena, vaan kiinnostus kohdistui siihen, mitä länsi ilmentymänä kertoi Yhdysvaltojen kehitysprosessista.¹⁶¹ Turner esitti rajaseututeoriaansa vuonna 1893 julkaistussa, erittäin vaikutusvaltaisessa, esseessään *The Significance of the Frontier in American History*, jonka esitti American Historical Associationin tapaamisessa Chicagossa.¹⁶² Turner kiinnitti huomionsa hiljalleen loppuunsaatettuun uudisasutukseen¹⁶³ ja totesi, että siihen hetkeen saakka Amerikan historia oli ollut suuren lännen (*the Great West*) kolonisaatiota ja että vapaan maan saatavuus, sen taantuminen ja Yhdysvaltojen länteen suuntautunut eteneminen olivat maan kehityksen selittäviä tekijöitä. Länteen laajentuessaan Yhdysvaltain yhteiskunnan sosiaalinen kehitys oli alituisessa uudelleensyntymisen prosessissa:

¹⁵⁵ Ibid., s. 24.

¹⁵⁶ Turner 1893.

¹⁵⁷ Furniss 2005, s. 25.

¹⁵⁸ Kraus; Joyce 1990, s. 241.

¹⁵⁹ 1800-luvulla monet uskoivat anglosaksisuuden ja sen germaanisten juurien olevan pääsyy Britannian ja Yhdysvaltojen menestykselle. Aihetta on tutkinut esimerkiksi professori Reginald Horsman teoksessaan *Race and Manifest Destiny: The Origins of American Racial Anglo-Saxonism* (Harvard University Press, 1981).

¹⁶⁰ Kraus; Joyce 1990, s. 242–243.

¹⁶¹ Ibid., s. 243.

¹⁶² Furniss 2005, s. 23.

¹⁶³ 1890-luvulla rajaseutu oli julistettu virallisesti sulkeutuneeksi, kun uudisraivaajat olivat levittäytyneet ympäri maata, eikä vapaata maata ollut enää saatavilla. Monille tämä merkitsi ratkaisevaa käännekohtaa Yhdysvaltain historiassa. (ks. Furniss 2005, s. 25.)

jatkuva kosketus primitiivisen yhteiskunnan yksinkertaisuuteen johti amerikkalaista luonnetta hallitsevien ominaisuuksien kehittymiseen.¹⁶⁴ Amerikkalainen historia, kulttuuri ja poliittiset instituutiot eivät olleet Turnerin mukaan kehittyneet englantilaisesta perinnöstä, vaan Pohjois-Amerikan uniikista ympäristöstä johtuen. Turnerin mukaan amerikkalainen kulttuuri ja poliittiset instituutiot muodostuivat juuri rajaseutukokemuksen seurauksena.¹⁶⁵ Rajaseutu oli uusien alkujen ja mahdollisuuksien paikka ja samalla se oli alue, missä eurooppalaisten vaikutus oli jätetty taa ja amerikkalainen tasavalta saattoi saavuttaa täyden potentiaalinsa.¹⁶⁶

Käytännön tasolla Turnerin teoria tarkoitti sitä, että erämaahan suunnanneet uudisraivaajat olivat ankaran luonnon ympäröimänä ja selviytyäkseen heidän tuli ”taantua” samanlaisiin primitiivisiin toimiin kuin heidän kohtaamansa ”raakalaiset”, kuten esimerkiksi matkustaa kanootilla, metsästää ravintoa ja majoittua karuissa hirsimökeissä. Tämän jälkeen uudisasukkaat alkoivat kuitenkin hallita erämaata: raivata peltoja, perustaa kaupunkeja ja kehittää uusia yhteiskuntia. Turnerin mukaan rajaseudun olosuhteet toivat esille tiettyjä arvoja, kuten individualismin¹⁶⁷, kekseliäisyyden, omavaraisuuden ja demokratian. Rajaseutukokemuksesta ei syntynyt samaa yhteiskuntaa, jonka uudisraivaajat olivat jättäneet taaksensa, vaan ”uusi amerikkalainen” joka oli omaksunut rajaseudun esille nostamat arvot, jotka puolestaan tulivat korostamaan amerikkalaisten kansallista luonnetta ja demokraattisia instituutioita.¹⁶⁸

Turnerin teoria otettiin hyvin vastaan niin akateemisissa piireissä kuin myös suuren yleisön joukossa, ja sillä oli merkittävä vaikutus myös pitkälle 1900-luvun puolelle, vaikka teoriaa kritisoitiinkin siitä, että se painotti liikaa rajaseudun ympäristöä unohtaen muut kehitykseen vaikuttaneet tekijät, kuten esimerkiksi kaupungistumisen, teollistumisen, kansainvälisen kapitalismin kehittymisen, protestantismin, orjuuden sekä etnisen heterogeenisyyden.¹⁶⁹ Teoriallaan Turner tarjosi amerikkalaisen tulkinnan maansa kehitykselle. Vaikka hän tunnustikin saksalais- ja skandinaavisiirtolaisten vaikutuksen ”uudemman lännen” (*newer West*) demokratiakäsityksiin,¹⁷⁰ hän totesi rajaseutukokemuksen olevan nopein ja tehokkain amerikkalaistumisen muoto.¹⁷¹ Turner

¹⁶⁴ Krauss; Joyce 1990, s. 243.

¹⁶⁵ Furniss 2005, s. 24.

¹⁶⁶ Vandivinit 2014, s. 171.

¹⁶⁷ Paavi Leo XIII julkaisi vuonna 1899 kiertokirjeen *Testem benevolentiae nostrae*, jossa ilmaisi huolensa, että amerikkalaiset katoliset intellektuellit, piispat mukaan lukien, etsivät kanonisia ja teologisia oppeja juuri amerikkalaisten demokratian ja individualismin poliittisesta ja kulttuurisesta kokeilusta (ks. Check 2007). Tämä katolisen kirkon näkemys ”amerikanismin harhaoppiin” on syytä muistaa, kun myöhemmin käsitellään katolisen Kennedyn tilannetta Yhdysvalloissa.

¹⁶⁸ Furniss 2005, s. 24.

¹⁶⁹ Ibid., s. 23–24, 26.

¹⁷⁰ Hodgson 2009, s. 63.

¹⁷¹ Turner 1893. ”The frontier is the line of most rapid and effective Americanization.”

selitti rajaseudun tarjoaman tulikokeen amerikkalaistavan uudisasukkaan ja sulauttavan tämän ”sekoittuneeseen rotuun”, joka ei ollut englantilainen kansallisuudeltaan tai tunnuspiirteiltään.¹⁷²

Turnerin teorian mukaan uudisasukkaasta saattoi siis tulla amerikkalainen erämaakokemuksen kautta. Rajaseututeoriassa voidaan nähdä – tiedostettua tai tiedostamatonta – yhteyttä puritaanien kohtaamaan erämaahan ja vanhatestamentilliseen ajatukseen valitun kansan erämaavaelluksesta luvattuun maahan: erämaan koettelemusten ja niistä selviytymisen seurauksena saavutettiin päämäärä, joka tässä tapauksessa oli ”uusi amerikkalainen”. Puritaaneista poiketen Turner ei kuitenkaan painottanut uskonnollisia elementtejä ja ajatusta valitusta kansasta mahdollisesti tieteellisen historiankirjoituksen 1800-luvulla tapahtuneen nousun vaikutuksesta. Turnerin teoriassa amerikkalaisuus syntyi sen sijaan ihmisten omien kokemusten pohjalta, jotka jalostivat näistä parhaat piirteet esiin. Tämän ohella Turnerin teorian merkittävä piirre oli pyrkimys irtautua eurooppalaisten vaikutuksesta ja perimästä painottamalla amerikkalaisten poikkeuksellisia olosuhteita jotka mahdollistivat maan kehityksen. Turner siteerasikin amerikkalaista runoilijaa, James Russell Lowellia (1819–1891), joka kirjoitti:

Nothing of Europe here,
Or, then, of Europe fronting mornward still,
Ere any names of Serf and Peer
Could Nature’s equal scheme deface
...
New birth of our new soil, the first American.¹⁷³

4. Yhdysvaltojen tehtävä muuttuu maailmanlaajuiseksi

Mantereen halki laajentunut Yhdysvallat oli täyttänyt kutsumuskohtalonsa, mikäli se ymmärrettiin kohtalona laajentua valtamereltä valtamerelle. 1800-luvun lopulla Yhdysvaltojen itseymmärryksessä voidaan katsoa tapahtuneen selvän muutoksen, sillä maa alkoi laajentua mantereen ulkopuolelle. Maa esimerkiksi osallistui Kuuban vapaustaisteluun espanjalaisia vastaan sekä levittäytyi Espanjan entisiin siirtomaihin. Rajauksen vuoksi en käy tapahtumia tarkemmin läpi, vaan keskityn amerikkalaisen ekseptionalismin rooliin maan toimien oikeutuksesta käydyssä keskustelussa.

Vuonna 1885 presidentti Grover Cleveland (1837–1908) julisti Yhdysvaltojen ulkopoliittikan teemoiksi itsenäisyyden vaalimisen, unilateralismin, merentakaisien konfliktien välttämisen sekä amerikkalaisen systeemin puolustamisen eurooppalaisten tekemiä loukkauksia vastaan. Näillä teemoilla hän sanoi jatkavansa aiempien presidenttien linjaa, joka oli säilynyt vakaana

¹⁷² Turner 1893.

¹⁷³ Hodgson 2009, s. 63.

Washingtonista asti. Ainoastaan viisitoista vuotta myöhemmin Albert Beveridge viittasi samoihin ennakkotapauksiin puolustaessaan uusien ja kaukaisten alueiden, kuten Filippiinien, Puerto Ricon, Guamin ja Havaijin, annektointia, joka toteutettiin Espanjaa vastaan käydyn sodan aikana ja sen jälkimainingeissa.¹⁷⁴

4.1. Uuden ulkopoliitiikan syyt

Vuonna 1898, kuin yllättäen, Yhdysvalloista oli tullut siirtomaavalta. Historioitsijat ovat tarjonneet kehityksen syyksi erilaisia selityksiä. Joidenkin tutkijoiden mukaan se oli reaktio amerikkalaisen yhteiskunnan tai geopoliittisen ympäristön muutoksiin, ehkä jopa molempia. Yhdysvalloista oli tullut jo pelkästään tilastoiden perusteella maailmanvalta: sen väestö oli suurempi kuin yhdenkään eurooppalaisen valtion (Venäjää lukuun ottamatta) ja maa tuotti mittavia määriä hiiltä ja terästä. Lisäksi amerikkalaiset innovaatiot auttoivat maan johtoasemaan toisessa teollisessa vallankumouksessa, joka perustui esimerkiksi sähköön, kemikaaleihin ja öljyyn. Rajaseudun sulkeutumisen jälkeen tuottajat, sijoittajat ja poliitikot puhuivat tarpeesta löytää uusia markkinoita amerikkalaisille tuotteille, mikä on puolestaan saanut jotkut historioitsijat tulkitsemaan 1800-luvun lopun ekspansion pyrkimyksenä löytää uusia rajaseutuja.¹⁷⁵

Maan ulkopoliittinen ympäristö oli myös muuttunut, sillä 1870-luvun loppupuolelta alkaen lähes kaikki eurooppalaiset suurvallat olivat mukana imperialismiin uudessa aallossa Afrikassa, Aasiassa ja Oseaniassa.¹⁷⁶ Esimerkiksi Ranska, Venäjä ja Saksa kehittivät modernia laivastoa, haastaakseen Britannian merivallan, jonka lisäksi myös Japani käynnisti hankkeen uusien satamien hankkimiseksi ja myönnytysten saamiseksi heikenneeltä Kiinalta. Kaikki tämä heijastui myös Yhdysvaltoihin, jossa aloitettiin modernin laivaston kehittäminen. Yksi vaikutusvaltaisista laivaston edustajista oli kapteeni Alfred T. Mahan (1840–1914), joka saavutti laajempaa huomiota artikkeleillaan, joissa hän kannatti laivaston, satamien ja hiiliasemien kehittämistä, jotta Yhdysvaltojen rannikko, Karibianmeri ja Tyynimeri Havaijille saataisiin turvattua. Yhdysvallat kohtasi kilpailua sekä talouden että laivaston saralla, eikä voinut ottaa turvallisuuttaan tai pääsyä markkinoille enää itsestäänselvyytenä. Mahan oli myös harras protestantti ja uskoi Yhdysvaltojen

¹⁷⁴ McDougall 1997, s. 101.

¹⁷⁵ Ibid., s. 102–103.

¹⁷⁶ Esimerkiksi Samoan saariryhmän alueella Yhdysvallat, Britannia ja Saksa ajautuivat kiistaan ja lähettivät alueelle sotalaivojaan. Saksalaiset valittivat, että amerikkalaiset tulkitsivat Monroen oppia siten, että Tyntämerta tuli kohdella ”amerikkalaisena järvenä”. Lopulta Otto von Bismarck (1815–1898) suostui alueen jakamiseen ja Samoan amerikkalainen siirtokunta virallistettiin vuonna 1898. (ks. McDougall 1997, s. 107–108.) Presidentti James Monroe (1758–1831) oli julistanut vuonna 1823, että uusi kolonisaatio Amerikan mantereella oli kielletty (ks. McDougall 1997, s. 57). Julistusta kutsuttiin Monroen opiksi (*Monroe Doctrine*). Julistuksessa Latinalainen Amerikka katsottiin kuuluvaksi Yhdysvaltain vaikutuspiiriin ja vastaavasti amerikkalaiset eivät puuttuisi Euroopan asioihin. Yhdysvaltojen ulkoministeri John Kerry julisti vuonna 2013 doktriinin virallisesti päättyneeksi puhuessaan Amerikan valtioiden järjestölle (ks. Kerry 2013).

saaneen eritystehtävän Jumalalta, mikä oli hänen mielestään syy siihen, miksi maasta oli tullut niin voimakas. Vaikka Jacksonin aikakauden millenaarinen liike oli kadonnut, se jätti jälkeensä myöhempiin sukupolviin, jotka painottivat työtä uskon sijaan, immanenssia transsendenssin sijaan ja taivasta maan päällä, kuin myös sen yllä, eli sosiaalista evankeliumia.¹⁷⁷ Kyseisenä aikakautena ammennettiin myös Turnerin rajaseututeoriasta. Yksi esimerkki on pastori Josiah Strong (1847–1916). Hänen retoriikassaan sekoittuivat evankelisuus, sosiaalinen evankeliumi, anglosaksisuuden painotus ja sosiaalidarvinismi. Hän sanoi rajaseutukokemuksen olleen Jumalan keino harjoittaa amerikkalainen ”rotu” globaaliin johtajuuteen ja lopulliseen kilpailuun muita rotuja vastaan. Tämä on johtanut jotkut historioitsijat laskemaan amerikkalaisen imperialismikokeilun sosiaalidarvinismin tuotokseksi, kun taas jotkut katsovat sen olevan kutsumuskohtaloajattelua globaalissa mittakaavassa.¹⁷⁸

Rajaseutu nousi imperialismissa esille myös epäsuorasti. Vaikka imperialismiin kannattajat eivät vaatineet uuden uudisraivauksen käynnistämistä, he – Turneria eksplisiittisesti mainitsematta – viittasivat rajaseudun tärkeään rooliin yhteiskuntarauhan ylläpitämisessä, sillä rajaseudun ansiosta ihmisillä oli mahdollisuus aloittaa uudelleen lännessä. Imperialistien mukaan vastaavanlainen psykologinen ja sosiaalinen ”venttiili” ja uusien mahdollisuuksien alue olisi mahdollista löytää merentakaisella rajaseudulla. Mikäli tämä mahdollisuus hukattaisiin, heidän mukaansa Yhdysvalloissa saattoi olla edessä mullistuksia ja vallankumouksia.¹⁷⁹

Joidenkin tutkijoiden mukaan Yhdysvaltojen imperialismissa oli kyse Espanjaa vastaan käydyn sodan tarkoittamattomasta seurauksesta, kun taas toiset näkevät imperialismiin jatkuvan laajentumisen ja ulkomaisille markkinoille pyrkimisen ilmentymänä.¹⁸⁰ Koska tutkimukseni tarkoitus ei ole ottaa kantaa tähän kysymykseen, tyydyn vain mainitsemaan, mitä eri selityksiä ilmiölle on tarjottu, sillä ne liittyvät olennaisesti tutkimaani aiheeseen. On selvää, että jo aiemmin mainittujen Alfred T. Mahanin ja Josiah Strongin ajattelun taustalla vaikutti usko amerikkalaisten erityisasemaan ja tehtävään. Presidentti McKinley (1843–1901) puolestaan kutsui Havaijin annektointia Yhdysvaltojen ”kutsumuskohtaloksi”.¹⁸¹ *Fin de siècle* imperialismi herätti suuren debatin Yhdysvalloissa ja sekä imperialismiin puolustajat että vastustajat löysivät argumentteja näkemyksilleen amerikkalaisesta ekseptionalismista, etenkin siihen kuuluvasta tehtävästä levittää vapautta ja demokratiaa.

¹⁷⁷ McDougall 1997, s. 103–104.

¹⁷⁸ Ibid., s. 105.

¹⁷⁹ Hilfrich 2012, s. 157–158.

¹⁸⁰ McDougall 1997, s. 105–106.

¹⁸¹ Ibid., s. 111–112.

4.2. Imperialismidebatti

Amerikkalainen ekseptionalismi yhdisti sekä kansallisen että universaalien ulottuvuuden: Amerikka oli ainutlaatuinen siksi, että se oli omistautunut universaaleille arvoille.¹⁸² Imperialismidebatin osapuolet olivat samaa mieltä Amerikan missiosta, jonka keskiössä oli demokratian levittäminen. Heidän mielipiteensä erosivat demokratian levittämisen keinoista ja he myös keskustelivat siitä, mitä demokratia tarkoitti ”toiselle”, kuten kuubalaisille, filippiiniläisille, puertoricolaisille ja havaijilaisille, joskin debatti keskittyi Filippiineihin. Avain demokratian ymmärtämiseen oli se, miten vapaus ymmärrettiin. Imperialismin kannattajat lähestyivät asiaa negatiivisen vapauden käsitteen kautta. Yhdysvallat tarjoaisi filippiiniläisille vapautusta (*liberation*) espanjalaisten tyranniasta – samalla perusteella oli oikeutettu Yhdysvaltojen sota Espanjaa vastaan Kuubassa. Tämän määritelmän mukaan vapaus oli siis Espanjan sortovallan poissaoloa. Anti-imperialistit puolestaan torjuivat tämän yksinkertaistuksena ja syyttivät imperialisteja Espanjan roolin ottamisesta ja vapauden estämisestä Aasiassa ja Karibiassa. Anti-imperialistit painottivat positiivista vapautta eli filippiiniläisten oikeutta hallita itseään.¹⁸³ Kyseessä oli siis Fonerin mainitsema ongelma vapauden määrittelystä ja siitä, ketkä ovat osallisia tästä vapaudesta. Esimerkiksi imperialistien leiriin kuulunut Albert Beveridge totesi kuuluisassa puheessaan *The March of the Flag* vuonna 1898, että hallitsemiseen kykenevien oli hallittava siihen kykenemättömiä, vaikka vastoin näiden suostumusta, sillä itsehallinto oli sopiva ainoastaan siihen pystyville. Hän kuitenkin uskoi, että filippiiniläiset suosisivat amerikkalaisten tarjoamaa ”oikeudenmukaista, humaania ja sivistävää” hallintoa verrattuna aikaisempaan ”raakaan”, ”kiristävään” ja ”ryöstävään” hallintoon, josta amerikkalaiset olivat filippiiniläiset ”pelastaneet”.¹⁸⁴

Debatin yksi piirre oli se, että amerikkalaisten kansallinen uskomusjärjestelmä – amerikkalaisen demokratian opinkappaleet eli itsenäisyysjulistus, perustuslaki ja instituutiot, joita molemmat puolet sanoivat seuraavansa – oli ulkopoliittikkaa koskevan keskustelun perustana. Filippiinit ei ollut tärkeä itsessään, vaan olennaista oli se, miten Filippiineillä harjoitettu politiikka ilmaisi tai oli ristiriidassa amerikkalaisten vaalimien ihanteiden kanssa.¹⁸⁵ Imperialistit vetosivat amerikkalaisten globaaliin missioon, joka heidän mukaansa oli paljastunut lopullisesti Espanjaa vastaan käydyn sodan myötä: amerikkalaisen tasavallan oli puolustettava vapautta ja itsehallintoa kaikilla sen vaikutusvallassa olevilla alueilla. Sota oli heidän mukaansa myös pyhästi sinetöinyt liiton ihmiskunnan kanssa: Yhdysvallat oli vastuussa muista ihmisistä, vaikka se ei tähän asemaan ollut pyrkinytkään. Puheet

¹⁸² Hilfrich 2012, s. 119.

¹⁸³ Ibid., s. 13–14.

¹⁸⁴ Beveridge 1898, s. 7.

¹⁸⁵ Hilfrich 2012, s. 77.

maan roolin paljastumisesta ja pyhästä liitosta alleviivasivat sitä roolia, mitä uskonto edelleen näytteli Amerikan missiossa: uskonto ja itsehallinto olivat lähestulkoon erottamattomia niin ulkomaille suuntautuvan mission sisällössä kuin sen legitimoinnissa.¹⁸⁶ Imperialismin vastustajat puolestaan vetosivat esimerkiksi siihen, että siirtokunnat olivat ongelmallisia perustuslain kannalta, he kiistivät väitteet siitä, että siirtokunnista olisi taloudellista hyötyä, he varoittivat imperialismin johtavan uusiin selkkauksiin ulkomailla, muistuttivat Yhdysvaltojen anti-imperialistisesta perinnöstä sekä varoittivat, että siirtomaavalta turmelisi demokratian ja ruokkisi militarismia.¹⁸⁷ Anti-imperialistit jakoivat uskon siihen, että Yhdysvallat oli demokratian valittu puolustaja, mutta käännytystyön sijaan he uskoivat passiivisen esimerkin näyttämisen voimaan. Ajatuksella on selvä yhteys John Winthropin puheeseen kaupungista kukkulan laella. Muut seuraisivat Yhdysvaltojen esimerkkiä, jos maa saisi täydellistettyä demokratiakokeilunsa. Tämän näkökulman mukaan aggressiiviset globaalit interventiot olivat paitsi tarpeettomia, myös vaarallisia, koska ne saattaisivat nakertaa niitä ihanteita joita Yhdysvallat edusti.¹⁸⁸

Debatin osapuolet olivat yhtä mieltä maan erityisestä asemasta, mutta eri mieltä, miten erityisaseman pohjalta piti toimia. Imperialistit katsoivat Yhdysvaltojen tehtäväksi levittää edistyksellistä hallintomallia maan ulkopuolelle ja pelastaa muut kansakunnat mukaan amerikkalaisten viitoittamaan kehitykseen, kun taas anti-imperialistit pelkäsivät ulkomaille suuntaavan ekspansion turmelevan Yhdysvaltojen edistyksellisen hallintomallin ja samalla maailma menettäisi esimerkin jota seurata. Amerikkalainen ekseptionalismi oli maan ulkopoliittisen diskurssin pohjana 1800-luvun lopulla, joten on selvää, että siitä oli tullut kiinteä osa amerikkalaisten omakuvaa. Samalla se vaikutti siihen, miten amerikkalaiset näkivät roolinsa maailmassa. Isolationismin kannattajat saattoivat vedota esimerkin näyttämisen voimaan ja maan perustajaisien varoituksiin suurvaltasuhteisiin sotkeutumisesta, kun taas interventionistit saattoivat viitata amerikkalaisille uskottuun velvollisuuteen levittää hallintomalliaan ja vapautta maailmaan. Ensimmäisen maailmansodan ja presidentti Wilsonin myötä amerikkalainen missio muuttui todella globaaliksi.

4.3. Presidentti Wilson ja pelastajakansakunta

Debatti Yhdysvaltojen roolista oli päättynyt 1800-luvun lopulla pitkälti pelastajakansakunnan kannattajien voittoon. Imperialistit kuten Strong, Beveridge, Mahan ja Theodore Roosevelt (1858–1919), olivat yhdistäneet rodullisen ylivertauuden, sivilisaatioiden velvollisuuden ja sosiaalisten

¹⁸⁶ Ibid., s. 79–80.

¹⁸⁷ McDougall 1997, s. 113.

¹⁸⁸ Hilfrich 2012, s. 82.

olojen kohentamisen dynaamiseksi visioksi kansakunnan kohtalosta.¹⁸⁹ McDougall kutsuukin 1800-luvun lopun imperialismia ulkopoliittikan traditiona edistykseksi, progressiiviseksi imperialismiksi.¹⁹⁰

Presidentti Woodrow Wilson (1856–1924) oli myös omaksunut ajatuksen kansakunnan missiosta ja hän myös muutti sitä. Kansakunnan tehtävä esiintyi monissa hänen puheissaan eri muodoissa. Wilson tulkitsi Yhdysvaltojen historiaa, etenkin perustamista, sisällissotaa ja Yhdysvaltojen merkitystä ylipäättään jumalallisen suunnitelman paljastumiseksi. Yhdysvaltojen tehtävä oli hänen mielestään kirjoitettu historiaan sallimuksen kädellä. Wilson, kuten monet aikalaisensa, uskoi, että amerikkalaisten oli seurattava tätä historian paljastusta. Puheissaan Wilson selitti, miksi Yhdysvaltojen tehtävänä oli palvella koko ihmiskuntaa ja puhdistaa itsensä muista motiiveista.¹⁹¹ Wilsonin näkemysten syyksi on usein oletettu hänen puritaanista ja kalvinistista kasvatustaan: molempien vanhempien suvussa oli presbyteeripappeja, ja hän uskoi predestinaatioon sekä tässä elämässä että tuonpuoleisessa.¹⁹² Hänen puheensa olivat kuitenkin myös täynnä periaatteita, kuvia ja kieltä, jotka olivat paljon lähempänä vallankumouksellista Ranskaa, 1800-luvun kansallisromantiikkaa, aikalaisten sosiaalisen evankeliumin kirkon ja valtion piirien yhteensulautumista sekä kirkkoisä Augustinuksen *Jumalan valtion* aihepiiriä. Wilsonin kansallisen kohtalon visiossa kohtasivat niin Guiseppe Mazzinin (1805–1872) ajatukset millennialistisesta ”maailman yhteisön kuningaskunnasta”, kuin myös John Winthropin kaupunki kukkulan laella. Wilson totesi julkisesti, että hän koki olevansa pieneltä osaltaan toteuttamassa aatteita, joille Mazzini oli omistanut elämänsä ja ajattelunsa, sekä sanoi, että oli saanut ohjausta omaan ajatteluunsa italialaisen periaatteista. Näiden ajatusten sekä muiden vallankumouksellisten periaatteiden avulla Wilson muutti amerikkalaisten omakuvan ”Uudesta Eedenistä” tai ”Uudesta Israelista” romanttiseen ja edistykseksiin sosiaalisen evankeliumin ajatukseen Amerikasta pelastajakansakuntana.¹⁹³

Wilsonin ajatus oli saattaa maailma mukaan muutokseen uudistavan intervention avulla. Tämä oli missio, joka vei Yhdysvallat mukaan ensimmäiseen maailmansotaan vuonna 1917. Wilson oli vuosien ajan johdonmukainen retoriikassaan, jossa esiintyivät käsitteet kuten palvelus (*service*) ja itsekkyyt, jotka molemmat olivat Yhdysvaltojen progressiivisen kauden sanastoa. Lisäksi hän lainasi retoriikkaansa teatterista, käytti metaforia valosta ja pimeydestä, yhdisteli Raamattua, John

¹⁸⁹ Gamble 2001, s. 8–9.

¹⁹⁰ McDougall 1997, s. 101.

¹⁹¹ Ibid., s. 6, 13–14, 16.

¹⁹² Gamble 2001, s. 6, McDougall 1997, s. 126.

¹⁹³ Gamble 2001, s. 6–7.

Bunyanin (1628–1688) *Kristityn vaellusta* (1678) ja Abraham Lincolnin (1809–1865) puheita. Wilson ymmärsi kielen voiman ja uskoi, että voisi muovata kansallista tajuntaa sekä sitä, miten amerikkalaiset ymmärsivät itsensä, vihollisensa sekä maailman tapahtumien merkityksen. Wilson käytti ajoittain ilmaisuja ”kutsumuskohtalo” ja ”missio” puhuessaan Amerikan vastuusta, etenkin suhteessa globaaliin demokratiaan, mutta useimmiten hän puhui Amerikan palveluksesta maailmalle, joka saattoi esiintyä hänen teksteissään lukuisia kertoja muutaman kappaleen aikana. Kotimaan politiikassa Wilsonin ajatus palveluksesta tarkoitti hallitusta, joka vastasi kansalaistensa tarpeisiin, mutta silloinkin hän sitoi sen yhteen abstraktiin käsitteeseen ”ihmiskunnasta” (*humanity*) ja sen tarpeista. Vuoden 1913 virkaanastujaispuheessaan hän viittasi tarpeeseen laittaa hallitus palvelemaan ihmiskuntaa, jotta sosiaalinen oikeudenmukaisuus saavutettaisiin. Maailmanpolitiikassa hän taas näki Yhdysvallat avuttomien ihmisten ystävänä, joka auttoi heitä ylös ja palveli heidän tarpeitaan, kuin kansainvälinen hyvä samarialainen, jolle koko maailman ihmiset olivat lähimmäisiä.¹⁹⁴

Wilson oli puhunut visioistaan jo ennen ensimmäiseen maailmansotaan liittymistä. Vuonna 1912 hän oli sanonut, että uskoi Jumalan valinnee Yhdysvallat näyttämään maailman kansoille ”tien vapauden poluille”,¹⁹⁵ ja vuonna 1914 hän puhui konfедераation muistomerkillä Arlingtonin sotilashautausmaalla, jossa kertoi kaipaavansa yhdistynyttä kansakuntaa, joka nostaa ihmiskunnan taakat ja näyttää tien vapautteen kaikkialla maailmassa. Ensimmäisen maailmansodan syttyä Wilson, vaikka pitikin Yhdysvallat aluksi puolueettomana,¹⁹⁶ näki edessään mahdollisuuden toteuttaa maan palvelustehtävä muita kansoja kohtaan ja hänelle kyseinen palvelustehtävä oli kätevin selitys interventiolle.¹⁹⁷ Vaikka Wilson puhui puolueettomuudesta, hän painotti samalla näkemystä Yhdysvalloista, joka odottaa ystävänä ”reservissä”, valmiina auttamaan ja palvelemaan maailmanrauhaa. Vaikka Wilson kampanjoi uudelleenvalintansa puolesta iskulauseella ”Hän piti meidät ulkona sodasta”, hän varoitti, että maailmanrauhan ollessa vaarassa ei puolueettomuus ollut mahdollista, vaan amerikkalaisten oli näyteltävä pääroolia ”maailman draamassa”, halusivat he sitä tai eivät. Wilsonin näkemyksessä puolueettomuus määrittyi amerikkalaisten mission kautta:

¹⁹⁴ Ibid., s. 9–10.

¹⁹⁵ Pfaff 2010, s. 73.

¹⁹⁶ Wilsonin puolueettomuuden vilpittömyys on asetettu osin kyseenalaiseksi johtuen Yhdysvaltojen mittavasta taloudellisesta, materiaalisesta ja diplomaattisesta avusta Britannialle ja Ranskalle vuodesta 1914 eteenpäin. (ks. Gamble 2001, s. 11)

¹⁹⁷ Yhdysvaltojen liittymiseen ensimmäiseen maailmansotaan liittyi tietysti paljon eri taustatekijöitä. Wilsonin ajatuksen kansallisen tehtävän täyttämistä voidaan nähdä olleen hyvä oikeutus sotaan liittymiselle. Rajauksen vuoksi en kuitenkaan tarkastele sotaan liittymiseen johtaneita syitä työssäni.

puolueettomuus ei voinut tarkoittaa sitä, että se olisi estänyt Yhdysvaltojen roolin maailmanpolitiikassa.¹⁹⁸

Wilsonin uudelleenvalinnan jälkeen ja sotaan liittymisen lähestyessä hänen puheissaan kävi yhä selvemmäksi ajatus siitä, että kansakunta ei voinut kunnialla pidättäytyä suorittamasta sille määrättyä palvelusta, joka oli rauhan ja oikeudenmukaisuuden takaaminen ympäri maailman. Toisessa virkaanastujaispuheessaan hän julisti amerikkalaisten tarkoitusperien olleen aina epäitsekkeitä ja heidän haluavan tilaisuuden osoittaa, että heidän lupauksensa olivat vilpittömiä. Wilsonin ajattelussa aktiivinen palvelus maailman hyväksi auttaisi todistamaan amerikkalaisten vilpittömyyden ja epäitsekkyuden. Palvelus myös tarkoitti sitä, että Yhdysvallat saattoi liittyä sotaan vailla itsekeskeisyyttä, ainoastaan velvollisuutensa motivoimana ja vailla materiaalisia intressejä. Kaksi kuukautta sotaan liittymisen jälkeen kesäkuussa 1917 Wilson selitti presbyteripapeille, että uskoi Yhdysvaltojen puhdistaneen sydämensä epäpuhtaista motiiveista liittyä sotaan. Wilsonin näkemyksissä epäitsekäälle missiolleen omistautunut Yhdysvallat ei toiminut etupäässä pelon, intressien tai kunnian motivoimana, jotka olivat sodan ajattomia syitä Thukydidesin ja Thomas Hobbesin (1588–1679) mukaan. Yhdysvallat ei pyrkisi saavuttamaan turvallisuutta itselleen, vaan kaikille. Wilsonin johdossa Yhdysvallat oli noussut menneisyyden ihmisluonteen ja valtiollisten motiivien yläpuolelle.¹⁹⁹

Wilson kehitti koko presidenttiytensä ajan ajatusta siitä, että Yhdysvaltojen *raison d'être* oli vapauden, demokratian, itsehallinnon ja lähimmäisen rakkauden ihanteiden täydellistäminen ja universalisointi. Wilson oli perustajaisien kanssa samaa mieltä Yhdysvaltojen missiosta toimia esimerkillisenä vapauden majakkana, mutta hän kannatti aktiivista, interventionistista ja humanitaarista roolia, joka oli voittanut 1890-luvun debatissa ja jota sosiaalisen evankeliumin papisto kannatti. Wilson, joka lupasi tehdä maailman vapaaksi ja turvalliseksi demokratialle, ammensi inspiraatiota Yhdysvaltojen itsenäisyysjulistuksesta. Wilsonin mielessä sota vapauden puolesta ei ollut päättynyt Yorktownissa 1781, vaan amerikkalaiset olivat jälleen etuoikeutettuja omistautumaan työlle vapauden puolesta. Wilsonin mukaan sotaan ei lähdetty amerikkalaisten oikeuksien, turvallisuuden tai intressien puolesta – joskin Wilson mainitsi Saksan uhaksi myös niille – vaan ihanteiden puolesta, joille Yhdysvallat oli perustettu, samaan tapaan kuin maan sisällissota oli ollut presidentti Lincolnille kaikkien ihmisten tasa-arvoisuuden testi. Wilsonin tulkinta Yhdysvaltojen perustamisen merkityksestä auttoi muuntamaan Amerikan pysyvästi vallankumoukselliseksi valtioksi, joka omistautui universalisoitujen abstraktioiden toteuttamiselle

¹⁹⁸ Gamble 2001, s. 10–12.

¹⁹⁹ Ibid., s. 12–13.

muiden puolesta uhrauksista riippumatta.²⁰⁰ Viimeistään Wilsonin idealismin myötä Yhdysvallat siirtyi McDougallin määrittelemän diplomatian ”Uuden testamentin” aikaan.

4.4. Globaalit missiot vastakkain

Toisen maailmansodan jälkeen maailma oli jakautunut kahteen leiriin,²⁰¹ Yhdysvaltojen johtamaan demokraattiseen länsiblokkiin ja Neuvostoliiton kommunistiseen itäblokkiin. Molemmilla tahoilla oli oma ideologinen missionsa: Yhdysvallat puolusti vapautta ja demokratiaa Neuvostoliiton pyrkiessä levittämään kommunismia internationalismin hengessä, joka juontui Karl Marxin (1818–1883) *Kommunistisesta manifestista* (1848), jossa kehoitettiin kaikkia maailman proletaareja liittymään yhteen.

Pfaffin mukaan marxismia voidaan pitää sekulaariin utopiaan tähänneenä ideologiana joka sai lukemattomat ihmiset hyväksymään puoluekurin, vaientamaan epäilyksensä, tekemään rikoksia ja osallistumaan salaisiin taisteluihin ja juonitteluihin, jotka lopulta vain lisäsivät totalitaaristen puolueiden johtajien valtaa. Leninistinen Venäjä hyökkäsi kansainvälistä järjestystä vastaan luomalla Kominternin (joka oli Neuvostoliiton kommunistisen puolueen kontrollissa) ja tukemalla ulkomaisia kommunistisia puolueita pyrkimyksensä kumouksellisuus ja hallitusten kaataminen. Tämä sekä stalinismin rikokset Neuvostoliitossa ja neuvostokontrollissa olleissa yhteiskunnissa osoittivat modernin sekulaarin utopismin säälimättömyyden houkutusvoiman: monet ihmiset, etenkin intellektuellit, jotka uskoivat marxismin olevan objektiivinen ja tieteellinen kuvaus historiasta, olivat valmiit uhraamaan suuria määriä ei-tärkeiksi katsottuja ihmisiä, jotta saavutettaisiin hahmoteltu ”uudenlainen ihminen”, joka eläisi pysyvässä harmoniassa valtiottomassa yhteiskunnassa. Kuten natsismi myös kommunismi sisälsi poliittisen humaltumisen: myöhemmin antikommunistiksi kääntynyt ja teoksen *Darkness at Noon*²⁰² (saksankielinen alkuperäisteos *Sonnenfinsternis*, 1940) kirjoittanut, Arthur Köszler (1905–1983), kuvasi ”janonneensa uskoa” ja tunteneensa ”riemukasta haltioitumista vapauden tunteesta” liittyessään Saksan kommunistiseen puolueeseen. Monet myös hyväksyivät esimerkiksi kulttuurivallankumouksen maoismin uskoen sen rajattomiin ja millenaarisiin lupauksiin.²⁰³

Kylmän sodan päättyessä Yhdysvallat oli selvinnyt sodasta voimakkaimpana valtiona ja nousi johtavaan asemaan länsimaiden joukossa Britannian kärsittyä sodassa liikaa, jotta se olisi voinut säilyttää entisen asemaansa. Kommunismin vastavoimaksi asettuivat siis amerikkalaisten edustamat

²⁰⁰ Ibid., s. 14–15.

²⁰¹ Kyseinen jako on toki yleistävä, sillä maailmassa oli myös liittoutumattomia valtioita.

²⁰² Teos käsitteli Stalinin puhdistuksia ja näytösoikeudenkäyntejä.

²⁰³ Pfaff 2010, s. 38–39.

ja heidän universaaleiksi katsomansa ihanteet vapaudesta ja demokratiasta. Molemmilla puolilla oli ideologioiden tasolla oma vaihtoehtonsa, joka johdattaisi ihmiset tulevaisuuteen. Yksi keskeinen ero osapuolten välillä oli suhteessa uskontoon: Yhdysvallat painotti Jumalan siunausta,²⁰⁴ kun taas Neuvostoliitto edusti materialistista maailmankuvaa ja ateismia. Kylmän sodan aikana viholliskuvat olivat selkeät ja voimakkaat,²⁰⁵ mutta molempien osapuolten ollessa ydinasevaltoja mahdollinen aseellinen konflikti olisi ollut koko ihmiskunnan kannalta kohtalokas. Tämä oli yksi tekijä, joka pakotti osapuolet tunnustamaan poliittiset realiteetit. Tämä on olennainen seikka, jonka myös John F. Kennedy joutui huomioimaan presidenttinä toimiessaan, ja aihe nouseekin esille hänen puheissaan.

4.5. Kennan ja patoamispolitiikka

Yhdysvaltojen talous oli toisen maailmansodan jälkeen terveellä pohjalla ja sen teollisuustuotanto suurempi kuin koskaan aikaisemmin. Sodan jälkeen amerikkalaiset halusivat poistaa kaupan ja talouden rajoituksia, jotta heidän tuotteensa olisivat kaikille saatavissa. Taustalla vaikuttivat myös ei-altruistiset materiaaliset seikat. Mikäli ulkomaisia markkinoita ei löytyisi, amerikkalaiset pelkäsivät oman taloutensa kääntyvän laskuun ja päätyvän uuteen lamaan. Amerikkalaisten laskelmien mukaan heidän vientinsä oli oltava kolme kertaa isompi kuin ennen sotaa, mikäli he halusivat ylläpitää teollisuutensa toiminnan tason. Tämän lisäksi taustalla vaikutti amerikkalaisten käsitys omasta tehtävästään. He uskoivat siihen, että vapauden ja vapaan yrittäjyyden periaatteet hyödyttäisivät myös muita ihmisiä, riippumatta siitä, missä nämä olivat. Muiden avustaminen taas hyödyttäisi Yhdysvaltoja itseään. Esimerkiksi presidentti Harry Truman (1884–1972) oli todennut, että amerikkalaiset eivät voineet nauttia kukoistuksesta maailmassa, joka oli taloudellisen pysähtyneisyyden tilassa.²⁰⁶ Rajauksen vuoksi en käy tarkemmin läpi kylmän sodan alkuvaihetta, mutta käyn seuraavaksi läpi sen pääkohdat.

Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton suhteet huononivat nopeasti vuoden 1945 jälkeen ja retoriikka koveni. Helmikuussa 1946 Josif Stalin (1878–1953) julisti toisen maailmansodan aikana vähätellyn marxilais-leninistisen dogmin olevan yhä pätevä: kapitalismi ja kommunismi olivat yhteentörmäyskurssilla ja mullistavat häiriöt repisivät kapitalistisen maailman palasiksi. George F.

²⁰⁴ Esimerkiksi presidentti Truman uskoi, että kylmä sota oli pohjimmiltaan taistelu uskon ja materialismin välillä (ks. McDougall 1997, s. 169). Vuonna 1956 presidentti Eisenhower puolestaan allekirjoitti lain, jonka mukaan Yhdysvaltojen motoksi tuli ”*In God We Trust*”.

²⁰⁵ Retoriikan tasolta esimerkiksi voidaan mainita Nikita Hruštšov, joka totesi vuonna 1956 Moskovassa länsimaiden lähettiläille: ”Me hautaamme teidät”. On myös ehdotettu, että alkuperäinen venäjänkielinen ilmaus voidaan kääntää muotoon ”olemme läsnä hautajaisissanne” (ks. Rieber 2007, s. 246). Hruštšov tarkensi myöhemmin tarkoittaneensa sosialismin voittavan kapitalismin, ei ydinsotaa blokkien välillä. Toinen hyvä retorinen esimerkki on presidentti Reaganilta, joka kutsui Neuvostoliittoa ”pahan valtakunnaksi” (*evil empire*) vuonna 1983.

²⁰⁶ Winkler 1986, s. 29.

Kennan (1904–2005), joka työskenteli Moskovassa Yhdysvaltojen suurlähetystössä, lähetti sähkeen²⁰⁷ Yhdysvaltojen ulkoministeriöön hieman Stalinin puheen jälkeen ja seuraavana vuonna hän kirjoitti näkemyksistään *Foreign Affairs* -julkaisussa nimimerkillä ”Mr. X”. Kennanin mukaan venäläisillä ei ollut todellista uskoa onnelliseen rinnakkaiseloon kapitalistisen maailman kanssa ja kaikki politiikka, joka pohjautui ystävällisten suhteiden oletukseen, oli turhaa fantasiaa. Stalin ja hänen kumppaninsa olivat pitkään olleet fanaattisia näkökannoissaan eikä sen voitu odottaa muuttuvan. Kennanin mukaan Neuvostoliitto eteni kurssiaan muuttamatta eteenpäin, kunnes kohtaisi vastaansanomattoman voiman.²⁰⁸ Ratkaisu oli Neuvostoliiton patoaminen vastavoimalla. Tästä syntyi Yhdysvaltojen ulkopoliittikan kylmän sodan ajan patoamispolitiikkana (*containment*) tunnettu doktriini, jolla pyrittiin estämään Neuvostoliiton poliittisen ja sotilaallisen vaikutusvallan kasvu.

Walter McDougall katsoo, että patoamispolitiikka sopi hyvin yhteen aiempien Yhdysvaltojen ulkopoliittikan traditioiden kanssa. Kansakunnan vanhimpana ja tärkeimpänä pidetty traditio, vapaus, nähtiin uhatuksi kotona ja ulkomailla. Patoamispolitiikka ei loukannut maan unilateralismin perinnettä, sillä ympäri maailmaa antamistaan sitoumuksista huolimatta Yhdysvallat oli selkeästi johtavassa asemassa solmituissa liitoissa, joten se säilytti toiminnanvapautensa. Patoamispolitiikka sopi yhteen myös progressiivisen imperialismien kanssa, sillä se legitimoiti amerikkalaisten sotilasjoukkojen sijoittamisen eri puolille maailmaa. Lisäksi uusi politiikka toimi ekspansion perinteen puolesta siinä mielessä, että se vastusti sekä siirtomaaimperiumeja että kommunistista imperiumia ja näin avasi tai varmisti pääsyn eri markkinoille ja resurssien lähteille ympäri maailmaa. Patoamispolitiikka sopi yhteen myös Wilsonin ajattelun kanssa, sillä se palveli liberaalin internationalismin arvoja ja otti ne kylmän sodan aseiksi. Lisäksi Yhdistyneitä kansakuntia käytettiin aina kun mahdollista.²⁰⁹

4.6. Patoamispolitiikan linjat ja Dullesin veljekset

Käytännön tasolla ensimmäinen patoamispolitiikan sovellus oli Trumanin oppi vuonna 1947. Monet selkkaukset eri alueilla vakuuttivat Yhdysvallat tiukan linjan tarpeellisuudesta. Vuonna 1946 neuvostojoukot olivat jääneet öljyrikkaan Iranin pohjoisosiin vastoin solmittua sopimusta, ja Yhdysvallat vei kiistan ensin YK:n käsittelyyn ja uhkasi toimia, mikäli venäläiset eivät perääntyisi – minkä venäläiset lopulta tekivät. Neuvostoliitto kuitenkin painosti Turkkiä, ja vaikka se ei ollut

²⁰⁷ Kennan itse on muistellut yrittäneensä selittää kahden vuoden ajan Washingtoniin, että Stalinin hallinto oli sama puhdistuksia tehnyt hallinto kuin ennen toista maailmansotaa ja sotilaallinen ja poliittinen menestys sai sen pitämään vaikutusvaltansa levittämistä Eurooppaan mahdollisena soluttautumisen ja kumouksellisen toiminnan avulla. Kennanin muistikuvan mukaan hänen perusteellinen sähkeensä oli kaikkiaan 8000 sanaa pitkä. (ks. Kennan 1985, s. 10–11.)

²⁰⁸ Winkler 1986, s. 33–34.

²⁰⁹ McDougall 1997, s. 167–168.

suoraan mukana Kreikan sisällissodassa, kreikkalaiset kommunistit taistelivat brittien tukemaa monarkiaa vastaan ja vallankumouksellisuus uhkasi kaataa maan hallituksen. Vuoden 1947 tammikuussa brittien lähettiläs vetosi Yhdysvaltoihin, jotta se tukisi Kreikan sisällissodassa monarkisteja. Kahdesta maailmasodasta kärsinyt Britannia ei kyennyt jatkamaan Kreikan ja Turkin taloudellista ja sotilaallista tukemista, joten se pyysi Yhdysvaltoja ottamaan tämän roolin. Yhdysvaltain hallinto hankki kongressin tuen varoittamalla, että kommunistien voitto Kreikassa avaisi kolme mannerta Neuvostoliiton soluttautumiselle, ja ainoastaan Yhdysvalloilla oli halua ja voimaa vastustaa tätä. Truman julisti kongressissa, että Yhdysvaltojen toimimattomuus vaarantaisi maailman rauhan ja maan oman hyvinvoinnin. Kongressi hyväksyi Trumanin toimet ja patoamispolitiikka oli alkanut.²¹⁰

Kennan näki Neuvostoliiton uhan poliittisena. Hänen patoamispolitiikkansa ajatuksena oli padota Neuvostoliitto palauttamalla läntisen Euroopan ja Japanin taloudellinen hyvinvointi ja poliittinen itseluottamus,²¹¹ jotta ne pystyivät vastustamaan paikallisten kommunistien paineita. Näin Neuvostoliitto huomaisi, että se ei pystynyt laajentamaan vaikutustaan poliittisella juonittelulla ja pelottelulla, vaan omien intressiensä takia joutuisi neuvottelemaan lännen kanssa, jonka myötä voitaisiin saavuttaa todellinen poliittinen ratkaisu.²¹² Kennan katsoi suunnitelman ensimmäisen vaiheen sujuneen Marshall-avun myötä suunnitellusti ja vastaavanlaisia tuloksia saavutettiin – Kennanin mukaan hänen aloitteestaan – myös Japanin suhteen, mutta neuvottelut Saksan jaon lopettamisesta eivät edenneet. Tämä johti tilanteeseen, jossa lähdettiin varautumaan sotilaallisesti, mikä vei Kennanin mukaan huomion pois taloudellisesta toipumisesta. Kennan varoitti tämän jäädyttävän Euroopan jaon ja tekevän sen poistamisesta mahdotonta, mikä taas johtaisi ongelmiin tulevaisuudessa. Kennan sanoi sotilaallisen ajattelun syrjäyttäneen poliittisen ajattelun.²¹³ Kennanin esimiehet ja kollegat eivät uskoneet tämän analyysia Neuvostoliiton pelkästään poliittisesta uhasta. Analyysi oli perustunut arviointiin Neuvostoliiton aikomuksista, ei sen toimintakyvystä. Muut politiikan vaikuttajat eivät pitäneet arviota vakuuttavana ja etenkin Neuvostoliiton atomipommin räjäytyksen jälkeen vuonna 1949 he eivät olleet valmiita ottamaan riskiä siitä, että arvio olisi väärä. He eivät voineet sivuuttaa Neuvostoliiton uhkaa.²¹⁴

Kennanin patoamispolitiikkaa vastustivat myös tiukkaa linjaa ajaneet republikaanit, kuten esimerkiksi John Foster Dulles (1888–1953), josta tuli Eisenhowerin hallinnon ulkoministeri.

²¹⁰ Winkler 1986, s. 34–37.

²¹¹ Kennan 1985, s. 11.

²¹² Ibid., s. 11–12.

²¹³ Ibid., s. 12.

²¹⁴ Miscamble 2004.

Uuden hallinnon myötä Kennan menetti paikkansa ulkopolitiikan keskeisenä vaikuttajana.²¹⁵ Patoamispolitiikka militarisoitui läpi 1950-luvun pitkälti juuri Dullesiin liitetyn ryhmän vaikutusvallan myötä. Dullesille, joka oli presbyterisaarnaajan poika ja kalvinisti, kylmä sota muuttui ristiretkeksi hyvän puolesta. Historioitsija John Lukacs kirjoitti, että Dullesin mukana hallintoon tuli näkemys maailmasta kansakuntiin personifioituneiden hyvän ja pahan taistelulenttänä. Presidentinvaalien aikaan vuonna 1952 Dulles oli puhunut kommunistien vallan takaisinvyöryttämisestä (*rollback*).²¹⁶ Ateistista kommunismia vihanneen Dullesin ulkopolitiikan lähestymistapa oli voimakkaan moralistinen: esimerkiksi Eisenhower piti Dullesia ”Vanhan testamentin patriarkkana”. Dulles syytti demokraattien patoamispolitiikkaa negatiiviseksi, turhaksi ja moraalittomaksi politiikaksi, joka jätti lukemattomat ihmiset ”despotismin ja jumalattoman terrorismin” alaisuuteen. Eisenhower ymmärsi, että käytännön tasolla Dullesin retoriikkaa oli vaikea toteuttaa, ja mahdollisuudet kansalaisten vapauttamiseen neuvostovallan alta olivat rajatut. Esimerkiksi itäsaksalaisten noustessa vastustamaan neuvostojoukkoja vuonna 1953 amerikkalaiset pitivät etäisyyttä tapahtumiin, samoin kuin vuonna 1956 unkarilaisten yrittäessä vapautua venäläismiehityksestä. Länsivaltojen puuttuminen tilanteeseen olisi mahdollisesti käynnistänyt sodan, ja Eisenhower ei ollut halukas menemään niin pitkälle, joten patoamispolitiikka säilyi pitkälti ennallaan.²¹⁷

Yhdysvallat valitsi tarkasti ne paikat, missä käytti sotilaallista – tai keskustiedustelupalvelu CIA:n²¹⁸ – voimaa. CIA:n johtoon nousi Eisenhowerin hallinnon myötä John Foster Dullesin veli Allen Dulles (1893–1969), joka oli yhä tehtävässään Kennedyn noustua presidentiksi. Eisenhower näki Yhdysvaltojen ”kohtalon ja velvollisuuden” Neuvostoliiton ja kansainvälisen kommunismin patoamisessa, ja tähän näkemykseen Dullesin veljeksillä oli suuri vaikutus. Korkeisiin aseisiin nousseet veljekset muodostivat vertaansa vailla olleen vallan verkoston Yhdysvaltojen historiassa, sillä veljekset hallitsivat sekä Yhdysvaltojen julkista ulkopolitiikkaa että myös maan suorittamia salaisia operaatioita.²¹⁹ Molemmat jakoivat missionäärin innostuksen – Foster avoimesti ja Allen peitellysti – taistella kommunismia vastaan ympäri maailmaa myös alueilla, jossa Neuvostoliiton aikomukset olivat enemmän kuviteltuja kuin todellisia. Pysyvän vaaran narratiivi ei suinkaan ollut keksitty, sillä Neuvostoliiton ambitiot olivat todellisia, mutta veljekset liioittelivat vaaraa. Dullesit

²¹⁵ Hän itse muisteli joutuneensa käytännössä erotetuksi vuoden 1952 vaalien jälkeen (ks. Kennan 1985, s. 15).

²¹⁶ Kinzer 2013, Pfaff 2010, s. 76–77.

²¹⁷ Winkler 1986, s. 96–97.

²¹⁸ Dullesin veljesten elämästä ja heidän vaikutuksestaan CIA:n operaatioihin on kirjoittanut esimerkiksi journalisti, kirjailija ja Brown Universityn kansainvälisten suhteiden vierailijaprofessori Stephen Kinzer teoksessa *The Brothers: John Foster Dulles, Allen Dulles, and Their Secret World War* (Times Books/Henry Holt & Company, 2013) ja Allen Dullesin elämästä Peter Grose teoksissaan *Gentleman Spy: The Life of Allen Dulles* (Houghton Mifflin, 1994) ja *Allen Dulles: Spymaster: The Life and Times of the First Civilian Director of the CIA* (Andre Deutsch Ltd, 2006).

²¹⁹ Ernsberger 2014, Kinzer 2013.

eivät myöskään osanneet erottaa kotoperäistä nationalismia ulkoa tuodusta kommunismista. Eisenhowerin luvalla Allen Dulles käynnisti CIA:n operaatioita eri hallitusten kaatamiseksi amerikkalaisten epäluulolla tarkkailemissa maissa, kuten Iranissa vuonna 1953²²⁰ sekä Guatemalassa seuraavana vuonna ja Indonesian Sukarnon (1901–1970) ja Kuuban Fidel Castron syrjäyttämiseksi tehtiin suunnitelmia. John Foster Dulles kieltäytyi hyväksymästä Ho Chi Minhin (1890–1969) voittoa ranskalaisista Vietnamissa. Hän valitsi veljensä kanssa Etelä-Vietnamin tukemisen, ja salainen kampanja Pohjois-Vietnamin epävakauttamiseksi käynnistettiin.²²¹

Dullesin veljeksien elämästä kirjoittaneen Stephen Kinzerin mukaan heitä muokkasivat juuri ne samat voimat, jotka muokkasivat Yhdysvaltoja: amerikkalainen ekseptionismi ja kutsumuskohtalo. Dullesien suvun presbyterikalvinistinen tausta vaikutti veljesten missionääriseen asenteeseen ja jyrkkään maailmankuvaan. Lisäksi taustalla vaikutti perheen uudisraivaajaetos. Heidän isoisänsä, John Watson Foster (1836–1917), jolla oli suuri vaikutus veljesten kasvatukseen, oli elänyt kutsumuskohtalon aikaan ja kamppailut rajaseudulla. Tämän jälkeen hän lähti liiketoimintaan ja politiikkaan toimien diplomaattina ja lopulta ulkoministerinä. Isoisältään veljekset omaksuivat näkemyksen sallimuksen Amerikalle antamasta missiosta.²²² Dullesien esille nostaminen tutkimuksessani on siis erittäin perusteltua.

1950-luvun lopulla William Pfaff ja tämän kollega Edmund Stillmann argumentoivat, että amerikkalaisten ”pakkomielle” Neuvostoliiton voimasta oli muuttumassa ideologiseksi messianismiksi, joka näki vallinneen poliittisen asetelman taisteluna maailman sielusta. Pfaff ja Stillmann sen sijaan väittivät, että kylmän sodan kaksinapainen maailma tulisi päättymään, koska Venäjän taantuminen oli käynnissä. Länsi-Eurooppa ja Japani olivat myös yhä dynaamisempia. He ennustivat Aasian sivilisaatioiden nousevan ja tuovan mukanaan pluralismia kansainvälisiin suhteisiin. Kommunistiseen internationalismiin liittyen he huomauttivat, että bolševikkien vallankumouksen aikaan ajatus universaalista messiaanisesta unelmasta oli voimissaan, mutta kun vallankumouksia ei tapahtunut merkittävässä teollisuusmaissa, kommunistinen ideologia venäläistettiin ja Stalin aikana siitä tuli venäläinen liike. Kommunististen Kiinan ja Venäjän reaali poliittiset intressit olivat kuitenkin erilaiset ja siksi internationalismi ei toimisi. Tästä syystä Kennanin versio patoamispolitiikasta oli heidän mukaansa oikea vaihtoehto, sillä aika toisi esille

²²⁰ Iranissa suoritettu *coup d'état*, joka syrjäytti laillisesti valitun Mohammad Mosaddeghin, tehtiin myös brittien tuella. Esimerkiksi Kinzer on kirjoittanut vallankaappauksesta ja sen taustoista teoksessaan *All the Shah's Men: An American Coup and the Roots of Middle East Terror* (John Wiley and Sons, 2003).

²²¹ Ernsberger 2014, Kinzer 2013.

²²² Kinzer 2013.

kommunistien sisäiset ristiriidat ja heikentäisi näitä.²²³ Yhdysvallat teki heidän mukaansa virheen tulkitessaan Aasian nationalistista liikehdintää kylmän sodan näkökulmasta.²²⁴

1950-luvun politiikan kehitykselle ja siitä käydyn debatin käsittelylle on työssäni kaksi syytä. Ensimmäisenä se antaa kuvan siitä, miten ja millaiseksi amerikkalaisten tehtävä nähtiin Yhdysvalloissa. Linjoista on havaittavissa missionäärinen suuntaus, josta esimerkkinä käyvät Dullesin veljekset ja pidättyväisempää reaalipolitiikkaa kannattanut Kennanin linjaa puolustanut reaalipolitiikan koulukunta²²⁵. Molemmat puolet näkivät Yhdysvalloilla roolin kylmän sodan maailmassa kommunismin patoajana, mutta lähestymistavat erosivat. Toinen syy kontekstin luomiselle on se, että Eisenhowerin aikana esiin nousseet kysymykset Yhdysvaltojen roolista ja toimista Kuubassa sekä Indokiinassa – dominoteoria²²⁶ ylipäätään – kuuluivat niihin moniin vaikeisiin kysymyksiin, joiden eteen Kennedy joutui presidenttikaudellaan.

5. John Fitzgerald Kennedy

Irlantilaistaustaiseen katoliseen massachusettsilaiseen perheeseen syntyneen John F. Kennedyn varakas, liikemiehenä toiminut isä ajoi poikaansa eteenpäin.²²⁷ Kennedyn lapsuus oli sairauksien sävyttämä, ja opiskeluaikana hän vietti pitkä jaksoja sairaalassa suolistosairauksien ja tulehduksien vuoksi. Kennedyllä oli haavaumia, koliitti ja Addisonin tauti. Tämän lisäksi hänellä oli pahoja selkäongelmia. Hän kirjoitti teoksen *Profiles in Courage*²²⁸ vuonna 1954 toipuessaan selkäleikkauksesta, joka lähes tappoi hänet.²²⁹ Erinäiset terveysthuolet jatkuivat läpi elämän, mutta ne pyrittiin pitämään salassa.²³⁰

²²³ Neuvostoliiton ja Kiinan eriytyminen käynnistyi nopeasti vuonna 1953 tapahtuneen Stalinin kuoleman jälkeen ja suhteet huononivat entisestään Hruštšovin vuonna 1956 pitämän Stalinia kritisoineen puheen myötä. Eron taustalla olivat erot puolueiden ja maiden intresseissä, mutta Washingtonissa vallinnut ajattelu ei uskonut kansallisten intressien voivan mennä ideologian edelle. Pfaffin mukaan tämä oli syy, miksi Yhdysvalloissa ei ymmärretty Indokiinan kommunistien olleen pohjimmiltaan nationalismin motivoimia, ja tämä vei Yhdysvallat lopulta pitkittyneeseen sotaan Vietnamissa. (ks. Pfaff 2010, s. 203.)

²²⁴ Pfaff 2010, s. 78–79.

²²⁵ Muita tämän koulukunnan jäseniä olivat esimerkiksi kristillistä realismia kannattanut Reinhold Niebuhr, Ronald Steel ja myöhemmin Vietnamin sodan myötä Walter Lippman. (ks. Pfaff 2010, s. 202–203.)

²²⁶ Eisenhower oli vuonna 1954 puhunut kommunismin pelätyistä leviämisestä Indokiinassa vertaamalla maita dominopalikoihin, jotka lähtevät kaikki kaatumaan yhden palikan kaaduttua.

²²⁷ Winkler 1986, s. 111.

²²⁸ Dallekin mukaan Kennedy oli, vastoin myöhemmin esitettyä kritiikkiä, mukana kirjan tekemisessä, mutta vähemmässä määrin kuin mitä ilmaus kirjan kirjoittaja (*author*) normaalisti merkitsee. Kirja oli enemmän ”komitean” yhteistyön tulos kuin yksittäisen henkilön teos. (ks. Schlesinger 2008, s. 110.)

²²⁹ Dallek 2013a.

²³⁰ Dallekin mukaan vuoden 1960 tiukan vaalitaistelun aikana Richard Nixon yritti mahdollisesti päästä käsiksi Kennedyn terveystietoihin. Kennedyn Addisonin tautia hoitaneen lääkärin pitämät potilastiedot varastettiin, mutta Kennedyn tiedot olivat koodinimen alla, joten niitä ei tunnustettu. (ks. Dallek 2013a.)

5.1. Huippuyliopistosta senaattiin ja nousu politiikan huipulle

Kennedy valmistui Harvardin yliopistosta ja palveli sankarillisesti²³¹ Yhdysvaltojen laivastossa toisen maailmansodan aikana. Hänen isoveljensä kuoli sodan aikana, ja perheen poliittiset toiveet siirtyivät John F. Kennedyn kannettaviksi.²³² Joe-veljen kuolema aiheutti valtavan menetyksen tunteen JFK:ssa. Tämän lisäksi myös hänen siskonsa Kathleenin englantilainen aviomies kuoli sodassa.²³³ On mielestäni selvää, että nämä kokemukset sodasta eivät voineet olla vaikuttamatta Kennedyn näkemyksiin sodankäynnistä ja sen välttämisen tärkeydestä.

Kennedyn ensimmäinen vaalivoitto tuli vuonna 1946, jolloin hänet valittiin Yhdysvaltain edustajainhuoneeseen (*House of Representatives*). Kolmen kauden jälkeen hänet valittiin senaattiin vuonna 1952 ja hän uusi senaattipaikkansa vuonna 1958.²³⁴ Kennedy sai kongressiaikanaan jossain määrin playboyn maineen, ja osa hänen kollegoistaan ihmetteli, joko Kennedy heidän lainsäädännölliset huolensa.²³⁵ Senaatissa Kennedy kyseenalaisti John Foster Dullesin ulkopolitiikan vuonna 1958. Hän huomautti Venäjältä lähetettävän talousavun suhteessa sen lähettämään sotilasapuun olevan selvästi suurempi kuin Yhdysvaltojen vastaava luku. Tämä oli selvä muutos aikaisempaan, sillä aiemmin Kennedykin oli painottanut sotilaallista tukea, mutta nyt hän totesi Yhdysvaltojen antaman taloudellisen avun olevan riittämätöntä, kun otettiin huomioon kuinka vakavia ongelmia kehittyvissä maissa oli. Aiemmin, vuonna 1957, Kennedy oli joutunut myrskyn silmään kritisoituaan Ranskan haluttomuutta tehdä myönnytyksiä itsenäisyyttä tavoitelleessa Algeriassa.²³⁶ Tämä ei ollut ensimmäinen kerta, kun hän kritisoi Ranskaa, sillä hän oli aiemmin suhtautunut kriittisesti maan toimiin Indokiinassa.²³⁷ Algerian kommentointi kirvoitti kommentin Eisenhowerilta, joka totesi, että Yhdysvaltojen oli oltava reilu molemmille puolille ja voimakkaat kannanotot voisivat vaarantaa maan aseman rauhantekijänä. Dulles puolestaan totesi, että mikäli Kennedy tahtoi suomia kolonialismia, hänen tulisi keskittyä sen kommunistiseen

²³¹ Kennedyn komentama partiotorpedovene törmäsi japanilaiseen hävittäjään, joka törmäyksessä halkaisi torpedoveneen. Kennedy, kahden muun miehistön jäsenen kanssa, ohjasi viisi miestä veden varasta torpedoveneen kelluville jäänteille. Miehistö ui eri saarille – Kennedy loukkaantunutta miehistön jäsentä auttaen – etsimään vettä. Saarella asuneet alkuperäisasukkaat opastivat heitä ja lopulta seitsemän päivän jälkeen amerikkalainen partiotorpedovene saapui pelastamaan heidät. (ks. Dallek 2013c, s. 95–97.)

²³² Winkler 1986, s. 111.

²³³ Dallek 2013c, s. 107–108.

²³⁴ Laajemmin Kennedyn ajasta senaatissa ja poliittisen uran alusta on kirjoittanut esimerkiksi Sean J. Savage kirjassa *The Senator from New England: The Rise of JFK* (State University of New York Press, 2015).

²³⁵ Winkler 1986, s. 111.

²³⁶ Burns 1961, s. 194–195.

²³⁷ JFK oli tehnyt veljensä Robertin ja sisarensa kanssa matkan Israeliin, Iraniin, Pakistaniin, Intiaan, Singaporeen, Thaimaahan, Ranskan Indokiinaan, Koreaan ja Japaniin nähdäkseen miten Yhdysvaltojen ulkopolitiikka toimi ja miten ihmiset suhtautuivat maahan ja sen politiikkaan (ks. Dallek 2013c, s. 165). Hänellä oli siis ensikäden tietoa Ranskan sodankäynnistä Indokiinassa. Robert Kennedy sanoi vuonna 1967 Daniel Ellsbergin haastattelussa, että havainnot vuodelta 1951 vakuuttivat heidät siitä, että Yhdysvaltojen ei pitäisi lähettää maajoukkoja Vietnamiin. Haastattelusta kertoi Ellsberg kirjassaan *Secrets: A Memoir of Vietnam and the Pentagon Papers* (Penguin Books, 2002). JFK itse totesi havainneensa matkoillaan sen, että kommunismia ei voinut kohdata pelkästään sotilaallisin keinoin (Dallek 2003).

muotoon. Kritiikkiä tuli myös demokraateilta, kun entinen ulkoministeri Dean Acheson (1893–1971) sanoi Kennedyn mielipiteen olevan uhka paljon tarvitulle lännen solidaarisuudelle. Pettynyt Kennedy soitti isälleen ja kysyi, oliko tehnyt virheen. Isä vastasi, että muutaman kuukauden päästä ihmiset näkisivät, että JFK oli oikeassa Algerian suhteen.²³⁸ Kokonaisuudessaan senaatissa vietetyt kuusi vuotta opettivat Kennedylle keskeisiä asioita sisä-, puolustus- ja ulkopolitiikasta ja valmistivat häntä presidentinvaalikampanjaan ja presidenttiyteen.²³⁹

Kennedy pyrki demokraattipuolueen varapresidenttiehdokkaaksi vuonna 1956 ja presidentiksi vuoden 1960 vaaleissa.²⁴⁰ Hänen taustansa sisälsi kuitenkin seikan, joka oli merkittävä ongelma: hän oli katolinen. Katolinen demokraatti Alfred E. Smith (1873–1944) oli pyrkinyt tuloksetta presidentiksi vuonna 1928. Yleisesti pidetty uskomus olikin, että katolinen ei voisi tulla valituksi virkaan.²⁴¹ Vanha, aina puritaanien ajattelusta juontava vastakkainasettelu protestanttisen amerikkalaisuuden ja parhaimmillaankin vierastetun katolisuuden – joka vielä muutama vuosikymmenen aiemmin oli ollut huolissaan amerikkalaisten arvojen vaikutuksesta oppeihinsa – välillä ei ollut vielä kadonnut.²⁴² Kennedyn isä oli ollut epäileväinen JFK:n varapresidenttiyspyrkimyksiä kohtaan juuri katolisuuteen liittyen: hän pelkäsi demokraattien häviävän presidentinvaalin ja katolisen varapresidenttiehdokkaan²⁴³ saavan syyt tappiosta.²⁴⁴ Kennedyn hävittyä varapresidenttiehdokkuuden Estes Kefauverille (1903–1963) tätä uhkaa ei ollut. Kennedyn isän huoli demokraattien menestyksestä osoittautui lopulta oikeaksi, sillä republikaanien Eisenhower, varapresidenttiehdokkaanaan Richard Nixon (1913–1994), voitti lopulta presidenttiyden varsin selvästi ja jatkoi toiselle kaudelleen.

5.2. Uusi rajaseutu ja presidentinvaalien voitto 1960

Yhdysvallat kohtasi merkittäviä haasteita 1950-luvun viimeisinä vuosina: talous oli taantumassa, työttömyys korkealla, maataloustuotannossa oli ongelmia ja pelko Neuvostoliiton etumatkasta asevarustelussa – joka tunnettiin termillä *missile gap* – olivat amerikkalaisten mielissä. Demokraatit

²³⁸ Burns 1961, s. 196.

²³⁹ Dallek 2013c, s. 226.

²⁴⁰ Winkler 1986, s. 112.

²⁴¹ Ibid.

²⁴² Yhdysvalloissa voidaan sanoa olleen epävirallinen yläluokka, joka koostui valkoisista anglosaksisista protestanteista (WASP), joiden vaikutusvalta oli suurimmillaan 1920-luvulla. Aiheesta on kirjoittanut esimerkiksi Eric P. Kaufman artikkelissa ”The decline of WASP in the United States and Canada” toimittamassaan kirjassa *Rethinking Ethnicity: Majority Groups and Dominant Minorities* (Routledge, 2004). Joe Kennedy kertoi muuttaneensa pois Bostonista, jotta perhe säästyisi katolisia ja irlantilaisia vastaan kohdistetuista ennakkoluuloista ja myös JFK oli sosiaalisesta menestyksestään huolimatta vakuuttunut, että WASP-eliitti ei kutsuisi häntä yksityisklubeihinsa (ks. Clarke 2014, s. 51).

²⁴³ Jo vuonna 1947 Kennedyn vastustajat olivat syyttäneet, että katolisivat pyrkivät tuhomaan amerikkalaisten vapaudet ja levittämään ”teokratiaansa”. Katolisilla oli kriitikoiden mukaan kaksi uskollisuuden kohdetta, heidän oma maansa ja Vatikaani. (ks. Burns 1961, s. 85.)

²⁴⁴ Schlesinger 2002, s. 6.

olivat hyödyntäneet tilanteen vuoden 1958 kongressivaaleissa ottaen haltuunsa sekä ylä- että alahuoneen.²⁴⁵ Kennedyn näkyvyys demokraattien puoluekokouksessa 1956 ja uudelleenvaalit senaattiin olivat tuoneet hänelle tunnettuutta ja hänestä pidettiin yli puoluerajojen. Osa kuitenkin epäilytti hänen nuoruutensa sekä myös hänen perheensä vauraus. Monet pitivät Kennedyn positiivista imagoa perheen rahoittaman PR-kampanjan ansiona.²⁴⁶ Osa liberaaleista taas suhtautui epäilevästi Kennedyn isään: he uskoivat, että hän oli suunnitellut ostavansa tien Valkoiseen taloon jollekin lapsistaan ainakin vuodesta 1940 alkaen. Keskeinen ongelma JFK:n presidenttiehdokkaudelle oli kuitenkin katolisuus, jota etenkin liberaalit vierastivat. Epäilyt katolisten jaetusta lojaliteetista kirkon ja valtion välillä olivat voimissaan ja protestantit olivat varoittaneet katolisten uhkaavan yksilönvapauksia. Vuonna 1959 mielipidekyselyssä 24 % sanoi, ettei äänestäisi katolista, vaikka henkilö vaikuttaisi muuten hyvin sopiva presidentiksi.²⁴⁷ Varmistettuaan lopulta oman puolueensa presidenttiehdokkuuden Kennedyn oli vakuutettava muutkin amerikkalaiset puolelleen.

Amerikkalainen rajaseutukokemus on listaamistani ekseptionalismin osatekijöistä vähiten uskontoa painottava, joten oli luontevaa, että Kennedy otti rajaseudun teemakseen asettaessaan demokraattien presidenttiehdokkaaksi. Rajaseutu itsessään oli kuin Yhdysvallat: kansojen sulatusuuni, jossa yhteinen kokemus teki heistä amerikkalaisia taustaan katsomatta. Kennedyn sanoi uuden rajaseudun olevan haasteita, ei lupauksia. Amerikkalaisten oli tehtävä uhrauksia paremman huomisen puolesta ja tehtävä valinta yksityisen mukavuuden ja julkisen intressin välillä. Tämä ratkaisisi kansakunnan suuruuden tai rappion.²⁴⁸ Rajaseudun lisäksi Kennedyn puhe sisälsi siis amerikkalaisesta jeremiadista tutun asetelman yksilöltä vaaditusta moraalista päätöksestä yhteisön hyväksi. Koska Kennedy ei ollut presidentti pitäessään kyseistä puhetta, en analysoi puhetta sen tarkemmin, mutta pelkästään tämän lyhyen katsauksen myötä puheessa on havaittavissa kaksi amerikkalaisen ekseptionalismin elementtiä: rajaseutu ja puritaanien ajattelusta juontava ajatus yksilön vastuusta yhteisölleen, mikä varmistaa yhteisön menestyksen. Amerikkalaisessa ajattelussa yksilön oikeuksista ja vapauksista – joka joskus yksinkertaistetaan pelkäksi ylikorostetuksi individualismiksi, jossa jokainen on oman onnensa seppä – tämä tärkeä huomio. Kennedyn esittämässä ajattelussa yksilön oikeuksien mukana tuli myös vastuu toimia ja tehdä uhrauksia sen puolesta, että oli mahdollista ylläpitää yhteiskuntaa, joka soi nämä vapaudet. Puheessaan Kennedy

²⁴⁵ Dallek 2013c, s. 235–236.

²⁴⁶ Ibid., s. 229–230.

²⁴⁷ Ibid., s. 232–233.

²⁴⁸ Kennedy 1960. ”That is the question of the New Frontier. That is the choice our nation must make--a choice that lies not merely between two men or two parties, but between the public interest and private comfort--between national greatness and national decline--between the fresh air of progress and the stale, dank atmosphere of ‘normalcy’--between determined dedication and creeping mediocrity.”

alleviivasi tätä sanomalla, että 1800-luvun rajaseudun pioneerien motto ei ollut, että jokainen vastaa itsestään, vaan kaikki työskentelivät yhteisen päämäärän eteen.²⁴⁹ Tähän tulkintaan vaikuttivat tietysti JFK:n omat poliittiset näkemykset, mutta asia on amerikkalaisen yksilönvapausajattelun historian kannalta huomionarvoinen. Kennedyn näkemyksessä rajaseudulla ei siis vallinnut itsekäs individualismi, vaan siellä ponnisteltiin yhteisen tavoitteen hyväksi.

Vaalikampanjassaan, josta nostan esille vain olennaiset seikat, Kennedy painotti, että Yhdysvallat oli saatava liikkeelle pysähtyneisyyden tilasta ja syytti Eisenhowerin hallinnon olleen liian pehmeä kommunismin uhkaa²⁵⁰ vastaan. Nixonin – joka Eisenhowerin varapresidenttinä oltuaan pyrki nyt presidentiksi – kampanja kärsi maan talouden taantumasta ja Kennedy onnistui antamaan paremman vaikutelman televisioidussa debateissa.²⁵¹ Kennedy voitti vaalin lopulta äärimmäisen niukasti, ainoastaan 120 000 äänellä annetusta 34,2 miljoonasta äänestä.²⁵² Vaalien täpärä tulos kirvoitti Nixonin kannattajilta syytöksiä vaalivilpistä Illinoisissa ja Teksasissa, missä Kennedyn voitto oli täpärä, mutta syytöksiä oli mahdotonta todistaa. Nixon itse kieltäytyi kyseenalaistamasta vaalien lopputulosta. Demokraatit olivat odottaneet reilua voittoa ja hämmästyivät lopputuloksen täpäryydestä. Kennedyn esikunta, joka odotti vähintään 52 tai 53 prosentin äänisaalista, puolestaan järkyttyi pienestä voittomarginaalista. Dallekin mukaan he aliarvioivat katolisuuden²⁵³ vaikutuksen: protestanteista alle puolet, 46 prosenttia, äänesti Kennedyä, ja hänestä tuli ensimmäinen presidentti, joka voitti vaalit, vaikka sai vähemmistön protestanttien äänistä.²⁵⁴

III KENNEDYN PUHEET, PUHEIDEN KONTEKSTI JA ANALYYSI

Olen valinnut presidentti Kennedyn puheista amerikkalaisille suunnatut puheet, jotka ajoittuvat aikaan ennen Kuuban ohjuskriisiä ja aikaan sen jälkeen. Koska tarkastelen ainoastaan amerikkalaiselle yleisölle²⁵⁵ pidettyjä puheita niin esimerkiksi Berliinissä 1963 pidetty kuuluisa puhe, jossa Kennedy lausui ”*Ich bin ein Berliner*”, ei kuulu tutkittavien puheiden joukkoon, vaikka se nostetaankin usein esille yhtenä merkittävistä Kennedyn puheista. Valitsemisani puheissa tutkin, miten Kennedy käytti tai oli käyttämättä rajaseutu -teemaa ja miten amerikkalaisten tehtävä

²⁴⁹ Ibid. ”Their motto was not ‘every man for himself’ --but ‘all for the common cause.’”

²⁵⁰ Kennedy oli puhunut Neuvostoliiton ohjusetumatkasta jo senaatissa 1958 ja piti uhkaa esillä myös presidentinvaaleissa. Myöhemmin Kennedyn ollessa presidentti, puolustusministeri McNamaran selvitys paljasti, että Yhdysvalloilla oli itse asiassa ohjuksissa etumatka Neuvostoliittoon. (ks. Dallek 2013c, s. 288–290, 337–338.)

²⁵¹ On sanottu, että pelkän väittelyn perusteella Nixon olisi mahdollisesti voittanut televisiodebatin, mutta Kennedy antoi viimeistellyn ja rennon vaikutelman itsestään, minkä avulla vei väittelyn. (ks. Winkler 1986, s. 112)

²⁵² Winkler 1986, s. 112–113.

²⁵³ Hälventääkseen katolisen ehdokkaan aiheuttamia pelkoja Kennedy oli esimerkiksi puhunut suurta julkisuutta saaneessa tilaisuudessa Teksasissa Houstonin protestanttisten pappien yhdistykselle. (ks. Dallek 2013c, s. 283.)

²⁵⁴ Dallek 2013c, s. 295–296.

²⁵⁵ On selvää, että Yhdysvaltain presidentin puheita seurattiin mielenkiinnolla myös ulkomailla ja puheissa oli usein viestejä myös ulkomaille. Rajauksellani tarkoitan, että puhe pidettiin Yhdysvalloissa amerikkalaiselle yleisölle.

puheissa esiintyi. Huomioin myös muut tärkeiksi katsomani ekseptionalismin ilmentymät puheissa. Kampanjassaan Kennedy käytti uutta rajaseutua kuvaamaan sekä sodan että rauhan kysymyksiä, ja myös sisäpolitiikan haasteita. Tästä syystä olen valinnut analysoitavaksi puheita, jotka käsittelevät sekä ulko- että sisäpolitiikkaa. Valitsemani puheet ovat virkaanastujaispuhe johtuen puheen merkittävydestä ja luonteesta, maan avaruusohjelmaa käsitellyt puhe, Kuuban ohjuskriisiä käsitellyt puhe sekä kaksi perättäisinä päivinä pidettyä puhetta, jotka ovat American Universityssa pidetty puhe, joka käsitteli sodan ja rauhan kysymyksiä sekä seuraavana päivänä televisioitu kansalaisoikeuksia käsitellyt puhe. Näitä kahta viimeistä valittua puhetta pidetään viime vuosisadan keskeisten kysymysten kannalta äärimmäisen merkittävänä,²⁵⁶ joten olen valinnut ne analyysiini. Kokonaiskuvan saamiseksi ja puheiden kontekstiin saattamiseksi on käytävä läpi myös aikakauden keskeisiä tapahtumia, jotta saadaan käsitys Kennedyn ajattelusta ja siitä, millaisessa poliittisessa ympäristössä puheet pidettiin.

1. Retoriikan teoriaa ja amerikkalaista käytäntöä

Aristoteleen (384–322 eKr.) ajatuksia seuranneet retoriikan teoreetikot ovat vuosisatoja tutkineet eetosta tai henkilöä (*character*) taivuttelun ja suostuttelun ensisijaisena lähteenä. Kirjallisuuden ja klassisen retoriikan tutkija George Kennedyn on tulkinut Aristoteleen ajatusta siten, että suostuttelu tapahtuu henkilön kautta aina, kun puhutaan siten, että puhujasta tulee luottamuksen arvoinen: henkilö on lähestulkoon hallitseva tekijä suostuttelussa. 1900-luvulla retoriikan tutkijat ovat laajentaneet eetoksen tutkimusta ja yhdistäneet sen siihen, miten puhuja esittää ei ainoastaan omaa henkilöään ja identiteettiään, vaan myös kuuntelijoiden tai tilanteessa muuten toimivien ihmisten, henkilön ja identiteetin.²⁵⁷ Tärkeää on siis tavoittaa kuuntelijoiden luottamus: sen kautta yleisö olettaa motiivien olevan hyväntahtoisia, mikä helpottaa ihmisten vakuuttamista oman näkökulman taakse. Kennedyn kohdalla kysymystä henkilöstä ja identiteetistä on tarkasteltava amerikkalaisuuden viitekehyksen läpi, sillä voittaakseen yleisön luottamuksen hänen oli esitettävä paitsi oma identiteettinsä, myös tavoitettava yleisön amerikkalainen identiteetti ja esitettävä ne uskottavasti. Tähän tarkoitukseen amerikkalaisuuden keskeiseksi katsottujen tekijöiden esittäminen oli paras keino. Presidentit ennen Kennedyä olivat luoneet mallin, jonka perusteella presidentit pyrkivät esittämään viestinsä suoraan kansalle.

Jeffrey Tulis esitti kirjassaan *The Rhetorical Presidency* (Princeton University Press, 1988), että Theodore Roosevelt ja Woodrow Wilson toivat uuden piirteen presidenttiyteen: paitsi että he puhuivat aiempaa useammin kuin edeltäjänsä, he pyrkivät suuntaamaan sanansa suoraan

²⁵⁶ Clymer 2013.

²⁵⁷ Benson 2004, s. 13.

kansalaisille, ”yli” kongressin poliitikkojen. Tätä muutosta ei voitu ennakoida maan perustuslain pohjalta, sillä kenelläkään ei ole presidenttiin verrattavaa asemaa ja presidentti ei yleensä sitoudu julkiseen retoriikkaan, ennen kuin pyrkii ajamaan eteenpäin jotain tiettyä toimintaohjelmaa. Presidentti Kennedy puolestaan piti säännöllisiä, suoria televisioituja uutiskonferensseja ja hänen voidaan sanoa edistäneen niitä keinoja, mitä presidentti voi käyttää puhuessaan lehdistön ”yli”.²⁵⁸ Toinen mielenkiintoinen seikka Kennedyn retorisessa johtajuudessa ja suhteessa lehdistöön oli se, että Kennedyn puheidenkirjoittaja Ted Sorensen²⁵⁹ tilasi ideoita esimerkiksi lokakuun 1961 puheeseen Joseph Alsopilta (1910–1989), Walter Lippmannilta (1889–1974) ja muilta journalisteilta. He lähettivät pitkiä vastauksia, joista osaa käytettiin lopullisessa puheessa. Olennainen seikka on se, että tällä keinolla Kennedy ja Sorensen tekivät näille kolumnisteille vaikeammaksi kritisoida Kennedyn harjoittamaa politiikkaa. Näin toimiessaan JFK ja Sorensen saivat vaikutusvaltaa toimittajiin ja akateemikoihin ja he olivat toimineet tähän tapaan ainakin presidentinvaalikampanjasta alkaen kuten myös muut ehdokkaat ennen Kennedyä.²⁶⁰

Oman tutkimukseni kannalta tämä tuo olennaisen seikan esille: Kennedyn puheisiin koottiin ideoita monista eri lähteistä, jopa omien puheenkirjoittajien ulkopuolelta. Tämä ei sinällään ole erikoista, sillä on sanottu, että Woodrow Wilson oli viimeinen Yhdysvaltain presidentti, joka kirjoitti itse puheensa. Pysin tutkimuksessani mahdollisuuksien mukaan tuomaan esille sen, ketkä tutkimaani puhetta olivat Kennedylle kirjoittamassa, mutta sen selvittäminen ei ole kaikissa tapauksissa mahdollista. Haamukirjoitettu presidenttiys on yksi personoidun modernin presidenttiyden piirre ja juuri Kennedy edisti henkilöityneen presidenttiyden kehitystä puheillaan ja suhteellaan mediaan,²⁶¹ kirjoittaa Benson. Poliitiikan henkilöityminen tarkoittaa sitä, että yleisön suostuttelun kannalta presidentin on vaikutettava rehelliseltä johtajalta, jonka sanoihin voidaan uskoa. Tämän saavuttaminen on mahdollista, mikäli onnistutaan luomaan yhteys yleisöön esittämällä sekä oma että yleisön amerikkalainen identiteetti onnistuneesti.

2. Virkaanastujaispuhe

Yhdysvaltain presidentin virkaanastujaispuhe on muodoltaan selvästi erilainen kuin esimerkiksi liittovaltion tilaa käsittelevä puhe. Perinteen virkaan astuvan presidentin pitämästä puheesta aloitti ensimmäinen presidentti George Washington, joka päätti hyödyntää tilaisuutta puhuttelemalla kongressin jäseniä ja heidän kauttaan koko kansakuntaa, sillä hän koki velvollisuudekseen osoittaa

²⁵⁸ Ibid., s. 6–7.

²⁵⁹ Sorensenista oli tullut Kennedyn pääasiallinen poliittinen strategi sekä matkakumppani jo Eisenhowerin uudelleenvaiinnan jälkeen. (ks. Schlesinger 2008, s.103.)

²⁶⁰ Benson 2004, s. 7.

²⁶¹ Ibid., s. 9.

arvostustaan saamastaan luottamuksesta, kun hänet valittiin maan ensimmäiseksi presidentiksi. Tämän esimerkin viitoittamalla tiellä ovat jatkaneet kaikki sittemmin presidentiksi valitut ja he ovat pitäneet virkaanastujaispuheen.²⁶² Virkaanastujaispuheet ovat vaihdelleet eri presidenttien kohdalla. Jotkut puheet ovat olleet hyvin yksityiskohtaisia, mutta puheet, jotka muistetaan ja joita siteerataan, ovat yleensä laaja-alaisia katsauksia maan tilaan ja joko kirjallisilta ansioiltaan kirjallisuuteen verrattavia tai sitten vangitsevat kansakunnan sen hetken mielen ja inspiroivat kuulijoita, koska sisältävät tärkeitä totuuksia, jotka tekevät puheesta ikimuistoisia. Esimerkiksi tällaisista virkaanastujaispuheista puheista on mainittu Jeffersonin ensimmäinen puhe, Lincolnin ensimmäinen ja toinen puhe, Rooseveltin ensimmäinen puhe sekä Kennedyn puhe että Reaganin ensimmäinen puhe. Kaikille näille puheille on yhteistä se, että ne pyrkivät kokonaisuutena määrittelemään uudelleen kansakunnan suuruuden ja mission. Näitä puheita sävyttivät presidentin perimmäiset uskomukset amerikkalaisesta hallintomallista ja maan kohtalosta.²⁶³

Kennedy uskoi, että vetoava virkaanastujaispuhe oli tärkein osatekijä hänen uuden hallintonsa käynnistämisessä. Hän muisteli Franklin D. Rooseveltin (1882–1945) onnistunutta virkaanastujaispuhetta, joka oli käynnistänyt hänen presidenttiytensä ja toivoi, että onnistuisi inspiroimaan uudistettua kansallista itseluottamusta ja toivoa. Haasteet eivät toki olleet yhtä suuria kuin FDR:n aikaan, mutta pelot kommunistien aggression aiheuttamasta ydinsodasta aiheuttivat mittavaa levottomuutta amerikkalaisissa. Kennedy sai mielipidetiedusteluita tekevältä Louis Harrisilta neuvon keskittyä kahteen pääteemaan, sen sijaan että olisi puhunut yksityiskohdista. Puheen pääteemat olivat uuden hallinnon ilmapiiriin sekä globaalin rauhan saavuttamisen haaste. Kennedy itse halusi vetää voimakkaimman mahdolliset kontrastin edeltäjänsä ”ajelehtivan” politiikan ja oman, uudistetun hallintonsa välille.²⁶⁴

Kennedy oli alkanut suunnitella virkaanastujaispuhetta heti vaalivoiton selvittyä. Hän pyysi Sorensenia tekemään puheesta mahdollisimman lyhyen ja keskittymään ulkopoliittikkaan, jotta puhe ei kuulostaisi liikaa vaalikampanjan jatkamiselta. Kennedy ei halunnut puheeseensa puoluepoliittisia valituksia lähimenneisyydestä tai kylmän sodan kliseitä neuvostouhusta, jotka lisäsivät jännitteitä Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välille, vaan tämän sijaan hän halusi puheen olevan ennen kaikkea rauhan toiveita inspiroiva ja luovan positiivisen sävyn uudelle ajalle uuden sukupolven johtajien alaisuudessa. Kennedy sai ehdotuksia puheeseen eri lähteistä, niin toimittajilta, ystävilta, kuin ventovierailtakin ja papisto esitti raamatunlauseita, joita puheessa

²⁶² Remini; Golway 2008, s. ix, xi.

²⁶³ Ibid., s. xii.

²⁶⁴ Dallek 2013c, s. 321–322.

voitaisiin käyttää.²⁶⁵ Sorensen tutki kaikki aiemmat virkaanastujaispuheet, ja lisäksi Kennedyn ehdotuksesta keskityttiin myös Lincolnin Gettysburgin puheeseen,²⁶⁶ mutta Dallekin mukaan puheen viimeinen versio tuli itseltään Kennedyltä.²⁶⁷ Sorensen on puolestaan muistellut puheen olleen yhteistyön tulos. Sorensenin mukaan puheeseen vaikutti myös se, että Kennedy oli lukenut historiaa ja omasi myös selkeän näkemyksen omasta paikastaan siinä. Kennedy halusikin virkaanastujaispuheen sopivan kyseiseen hetkeen.²⁶⁸

Kennedyn virkaanastujaispuheessa heijastuvat Kennedyn henkilökohtaiset näkemykset amerikkalaisuudesta ja Yhdysvaltojen roolista. Seuraavaksi käyn läpi 20.1.1961 pidetyn virkaanastujaispuheen kokonaisuudessaan, koska puheen jokaisessa kohdassa voidaan tehdä tutkimukseni kannalta tärkeitä havaintoja.

Vice President Johnson, Mr. Speaker, Mr. Chief Justice, President Eisenhower, Vice president Nixon, President Truman, Reverend Clergy, fellow citizens:

We observe today not a victory of party but a celebration of freedom--symbolizing an end as well as a beginning--signifying renewal as well as change. For I have sworn before you and Almighty God the same solemn oath our forebears prescribed nearly a century and three-quarters ago.²⁶⁹

Puheen alussa Kennedy viittasi presidentin virkaanastumiseen vapauden juhlistamisena, ei yhden poliittisen puolueen voittona. Vapaus oli siis amerikkalaiset yhdistävä tekijä tiukasta vaalitaistelusta huolimatta. Samalla demokraattinen prosessi yhdistyi vapauteen, mikä korosti näiden kahden välistä suhdetta. Kennedy mainitsi myös Jumalan sekä amerikkalaisten ”esivanhemmat” ja alleviivasi amerikkalaisen järjestelmän jatkuvuutta mainitsemalla vannoneensa saman pyhän valan, minkä maan perustajat aikanaan säätivät. Kennedy siis yhdisti heti puheen alussa amerikkalaisuuden, demokratian ja vapauden tiiviisti toisiinsa.

The world is very different now. For man holds in his mortal hands the power to abolish all forms of human poverty and all forms of human life. And yet the same revolutionary beliefs for which our forebears fought are still at issue around the globe--the belief that the rights of man come not from the generosity of the state but from the hand of God.²⁷⁰

²⁶⁵ Ibid., s. 324.

²⁶⁶ Presidentti Lincolnin Yhdysvaltojen sisällissodan aikana vuonna 1863 Gettysburgissa pitämä puhe on yksi Yhdysvaltain historian tunnetumpia puheita. Puheessaan hän esimerkiksi toisti itsenäisyysjulistuksesta juontavan ajatuksen ihmisten tasa-arvoisuudesta sekä julisti vapauden uutta syntymää (*new birth of freedom*), joka toisi vapauden kaikille kansalaisille.

²⁶⁷ Dallek 2013c, s. 324.

²⁶⁸ Sorensen 2007.

²⁶⁹ Kennedy 1961b.

²⁷⁰ Ibid.

Puheen toisessa kappaleessa Kennedy viittasi Yhdysvaltojen perustajien näkemykseen siitä, että ihmisillä on Jumalan antamia luonnollisia oikeuksia, jotka eivät tulleet valtioita, ja jotka olivat edelleen keskeisiä kysymyksiä ympäri maailmaa. Amerikkalaisten edustamat arvot olivat samalla siis myös universaaleja arvoja. Viittauksen valtion kyvyttömyyteen suoda oikeuksia ihmisille voi nähdä myös viittauksena valtiojohtoisen kommunismin ja ihmisten oikeuksien yhteensovittamattomuuteen. Samassa yhteydessä Kennedy toi myös esille maailman muuttumisen: ihmisillä oli kyky sekä poistaa köyhyys maailmasta että tuhota kaikki ihmiselon muodot maapallolla. Kennedy pyrki näin osoittamaan, että amerikkalaisten presidentti jakoi heidän huolensa tuhoisan ydinsodan mahdollisuudesta.

We dare not forget today that we are the heirs of that first revolution. Let the word go forth from this time and place, to friend and foe alike, that the torch has been passed to a new generation of Americans--born in this century, tempered by war, disciplined by a hard and bitter peace, proud of our ancient heritage--and unwilling to witness or permit the slow undoing of those human rights to which this nation has always been committed, and to which we are committed today at home and around the world.²⁷¹

Kolmannessa kappaleessa Kennedy nosti esille tutkimukseni kannalta keskeisiä seikkoja. Ensiksi hän alleviivasi jälleen amerikkalaisuuden jatkumoa: hänen aikalaisensa olivat Yhdysvaltain vallankumouksen perillisiä ja sitoutuneita samoihin arvoihin kuin vallankumoukselliset amerikkalaiset. Toisekseen he olivat sitoutuneita puolustamaan kyseisiä ihmisoikeuksiksi laskettavia arvoja sekä kotona että ulkomailla. Kennedy siis näki amerikkalaisten tehtävän globaalina missiona kuten presidentti Wilson aikanaan. Kolmas merkittävä seikka on se, että Kennedy alleviivasi vastuun siirtyneen uudelle sukupolvelle, joka oli syntynyt 1900-luvulla ja kokenut esimerkiksi sodan ja katkeran rauhan.²⁷² Uuden sukupolven painottamisella Kennedy pyrki tekemään selvää eroa Eisenhowerin hallintoon ja samalla se sisälsi lupauksen uuden sukupolven uusista toimintatavoista.

Let every nation know, whether it wishes us well or ill, that we shall pay any price, bear any burden, meet any hardship, support any friend, oppose any foe to assure the survival and the success of liberty.

This much we pledge--and more.

To those old allies whose cultural and spiritual origins we share, we pledge the loyalty of faithful friends. United, there is little we cannot do in a host of cooperative ventures. Divided,

²⁷¹ Ibid.

²⁷² Kennedy lisäsi Sorensenin alkuperäiseen tekstiin maininnan tällä vuosisadalla syntyneestä ja sodan kokeneesta sukupolvesta (ks. Schlesinger 2008, s. 107). Kyseessä oli siis Kennedyn henkilökohtainen painotus ja pidän erittäin todennäköisenä että Kennedyn omat sotakokemukset vaikuttivat taustalla.

there is little we can do--for we dare not meet a powerful challenge at odds and split asunder.²⁷³

Nämä kohdat puheesta suunnattiin myös muille valtioille. Kennedy vakuutti jälleen sitoutumisesta vapauden puolustamiseen: amerikkalaiset olivat valmiita maksamaan minkä tahansa hinnan ja kantamaan minkä tahansa taakan, jotta vapaus selviytyy ja menestyy. Tämä lupaus on yhteneväinen Wilsonin näkemykseen Yhdysvaltojen tehtävästä, jossa maa toimii aktiivisesti maailmassa vapauden hyväksi, eikä tyydy pelkästään esimerkin näyttämiseen. Kennedyn mainita vanhoista liittolaisista on mielenkiintoinen. Hän sanoi yhdysvaltalaisten jakavan näiden liittolaisten kanssa kulttuurisen ja henkisen alkuperän. Kylmän sodan aikana tämä ilmaus viittasi koko läntiseen Eurooppaan – etenkin NATO-maihin – kun puhutaan liittolaisista monikossa, mutta esimerkiksi 1800-luvulla kyseisen ilmauksen olisi voinut ymmärtää viittauksena anglosakseiin ja etenkin Englantiin. Yhdysvallat oli kuitenkin muuttunut 1900-luvulla myös kulttuurisesti siirtolaisten myötä: siitä kertoo pelkästään se, että katolinen Kennedy oli onnistunut nousemaan presidentiksi. Yhdysvaltojen kulttuurinen ja henkinen perintö ei juontanut pelkästään anglosaksisiin protestanttimaihin, joten pelkästään maailmanpoliittinen tilanne ei yksistään selitä kyseistä ilmausta puheessa.

To those new states whom we welcome to the ranks of the free, we pledge our word that one form of colonial control shall not have passed away merely to be replaced by a far more iron tyranny. We shall not always expect to find them supporting our view. But we shall always hope to find them strongly supporting their own freedom-and to remember that, in the past, those who foolishly sought power by riding the back of the tiger ended up inside.

To those peoples in the huts and villages of half the globe struggling to break the bonds of mass misery, we pledge our best efforts to help them help themselves, for whatever period is required--not because the communists may be doing it, not because we seek their votes, but because it is right. If a free society cannot help the many who are poor, it cannot save the few who are rich.²⁷⁴

Entisten siirtomaiden itsenäistyminen sai Kennedyltä myös huomiota, kuten saattoi olettaa, muistaen hänen kantansa Ranskan toimiin Indokiinassa ja Algeriassa sekä hänen huolensa Yhdysvaltojen lähettämän talousavun pienuudesta sotilasapuun verrattuna. Amerikkalaisten roolin kannalta keskeisin osatekijä on lupaus siitä, että Kennedyn mukaan amerikkalaiset lupasivat auttaa itsenäistynvä siirtomaita auttamaan itse itseään. Kennedyn mukaan Yhdysvaltojen motiivi ei ollut se, että kommunistit saattoivat tukea kyseisiä maita. Amerikkalaiset eivät myöskään odottaneet vastapalvelusta YK:n äänestyksissä, vaan auttaisivat maita, koska se olisi oikein. Tämäkin lupaus on hyvin yhteneväinen Wilsonin ajatukseen, jossa Yhdysvallat toimii kuin kansainvälinen laupias

²⁷³ Kennedy 1961b.

²⁷⁴ Ibid.

samarialainen ja auttaa muita maita nousemaan omilleen, koska on moraalisesti oikein toimia näin. Sorensen on jälkikäteen kertonut Kennedyn ajatuksen olleen voittaa Yhdysvalloille ja lännelle tukea neutraaleissa kehittyvän maailman maissa painottamalla huoltaan köyhyydestä ja diktatuurien vastustamista.²⁷⁵

To our sister republics south of our border, we offer a special pledge--to convert our good words into good deeds--in a new alliance for progress--to assist free men and free governments in casting off the chains of poverty. But this peaceful revolution of hope cannot become the prey of hostile powers. Let all our neighbors know that we shall join with them to oppose aggression or subversion anywhere in the Americas. And let every other power know that this Hemisphere intends to remain the master of its own house.²⁷⁶

Tämä osio puheesta suunnattiin Latinalaiselle Amerikalle. Kennedy lupasi kauniiden lupauksen katteeksi uutta ”edistyksen allianssia”²⁷⁷ maiden kanssa, mutta osoitti sen vapaille ihmisille ja hallituksille ja huomautti, että tämä rauhanomainen vallankumous – toisin kuin esimerkiksi Kuubassa Fidel Castron johdolla tapahtunut aseellinen vallankumous – ei voisi olla vihamielisten voimien saalis: toisin sanoen Neuvostoliitto ei saisi pyrkiä hyödyntämään tilannetta ja Kennedy vakuutti amerikkalaisten vastustavan aggressiota tai soluttautumista missä päin Amerikkoja tahansa. Puheen tässä kohdassa heijastui ajankohtainen Kuuban kysymys, johon Kennedy joutui ottamaan kantaa hyvin pian virkaanastumisensa jälkeen. Viimeinen lause pallonpuoliskon aikomuksesta pysyä herrana talossaan noudatti Monroen doktriinin linjaa, jossa julistettiin Amerikan manner suljetuksi ulkopuoliselta vaikutukselta. Puheen tässä osassa ekseptionalismi tai amerikkalaisten missio ei sanottavasti korostu, vaan se esiintyy implisiittisesti Kennedyn visiossa. Yhdysvallat on hyväntahtoinen naapuri, joka auttaa naapurimaitaan kehittymään. Mission mainitsematta jättäminen Latinalaisen Amerikan suhteen on ymmärrettävää, sillä siihen liittyvä kutsumuskohtalo oli yksi argumentti jota käytettiin, kun Yhdysvallat oikeutti aggressiivisen sodan Meksikoa vastaan, ja jonka myötä Meksiko menetti suuria maa-alueita Yhdysvalloille.²⁷⁸

To that world assembly of sovereign states, the United Nations, our last best hope in an age where the instruments of war have far outpaced the instruments of peace, we renew our pledge

²⁷⁵ Sorensen 2007.

²⁷⁶ Kennedy 1961b.

²⁷⁷ Kennedyn hallitus perusti vuonna 1961 *Alliance for Progress* nimellä kulkeneen yhteistyöhankkeen Latinalaisen Amerikan maiden kanssa.

²⁷⁸ Tämän lisäksi Yhdysvallat teki interventioita Väli-Amerikassa ja Karibiassa Espanjaa vastaan käydyn sodan jälkeen. Operaatioihin osallistui myös lukuisilla ansiomerkeillä palkittu merijalkaväen kenraali Smedley Butler (1881–1940), joka otti uransa jälkeen kriittisen näkökulman esimerkiksi kyseisiin sotilasoperaatioihin. Toisen maailmansodan jälkeen esimerkiksi CIA oli Dullesin veljesten aikaan syössyt vallasta Guatemalassa Jacobo Árbenzin laillisen hallituksen vuonna 1954 (ks. Kinzer 2013).

of support--to prevent it from becoming merely a forum for invective--to strengthen its shield of the new and the weak--and to enlarge the area in which its writ may run.²⁷⁹

Kennedy vahvisti Wilsonin ajattelusta ammentavan Yhdysvaltain sitoutumisen auttaa kansainvälistä yhteisöä, tässä tapauksessa YK:ta, toimimaan rauhan instrumenttina sekä uusien ja heikkojen jäsenvaltioiden suojana. Kennedyn näkemyksessä Yhdysvalloilla oli siis velvollisuus paitsi auttaa heikompiaan, myös vahvistaa kansainvälisiä instrumentteja, joita auttamiseen käytettiin. Tässä mielessä vastuu heikkojen tukemisesta ei ollut pelkästään Yhdysvalloilla, vaan myös kansainvälisellä yhteisöllä, jonka toimintaa Kennedy tahtoi helpottaa. Seuraavaksi Kennedy osoitti sanansa Neuvostoliitolle.

Finally, to those nations who would make themselves our adversary, we offer not a pledge but a request: that both sides begin anew the quest for peace, before the dark powers of destruction unleashed by science engulf all humanity in planned or accidental self-destruction.

We dare not tempt them with weakness. For only when our arms are sufficient beyond doubt can we be certain beyond doubt that they will never be employed.

But neither can two great and powerful groups of nations take comfort from our present course--both sides overburdened by the cost of modern weapons, both rightly alarmed by the steady spread of the deadly atom, yet both racing to alter that uncertain balance of terror that stays the hand of mankind's final war.

So let us begin anew--remembering on both sides that civility is not a sign of weakness, and sincerity is always subject to proof. Let us never negotiate out of fear. But let us never fear to negotiate.

Let both sides explore what problems unite us instead of belaboring those problems which divide us.

Let both sides, for the first time, formulate serious and precise proposals for the inspection and control of arms--and bring the absolute power to destroy other nations under the absolute control of all nations.

Let both sides seek to invoke the wonders of science instead of its terrors. Together let us explore the stars, conquer the deserts, eradicate disease, tap the ocean depths and encourage the arts and commerce.

Let both sides unite to heed in all corners of the earth the command of Isaiah--to "undo the heavy burdens . . . (and) let the oppressed go free."

And if a beach-head of cooperation may push back the jungle of suspicion, let both sides join in creating a new endeavor, not a new balance of power, but a new world of law, where the strong are just and the weak secure and the peace preserved.

²⁷⁹ Kennedy 1961b.

All this will not be finished in the first one hundred days. Nor will it be finished in the first one thousand days, nor in the life of this Administration, nor even perhaps in our lifetime on this planet. But let us begin.²⁸⁰

Kennedyn vetoamus sisälsi tiukan linjan ja neuvotteluiden yhdistelmän. Ainoastaan riittävän vahvat aseet varmistaisivat, että niitä ei ikinä käytettäisi, mutta mukana oli kutsu neuvotteluihin ja yhteistyöhön. Kennedy kehotti etsimään vastapuolet yhdistäviä ongelmia, joihin piti löytää yhdessä ratkaisuja. Puheessa noudatettiin Walter Lippmanin Sorensenille antamaa ehdotusta²⁸¹ ja käytettiin Neuvostoliitosta lievempää *adversary* -sanaa *enemy* -ilmaisun sijaan. JFK viittasi puheessaan ihmiskunnan eksistentiaaliseen uhkaan, ydinaseisiin, hyvin kaunopuheisesti ”tuhon tummina voimina”, mikä muistuttaa puritaanien ajan merkkien lukemisesta. Kennedy ehdotti myös hyvin käytännönläheisiä ratkaisuja uhkaavaan vaaraan, asetarkastuksia sekä aserajoituksia. Lisäksi Kennedy vetosi neuvotteluiden tasapuolisuuteen: neuvotteluja ei pitänyt käynnistää pelosta ja neuvottelu ei myöskään ollut heikkouden merkki. Profeetta Jesajan lainaaminen puheen kohdassa, joka on osoitettu ateistiselle Neuvostoliitolle, on mielenkiintoinen seikka, ja on oletettavasti suunnattu enemmän amerikkalaiselle yleisölle, jonka historialliseen omakuvaan oli vaikuttanut puritaaneilta juontuva ajatus itsestään vanhatestamentillisena kansana.²⁸² Sorensen on sanonut, että Kennedyn viesti neuvostojohdolle oli se, että Yhdysvaltojen uusi presidentti ei kannattanut ”kuumaa sotaa”, vaan aitoa rauhaa, neuvotteluja ja yhteistyötä.²⁸³ Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton suhteet olivat olleet Eisenhowerin presidenttikauden lopun kireät, kun Neuvostoliitto oli ampunut alas yhdysvaltalaisen partiokoneen Barentsinmerellä väittäen sen tunkeutuneen Neuvostoliiton ilmatilaan ja vanginnut kaksi selvinnyttä miehistön jäsentä. Kennedyn virkaanastumisen jälkeen Hruštšov ilmoittikin, että olemassa olevaa epäluuloa ja epäluottamusta oli mahdollista vähentää askel askeleelta sekä kehittää ystävyyttä ja käytännöllistä yhteistyötä. Ensimmäisessä lehdistötilaisuudessaan 25. tammikuuta Kennedy ilmoitti Neuvostoliiton vapauttaneen vangitut lentäjät.²⁸⁴

Kennedyn yhteistyön ja rauhan tarjous Neuvostoliiton suuntaan oli yhtä aikaa pyrkimys lieventää jännitteitä ja myös signaali uuden hallinnon suhtautumisesta kylmän sodan osapuolten suhteisiin.

²⁸⁰ Ibid.

²⁸¹ Schlesinger 2008, s. 110.

²⁸² Viittaus Vanhaan testamenttiin ei kuitenkaan ilmeisesti jäänyt Hruštšovilta huomaamatta. Myöhemmin, Wienin jännittyneen tapaamisen jälkeen, 29.9.1961 päivätyssä pitkässä kirjeessään Kennedylle Hruštšov käytti analogiaa Nooan arkista, mistä sekä puhtaat että epäpuhtaat löysivät turvapaikan. Riippumatta eroista molemmat olivat kiinnostuneita pitämään arkin pinnalla, ja Hruštšov kertoi olevansa samaa mieltä, että ongelmiin oli löydettävä rauhanomaiset ratkaisut (ks. *Foreign Relations of the United States, 1961–1963 Volume VI, Kennedy-Khrushchev Exchanges, Document 21*). Vastauksessaan Kennedy kertoi pitäneensä vertauksesta Nooan arkiin (ks. *Foreign Relations of the United States, 1961–1963, Volume VI, Kennedy-Khrushchev Exchanges, Document 22*).

²⁸³ Sorensen 2007.

²⁸⁴ Dallek 2013c, s. 336.

Neuvostosuhteiden käsittelyn jälkeen Kennedyn virkaanastujaispuheen loppu suunnattiin jälleen amerikkalaisille.

In your hands, my fellow citizens, more than mine, will rest the final success or failure of our course. Since this country was founded, each generation of Americans has been summoned to give testimony to its national loyalty. The graves of young Americans who answered the call to service surround the globe.

Now the trumpet summons us again--not as a call to bear arms, though arms we need--not as a call to battle, though embattled we are--but a call to bear the burden of a long twilight struggle, year in and year out, "rejoicing in hope, patient in tribulation"--a struggle against the common enemies of man: tyranny, poverty, disease and war itself.

Can we forge against these enemies a grand and global alliance, North and South, East and West, that can assure a more fruitful life for all mankind? Will you join in that historic effort?

In the long history of the world, only a few generations have been granted the role of defending freedom in its hour of maximum danger. I do not shrink from this responsibility--I welcome it. I do not believe that any of us would exchange places with any other people or any other generation. The energy, the faith, the devotion which we bring to this endeavor will light our country and all who serve it--and the glow from that fire can truly light the world.

And so, my fellow Americans: ask not what your country can do for you--ask what you can do for your country.

My fellow citizens of the world: ask not what America will do for you, but what together we can do for the freedom of man.

Finally, whether you are citizens of America or citizens of the world, ask of us here the same high standards of strength and sacrifice which we ask of you. With a good conscience our only sure reward, with history the final judge of our deeds, let us go forth to lead the land we love, asking His blessing and His help, but knowing that here on earth God's work must truly be our own.²⁸⁵

Puheen loppuosa ammensi monesta ekseptionalismin elementistä. Amerikkalaisen jeremiadin tapaan Kennedy muistutti vastuun onnistumisesta olevan amerikkalaisilla itsellään, ei niinkään presidentillä. Heidän oli vastattava heille esitettyyn kutsuun. Kristinuskosta, Jumalan kansasta ja sen iloista ja haasteista muistutti Kennedyn lainaama Paavalin roomalaiskirjeen kohta ”Toivokaa ja iloitkaa, ahdingossa olkaa kestäviä”. Kennedyn muistutti myös menneistä sukupolvista, jotka olivat vastanneet maansa uskollisuudenkutsuun ja palvelleet ympäri maailman: he ovat vastanneet amerikkalaisten tehtävän edellyttämällä tavalla. Viholliskuvaksi Kennedy nosti ihmiskunnan yhteiset viholliset: tyrannian, köyhyyden ja sodan. Hän jätti, suhteiden liennyttämisen vuoksi, mainitsematta Neuvostoliiton ja piti viholliskuvat abstraktilla tasolla.

²⁸⁵ Kennedy 1961b.

Kampanjansa aikana Kennedy oli puhunut useasti uuden sukupolven ajan tulleen,²⁸⁶ ja tämä sanoma oli myös yksi virkaanastujaispuheen viesteistä. Sorensenin mukaan Kennedy painotti tätä osoittaakseen, että hänen ikänsä ei tarkoittanut vastuun kavahtamista, vaan soihdun siirtymistä uudelle sukupolvelle, joka oli valmis ottamaan suuren vastuun.²⁸⁷ JFK puhui vain harvalle sukupolvelle asetetusta haasteesta, vapauden puolustamisesta suurimman vaaran hetkellä. Hän sanoi uuden sukupolven energian, uskon ja omistautumisen valaisevan maan ja kaikki sitä palvelevat, ja tämä hehku saattoi todella valaista maailman. Yhdysvalloista piti siis tulla uuden sukupolven myötä vapauden majakka maailmaan, joka on ajatuksena hyvin lähellä näkemystä kaupungista kukkulan laella. Kuuluisa lause, jossa Kennedy kehotti kysymään, mitä kansalainen saattoi tehdä maansa hyväksi, ammentaa amerikkalaisesta jeremiadista. Täyttäessään henkilökohtaisen tehtävänsä yhteisen hyvän puolesta kansalaiset tekevät myös maastaan suurenmoisen. Kennedy lopetti puheensa ekseptionalismista tuttuun ajatukseen: hän pyysi siunausta maan johtamiseen ja Jumalan tahdon mukaisen työn suorittamiseen.

Virkaanastujaispuheessaan Kennedy painotti ekseptionalismin osatekijöistä eniten vapautta: vapaus ja demokratia olivat amerikkalaiset yhdistäviä tekijöitä ja amerikkalaiset olivat sitoutuneet vapauden puolustamiseen koti- ja ulkomailla uhrauksista välittämättä. Samalla hän viestitti amerikkalaisten arvojen olevan universaaleja. Kennedyn näkemyksessä Yhdysvallat oli valmiina auttamaan apua tarvitsevia maita, mutta hän ei missään vaiheessa puhunut tarpeesta levittää vapautta interventioiden avulla. Puheen läpi heijastui amerikkalainen ajatus vapaudesta ihmisen luontaisena oikeutena ja oletus, että ihmiset pyrkivät luontaisesti vapautta kohti: tämä oli kehitys jota Kennedyn Yhdysvallat lupasi auttaa. Ekseptionalismi ja amerikkalaisten tehtävä eivät varsinaisesti esiinny Latinalaista Amerikkaa koskevassa osiossa, joskin missio on implisiittisesti läsnä kohdassa, jossa Kennedy vakuuttaa tukeaan vapaille ihmisille ja hallituksille. Ilmaus siitä, että pallonpuolisko aikoo pysyä herrana omassa talossaan, asettaa Yhdysvallat itse asiassa samalle viivalle muiden Amerikan mantereiden maiden kanssa, sillä Kennedy ei sanonut Yhdysvaltojen aikovan pysyä herrana omalla pallonpuoliskollaan.

Merkittävä seikka on uuden rajaseudun puuttuminen puheesta kokonaan. On kuitenkin huomattava, että Kennedy piti puheen lähtökohtaisesti ulkopoliitikasta, eikä halunnut sen muistuttavan kampanjapuheita, vaikka joitain yhdistäviä teemoja²⁸⁸ niihin olikin. Uusi rajaseutu oli juuri vaalikampanjan teema ja sisälsi ulkopoliitiikan lisäksi myös Yhdysvaltain sisäisiä haasteita, joten

²⁸⁶ Schlesinger 2008, s. 108.

²⁸⁷ Sorensen 2007.

²⁸⁸ Uuden sukupolven lisäksi Kennedy puhui kampanjan aikana myös ydinaseiden tuhoivoimasta (ks. Schlesinger 2008, s. 108).

sen pois jättäminen on tässä yhteydessä ymmärrettävää. Tämän lisäksi Sorensenin mukaan niukka vaalivoitto ja demokraattien paikkojen menetys edustajainhuoneessa tarkoitti vaikeita aikoja uudelle hallitukselle, ja tästä syystä Kennedy halusi välttää sisäpoliittisia aiheita puheessaan.²⁸⁹ Kennedy pyrki yhdistämään amerikkalaisia osoittamalla heille heidän paikkansa historiassa: vapaus oli suuremman uhan alla kuin koskaan aikaisemmin, ja vastuu vapauden puolustamisesta sen kriittisellä hetkellä oli langennut amerikkalaisille.

3. Avaruushjelmaa käsittelevä puhe

Neuvostoliitto oli laukaissut *Sputnik I* satelliitin maata kiertävälle radalle vuonna 1957, mikä järkytti amerikkalaisia ja johti vaatimuksiin mittavasta puolustusbudjetin kasvattamisesta.²⁹⁰ Kennedy piti avaruuskilpailun voittamista erittäin tärkeänä, koska kisalla oli esimerkiksi merkittäviä poliittisia, sotilaallisia ja psykologisia vaikutuksia.²⁹¹ Toukokuussa 1961 Kennedy oli puhunut kongressille koko maahan televisioidussa puheessaan Yhdysvaltojen tarpeesta nousta johtavaan asemaan avaruudessa. Avaruushjelma ja panostukset siihen olivat Kennedyn mukaan osa vapauden edistämistä ympäri maailmaa. Samassa puheessa hän muistutti amerikkalaisia uhrauksista, joita oli tehtävä taistelussa vapauden hyväksi.²⁹² Avaruuskisa kiihtyi, kun Juri Gagarinista tuli ensimmäinen ihminen maan kiertoradalla vuonna 1961, ja seuraavana vuonna John Glennistä tuli ensimmäinen amerikkalainen, joka kiersi maapallon. Neuvostoliitto laukaisi ensimmäisen miehitetyn yhteislennon tehneet *Vostok III* ja *Vostok IV* avaruuslennot saman vuoden elokuussa.

Syyskuussa 1962 Kennedy piti puheen Ricen yliopistossa, Teksasin Houstonissa, jossa hän käsitteli Yhdysvaltojen avaruushjelmaa. Rajauksen vuoksi en käy puhetta kokonaisuudessaan läpi, vaan käsittelen ainoastaan tutkimukseni kannalta olennaiset kohdat. Puhe löytyy kokonaisuudessaan *American Presidency Project* -verkkosivulta, samoin kuin muutkin analysoimani puheet.

We meet at a college noted for knowledge, in a city noted for progress, in a State noted for strength, and we stand in need of all three, for we meet in an hour of change and challenge, in a decade of hope and fear, in an age of both knowledge and ignorance. The greater our knowledge increases, the greater our ignorance unfolds.²⁹³

²⁸⁹ Sorensen 2007.

²⁹⁰ Dallek 2013c, s. 223–224.

²⁹¹ Ibid., s. 651.

²⁹² Lawrence 1961.

²⁹³ Kennedy 1962a.

Kennedyn puheen alussa on havaittavissa puritaaneilta tuttua ajan merkkien lukemista. Isännille suunnatuiden kehujen jälkeen presidentti pääsi nopeasti tuttuun teemaan: edessä oli muutoksen ja haasteiden hetki, toivon ja pelon vuosikymmen. Voimakkaat vastakohtat leimasivat puheen aloitusta ja loivat dramaattisen sävyn. Tämän jälkeen Kennedy loi pitkän katsauksen ihmiskunnan historiaan ja kiinnitti huomion siihen, miten nopeassa tahdissa viimeisimmät teknisen kehityksen askeleet oli otettu. Historian kulun havainnollistamisen jälkeen Kennedy siirtyi keskeiseen viestiinsä, eli perustelemaan miksi avaruusohjelman kehittäminen oli välttämätöntä. Seuraavissa kappaleissa Kennedy toi esille amerikkalaisen ekseptionalismin osatekijöitä.

William Bradford, speaking in 1630 of the founding of the Plymouth Bay Colony, said that all great and honorable actions are accompanied with great difficulties, and both must be enterprised and overcome with answerable courage.

If this capsule history of our progress teaches us anything, it is that man, in his quest for knowledge and progress, is determined and cannot be deterred. The exploration of space will go ahead, whether we join in it or not, and it is one of the great adventures of all time, and no nation which expects to be the leader of other nations can expect to stay behind in this race for space.

Those who came before us made certain that this country rode the first waves of the industrial revolutions, the first waves of modern invention, and the first wave of nuclear power, and this generation does not intend to founder in the backwash of the coming age of space. We mean to be a part of it--we mean to lead it. For the eyes of the world now look into space, to the moon and to the planets beyond, and we have vowed that we shall not see it governed by a hostile flag of conquest, but by a banner of freedom and peace. We have vowed that we shall not see space filled with weapons of mass destruction, but with instruments of knowledge and understanding.²⁹⁴

Kennedy viittasi puritaani William Bradfordiin (1590–1657), joka matkusti uudelle mantereelle Mayflowerilla vuonna 1620 ja toimi Plymouthin siirtokunnan kuvernöörinä. Viittaus puritaaneihin ei ole yllätys, kun otetaan huomioon puritaanien rooli uuden mantereen asuttajina, heidän vaikutuksensa amerikkalaisuuteen sekä se, että Kennedy viittasi heihin esimerkiksi Massachusettsissa pitämässään jäähyväispuheessa. Amerikkalaisesta jeremiadista tuttu ajatus etenemisestä vaikeuksien kautta kunniakkaisiin tekoihin on läsnä myös Kennedyn puheessa. Kehitys näyttää esiintyneen Kennedylle pysäyttämättömänä voimana, ja kansakunta, joka halusi johtaa muita valtioita, ei voinut jättäytyä jälkeen tästä kehityksestä. Kennedy viittasi myös aiempiin sukupolviin, jotka vastasivat teollistumisen ja modernin aikakauden haasteeseen varmistamalla Yhdysvaltojen olleen kehityksen ensimmäisessä aallossa. Jälleen korostui Kennedyn jo virkaanastujaispuheessa painottama sukupolvikysymys: tälle sukupolvelle kehityksen haasteena oli

²⁹⁴ Ibid.

toimia niin, että Yhdysvallat olisi johtava valtio kilvassa avaruuteen. Tällä keinolla varmistettaisiin se, että avaruuden valloitus tapahtuisi rauhan ja vapauden, ei vihamielisen valloituksen – implisiittinen viittaus Neuvostoliittoon – nimessä. Yhdysvaltojen tehtävä tuli tässä esille: se oli rauhan ja vapauden puolustaminen myös avaruusaikakaudella. Wilsonin missio rauhan ja vapauden puolustamisesta ympäri maailmaa siirtyi tässä puheessa myös avaruuteen.

Yet the vows of this Nation can only be fulfilled if we in this Nation are first, and, therefore, we intend to be first. In short, our leadership in science and in industry, our hopes for peace and security, our obligations to ourselves as well as others, all require us to make this effort, to solve these mysteries, to solve them for the good of all men, and to become the world's leading space-faring nation.

We set sail on this new sea because there is new knowledge to be gained, and new rights to be won, and they must be won and used for the progress of all people. For space science, like nuclear science and all technology, has no conscience of its own. Whether it will become a force for good or ill depends on man, and only if the United States occupies a position of pre-eminence can we help decide whether this new ocean will be a sea of peace or a new terrifying theater of war. I do not say that we should or will go unprotected against the hostile misuse of space any more than we go unprotected against the hostile use of land or sea, but I do say that space can be explored and mastered without feeding the fires of war, without repeating the mistakes that man has made in extending his writ around this globe of ours.²⁹⁵

Tässä kappaleessa Kennedy perusteli, miksi avaruusohjelma oli tärkeä, ja hän teki sen amerikkalaisten mission kautta. Jotta toiveet kaikkien ihmisten edistyksestä, rauhasta ja turvallisuudesta saattoivat tulla toteen, oli Yhdysvaltojen oltava ykkönen avaruuskilpailussa. Kennedy myös huomautti, että avaruustiede itsessään ei sisältänyt omatuntoa, vaan Yhdysvaltojen toimista riippui se, että tulisiko siitä ”rauhan meri”. Esille nousi jälleen näkemys amerikkalaisten velvollisuudesta paitsi itseään myös muita kansoja kohtaan ja näkemys tehtävästä toimia rauhan turvaajana. Tässä mielessä Kennedy oli siis jälleen hyvin lähellä presidentti Wilsonin ajatusta amerikkalaisten globaalista velvollisuudesta. Tämän osion jälkeen Kennedy sanoi, että Yhdysvallat oli tehnyt valinnan mennä kuuun ja hieman myöhemmin hän huomautti avaruusteknologian uusille yrityksille ja työpaikoille tuomista mahdollisuuksista ja toi samalla esille uuden rajaseudun.

We choose to go to the moon. We choose to go to the moon in this decade and do the other things, not because they are easy, but because they are hard, because that goal will serve to organize and measure the best of our energies and skills, because that challenge is one that we are willing to accept, one we are unwilling to postpone, and one which we intend to win, and the others, too.

...

²⁹⁵ Ibid.

And finally, the space effort itself, while still in its infancy, has already created a great number of new companies, and tens of thousands of new jobs. Space and related industries are generating new demands in investment and skilled personnel, and this city and this State, and this region, will share greatly in this growth. What was once the furthest outpost on the old frontier of the West will be the furthest outpost on the new frontier of science and space. Houston, your City of Houston, with its Manned Spacecraft Center, will become the heart of a large scientific and engineering community. During the next 5 years the National Aeronautics and Space Administration expects to double the number of scientists and engineers in this area, to increase its outlays for salaries and expenses to \$60 million a year; to invest some \$200 million in plant and laboratory facilities; and to direct or contract for new space efforts over \$1 billion from this Center in this City.²⁹⁶

Kennedy toi esille Houstonin roolin vanhan rajaseudun kauimmaisena etuvartioasemana ja totesi alueesta tulevan nyt myös uuden rajaseudun, tieteen ja avaruuden, kauimmaisen etuvartioaseman. Uusi rajaseutu esiintyi abstraktina käsitteenä tieteen etenemisessä, mutta myös fyysisenä rajaseutuna avaruudessa. Rajaseututeorian ja rajaseutukokemuksen merkityksen muistaen Kennedyn vertausta voidaan tulkita siten, että kutsumalla avaruutta uudeksi rajaseuduksi, hän viestitti, että oli juuri amerikkalaisten tehtävä tutkia ja kartoittaa avaruutta, aivan kuin uudisraivaajat tekivät rajaseudulla edetessään halki mantereen 1800-luvulla. Samalla esimerkki oli myös rohkaiseva, sillä vanhan rajaseudun raivaaminen onnistui luoden samalla amerikkalaisuuden. Onnistuneen saavutuksen nostaminen esimerkiksi loi uskoa ja innosti amerikkalaisia uuden rajaseudun haasteiden voittamiseen.

Many years ago the great British explorer George Mallory, who was to die on Mount Everest, was asked why did he want to climb it. He said, "Because it is there."

Well, space is there, and we're going to climb it, and the moon and the planets are there, and new hopes for knowledge and peace are there. And, therefore, as we set sail we ask God's blessing on the most hazardous and dangerous and greatest adventure on which man has ever embarked.²⁹⁷

Puheen lopussa Kennedy lainasi englantilaista vuorikiipeilijä George Mallorya (1886–1924) – mielenkiintoista kyllä, ei ketään amerikkalaista tutkimusmatkailijaa – ja pyysi Jumalan siunausta ihmiskunnan historian vaarallisimmalle ja suurimmalle seikkailulle, jolle amerikkalaiset lähtivät. Puheen lopetus henki uudisraivaajamentaliteettia ja alleviivasi uuden rajaseudun haasteen suuruutta: Kennedy näki sen ihmiskunnan suurimpana seikkailuna.

Avaruusohjelmaa käsitelleessä puheessa nousivat esille amerikkalaisten tehtävä rauhan takaamisesta, joka nyt oli siirtynyt avaruuskilpailun myötä avaruuteen. Mikäli amerikkalaiset olisivat ykkösiä avaruuskilvassa, varmistaisi se sen, että avaruustekniikkaa ja uusia avaruuden

²⁹⁶ Ibid.

²⁹⁷ Ibid.

löytöjä käytettäisiin rauhanomaisiin tarkoituksiin. Tästä syystä Yhdysvalloilla oli velvollisuus myös muita maita kohtaan voittaa avaruuskilpailu. Puheessa Kennedy kuvasi avaruuden tutkimattomana erämaana ja vertasi sitä vanhaan rajaseutuun. Puheessa uusi rajaseutu sai näin hyvin tarkan määrittelyn: se tarkoitti tieteen kehittymistä ja avaruuden tutkimista samalla tavalla, miten vanhan rajaseudun uudisraivaajat²⁹⁸ tutkivat ja raivasivat omaa rajaseutuaan. Samalla Kennedy myös alleviivasi Houstonin merkitystä, josta oli tuleva uuden rajaseudun etuvartioasema. Dallekin mukaan haaste voittaa venäläiset kilvassa kuuhun, resonoi psykologisesti Kennedyn sankarillisia tekoja kohtaan tuntemaan affiniteetin samoin kuin myös koko uuden rajaseudun hengen kanssa.²⁹⁹

4. Sikojenlahden maihinnousu ja jännitteet Kuubassa

Kuuban ohjus kriisiin johtaneet tapahtumat käynnistyivät heti Kennedyn virkaanastumisen jälkeen. Itse kriisistä on kirjoitettu mittavasti, joten käyn taustoittamisen vuoksi läpi vain tapahtumien pääkohdat, sillä niiden käsitteleminen on olennaista analysoitavan puheen ymmärtämisen kannalta.

Kennedylle esitettiin presidentiksi valinnan jälkeen Allen Dullesin toimesta CIA:n suunnitelma käyttää Guatemalassa koulutettuja kuubalaisia Castron vastustajia kaatamaan Kuuban vallankumouksessa valtaan noussut hallinto. Dullesin mukaan Yhdysvalloilla oli rajatusti aikaa toimia. Kiireellisyys nojasi osittain uskoon, että Castro pyrki levittämään kommunismia Latinalaisessa Amerikassa ja että hänellä oli jo kannatusta eri maissa, etenkin Kolumbiassa ja Venezuelassa. Lisäksi CIA painotti Castron tiukentavan otettaan Kuubasta, mikä lisäsi todennäköisyyttä, että saaresta tulisi pysyvästi osa kommunistiblokkia, jolla puolestaan olisi ”katastrofaalisia seurauksia” läntisen pallonpuoliskon turvallisuustilanteelle. Kennedyn neuvonantajat olivat eri mieltä invaasion seurauksista, mikä ei antanut hänelle paljoa varmuutta päätöksentekoon. Presidentti oli kahden huonon vaihtoehdon edessä: mikäli hän kieltäytyisi antamasta lupaa maihinnousulle, hänen täytyisi riisua aseista Guatemalassa olevat kuubalaiset ja hän joutuisi mahdollisesti julkisen kritiikin kohteeksi, koska oli epäonnistunut toimeenpanemaan Eisenhowerin suunnitelmaa kommunismin torjumiseksi pallonpuoliskolla. Toisaalta invaasio saattaisi johtaa kansainväliseen katastrofiin: Arthur Schlesinger Jr. varoitti, että vaikka operaatio olisi naamioitu hyvin, se yhdistettäisiin Yhdysvaltoihin, mikä johtaisi massiivisiin protesteihin, agitaatioon ja sabotaasiin esimerkiksi Latinalaisessa Amerikassa, Euroopassa, Aasiassa ja Afrikassa. Invaasio hävittäisi samalla sen positiivisuuden, mitä uusi hallinto oli maailmalla herättänyt. Kennedy jakoi tämän huolen ja muisti oman retoriikkansa vapaudesta,

²⁹⁸ Kennedy oli verrannut avaruuskilpaa suurten tutkimusmatkailijoiden, kuten Meriwether Lewisin ja William Clarken urotöihin jo vuonna 1961 kongressille pitämässään puheessa (Clarke 2014, s. 103). Avaruuden valloittamisen määrittelyminen uudeksi rajaseuduksi oli siis hyvin luontevaa jatkoa tälle.

²⁹⁹ Dallek 2013c, s. 392–393.

oikeudenmukaisuudesta ja itsemääräämisoikeudesta ja ymmärsi, että Yhdysvaltojen näkyvä rooli vaikuttaisi näiden periaatteiden pettämiseltä. Toisaalta Castron hallitus ei vaikuttanut piittaavan vallankumouksessa luvatuista demokraattisista vapauksista tai muiden Latinalaisen Amerikan valtioiden autonomiasta, joita Castro pyrki saamaan kommunistien leiriin.³⁰⁰ Kennedy painotti, että Yhdysvaltojen joukkoja ei käytettäisi invaasiassa, mutta tästä huolimatta CIA:n kouluttamat kuubalaiset halusivat operaation etenevän. Kuubalaisten, CIA:n ja armeijan halukkuus toteuttaa operaatio nojasi osittain siihen, että he uskoivat Kennedyn lopulta käyttävän armeijaa, mikäli operaatio oli vaarassa epäonnistua.³⁰¹ Kennedyn yhä epäroideissa Dulles vakuutti, että suunnitelma tulisi onnistumaan kuten aiempi CIA:n operaatio Guatemalassa, jossa tilanne oli Dallesin mukaan Yhdysvaltojen kannalta hankalampi.³⁰² Operaatio Castron kaatamiseksi päättyi Sikojenlahdella lopulta kuitenkin täydelliseen epäonnistumiseen.

Kennedy syytti itseään naiiviudesta luotettuaan armeijan arvioihin ja kauhisteli vaimolleen edelliseltä hallinnolta perittyjä neuvonantajia.³⁰³ Kennedy otti julkisesti henkilökohtaisen vastuun tapahtumista,³⁰⁴ mutta salainen selvitys syytti pitkälti CIA:ta operaation epäonnistumisesta. Kennedy uskoi, että oli tehnyt virheen pitäessään Dullesin virassaan ja erotti hänet raportin jälkeen CIA:n johdosta.³⁰⁵ Kennedy oli presidenttiytensä alusta asti pelännyt Pentagonin johtajien ylireagoivan Neuvostoliiton provokaatioon ja johtavan maan tuhoisaan ydinsotaan.³⁰⁶ Hän oli jo ennen presidenttiyttään kertonut toimittaja Hugh Sidneylle, että suhtautui epäilevästi uuteen aseteknologiaan ja halveksi vanhanaikaisia sotilasajattelijoita lukuun ottamatta Eisenhoweria, George Marshallia (1880–1959) ja Douglas MacArthuria (1880–1964). JFK oli lukenut sodankäynnin klassikot, kuten Carl von Clausewitzin (1780–1831), Basil Liddell Hartin (1895–1970) ja Mahanin teokset, ja epäili totaalisen sodan järkevyyttä uuden aseteknologian aikakaudella. Kennedy sanoi, että sota uudenaikaisine kauhuineen olisi hänen suurin huolenaiheensa, mikäli hänet valittaisiin presidentiksi.³⁰⁷ Sikojenlahden maihinnousu ja Castron valtaan jääminen jättivät Yhdysvaltojen ja Kuuban välille jännitteen, joka osaltaan johti lähelle pelättyä kolmatta maailmansotaa Kuuban ohjuskriisin myötä.

³⁰⁰ Dallek 2013c, s. 356–358.

³⁰¹ Ibid., s. 360.

³⁰² Ibid., s. 362.

³⁰³ Dallek 2013b.

³⁰⁴ Winkler 1986, s. 117.

³⁰⁵ Dallek 2013c, s. 365–366.

³⁰⁶ Dallek 2013b.

³⁰⁷ Sidney 1995, s. xxiv–xxv.

5. Kuuban ohjuskriisi ja Kennedyn puhe

Kennedyn ja Hruštšovin tapaamista Wienissä varjostivat huolet kommunistien uhasta Latinalaisessa Amerikassa, Aasiassa, Afrikassa ja etenkin Keski-Euroopassa, missä Moskova vaikutti päättäneen muuttaa Itä-Saksan ja Berliinin statuksen.³⁰⁸ Jännitteiden täyttämä tapaaminen ei sujunut hyvin, ja Kennedy oli ärsyyntynyt ja turhautunut vastapuolensa käytöksestä. Kennedystä Hruštšov vaikutti välinpitämättömältä tuhoisan ydinsodan uhkaa kohtaan. Dallekin mukaan paine Kremilistä ja kiinalaisten pyrkimykset syrjäyttää Moskova kansainvälisen kommunismin johdosta saivat Hruštšovin valitsemaan aggressiivisen lähestymistavan: tavoitteena oli säilyttää Neuvostoliiton momentum Yhdysvaltojen kustannuksella, ilman että osapuolet ajautuisivat sotaan.³⁰⁹ Tämän seurauksena ydinaseita sekä Saksan ja Berliinin asemaa koskevat kysymykset jäivät ratkaisematta ja tämä osaltaan vaikutti myös Kuuban ohjuskriisin syntyyn.³¹⁰

Kylmän sodan polttopoiste siirtyi vuoden 1962 lokakuussa Kuubaan, kun amerikkalaisten ilmavalokuvat paljastivat saarella, jota Neuvostoliitto oli Sikojenlahden maihinnousun jälkeen luvannut tukea, olevan neuvostoliittolaisia ohjuksia.³¹¹ Kennedyn ja hänen sotilasjohtajiensa välillä jo aiemmin vallinnut jakolinja kasvoi, kun he pohtivat miten reagoida tilanteeseen. Sotilaskomentajat halusivat käynnistää viiden päivän pommituskampanjan ohjustukikohtia ja Castron ilmavoimia vastaan sekä halusivat pitää mahdollisuuden maihinnousulle avoimena. Kennedy torjui suunnitelman peläten sen johtavan vielä vaarallisempaan konfliktiin, jolla olisi maailmanlaajuisia vaikutuksia. Hän sanoi useimpien Yhdysvaltojen liittolaisten pitävän lievästi hulluna (*slightly demented*) sitä, että maan hallinto näki Kuuban vakavana sotilaallisena uhkana ja totesi näiden maiden pitävän ilmahyökkäystä ”hulluna toimenpiteenä” (*a mad act*). Sikojenlahden maihinnousun tapahtumien opettamana JFK suhtautui varauksella myös maihinnousuun ja sen riskeihin. Toimenpiteistä päätettäessä päähuomio oli siinä, mikä toimenpide vähentäisi ydinaseiden käytön riskiä.³¹² Kennedy päätti julistaa Kuuban saartoon – jota kutsuttiin diplomaattisesti karanteeniksi – ilman että konsultoi sotilasjohtajiaan, sillä vaikka JFK tarvitsi heidän tukeaan

³⁰⁸ Dallek 2013c, s. 401.

³⁰⁹ Ibid., s. 408–409, Dallek 2003.

³¹⁰ Historioitsija Adam B. Ulam (1922–2000) on päätellyt, että sijoittamalla ohjuksia Kuubaan Hruštšov pyrki taivuttamaan Yhdysvallat sopimukseen Saksaa koskevassa kysymyksessä, saamaan ydinasevapaan vyöhykkeen Tyynellemerelle ja painostamaan Yhdysvallat luopumaan Taiwanin puolustamisesta. Samalla Hruštšov olisi mahdollisesti saanut kiinalaiset, jotka suunnittelivat oman ydinaseen hankkimista, mukaan suunnitelmaansa, mikäli hänen kova linjansa Yhdysvaltoja kohtaan olisi tuottanut tuloksia. (ks. Ulam 1985, s. 53–54.) Ohjukset olisivat toimineet myös pelotteena Yhdysvalloille ja ehkäissee hyökkäystä Kuubaa vastaan ja samalla Kuuba olisi sidottu Neuvostoliiton satelliitiksi. Ohjukset olisivat myös antaneet Hruštšoville suurempaa vaikutusvaltaa Washingtoniin nähden Berliinin kysymyksessä. (ks. Dallek 2013c, s. 536.)

³¹¹ Winkler 1986, s. 118.

³¹² Dallek 2013b.

saarron toteuttamisessa, hän ei luottanut heidän arviointikykyynsä.³¹³ Kennedy piti televisioidun ja radioidun puheen amerikkalaisille 22. lokakuuta, samana päivänä, jona Kuuban saarto astui voimaan.

Ennen puhetta Kennedy soitti entisille presidenteille, Hooverille, Trumanille ja Eisenhowerille ja konsultoi neuvonantajiaan muun muassa illan puheeseen liittyen. Puhe pidettiin kriittisellä hetkellä paitsi ulkopoliittisesti myös sisäpoliittisesti. Curtis LeMay oli implisiittisesti uhannut paljastaa Kennedyn haluttomuuden toteuttaa sotilaskomentajien haluamia ilmaiskuja. Lisäksi Kennedy tapasi kongressin johtajat tuntia ennen puheen alkua. Heidän kritiikkinsä Kuuban saartoa kohtaan oli yhtä kiivasta kuin armeijan komentajilta tullut kritiikki. Tämä kritiikki päättyisi todennäköisemmin julkisuuteen, sillä toisin kuin komentajat, he eivät olleet presidentin komentovallassa. Senaattori Richard Russell (1897–1971) näki saarron heikkona vastauksena Neuvostoliitolle. Russell uskoi, että sota Venäjää vastaan toteutuisi väistämättä jonain päivänä, ja hän uskoi oikean hetken taistelulle tulleen. William Fulbright (1905–1995) puolestaan vastusti saartoa siksi, että se saattaisi johtaa sotatoimeen Venäjää vastaan. Venäläisen laivan upottaminen tai haltuunotto oli sotatoimi Venäjää vastaan, toisin kuin invaasio Kuubaan.³¹⁴ Kennedy joutui siis pitämään päättäväisyyttä osoittavan puheen, joka oli suunnattu Neuvostoliitolle ja myös amerikkalaisille.

Puheen kirjoittajasta ei ole täyttä varmuutta, mutta Kennedyn presidentillistä kirjastoa johtanut Thomas Putman uskoo Sorensenin³¹⁵ kirjoittaneen myös tämän puheen.³¹⁶ Seuraavaksi käyn läpi tutkimukseni kannalta keskeiset kohdat puheesta.

Puheen alku käsitteli pitkälti tiedustelutietoja, ohjuksien koko Amerikan mantereelle aiheuttamaa uhkaa ja Neuvostoliiton valheellisiksi osoittautuneita vakuutteluja siitä, ettei sillä ole aikomuksia kuljettaa aseita Neuvostoliiton ulkopuolelle. Tämän jälkeen JFK esitti ensimmäisen viittauksen Yhdysvaltojen historiaan.

Our own strategic missiles have never been transferred to the territory of any other nation under a cloak of secrecy and deception; and our history--unlike that of the Soviets since the

³¹³ Dallek 2013b. Sotilasjohtajista esimerkiksi ilmavoimien kenraali Curtis LeMay (1906–1990) kannatti pommituksia ja uskoi niillä olevan pelotevaikutuksen. LeMay sanoi JFK:lle tämän saartosuunnitelman ja poliittisten toimien johtavan sotaan ja olevan lähes yhtä pahoja virheitä, kuin mitä myöntävyisyyspolitiikka oli ollut Münchenissä. Kokouksen jälkeen Kennedyn kerrottiin olleen raivoissaan ja todenneen, että kenraaleilla oli yksi etu: mikäli hän tekisi niin kuin he sanoivat, kukaan ei olisi sen jälkeen hengissä kertomassa, että sotilasjohtajat olivat olleet väärässä. (ks. Dallek 2013b.)

³¹⁴ Dallek 2013c, s. 557.

³¹⁵ Sorensenin rooli oli kasvanut myös ulkopolitiikkaan liittyvissä asioissa Sikojenlahden maihinnousun jälkeen ja hän oli Kuuban kriisiä koskevien kokousten säännöllinen ja tärkeä jäsen. (ks. Schlesinger 2008, s. 123.)

³¹⁶ Solash 2012.

end of World War II--demonstrates that we have no desire to dominate or conquer any other nation or impose our system upon its people.³¹⁷

Kennedy muistutti amerikkalaisia siitä, että he eivät kuljettaneet salassa ohjuksiaan toisiin maihin. Hän otti esille maan perustajaisiltä tutun ajatuksen siitä, että Yhdysvallat – toisin kuin Neuvostoliitto – ei toiminut imperialistisesti ja pakottanut omaa hallintomalliaan muille kansoille.

But this secret, swift, and extraordinary buildup of Communist missiles--in an area well known to have a special and historical relationship to the United States and the nations of the Western Hemisphere, in violation of Soviet assurances, and in defiance of American and hemispheric policy--this sudden, clandestine decision to station strategic weapons for the first time outside of Soviet soil--is a deliberately provocative and unjustified change in the status quo which cannot be accepted by this country, if our courage and our commitments are ever to be trusted again by either friend or foe.³¹⁸

Puhumalla alueesta, jolla oli Yhdysvalloille erityinen ja historiallinen suhde, Kennedy viittasi implisiittisesti ainakin Monroen oppiin, joka torjui ulkopuolisten sekaantumisen Amerikan mantereeseen asioihin sekä myös Yhdysvaltojen rooliin Kuuban sotiessa Espanjaa vastaan. Puhumalla Yhdysvaltojen rohkeudesta ja sitoumuksista hän viittasi epäsuorasti Yhdysvaltojen tehtävään estää kommunismin leviäminen ja puolustaa vapautta ja demokratiaa.

The 1930's taught us a clear lesson: aggressive conduct, if allowed to go unchecked and unchallenged, ultimately leads to war. This nation is opposed to war. We are also true to our word. Our unswerving objective, therefore, must be to prevent the use of these missiles against this or any other country, and to secure their withdrawal or elimination from the Western Hemisphere.³¹⁹

Kennedy varoitti myöntöväisyyspolitiikan johtavan sotaan, mutta muistutti, että Yhdysvallat oli sotaa vastaan. Toisin sanoen Kennedyn asettama saarto ja suorasta hyökkäyksestä pidättäytyminen ei ollut myöntöväisyyspolitiikkaa, toisin kuin kriitikot väittivät, vaan sillä pyrittiin estämään ohjuksien käyttö Yhdysvaltoja tai mitään muutakaan maata vastaan. Yhdysvallat oli näin ollen suorittamassa Wilsonin hahmottelemaa tehtävää rauhan ylläpitämisestä ilman, että se hyökkäisi potentiaalista uhkaa vastaan aseellisesti, vaan välttäisi sitä niin pitkään kuin mahdollista.

Our policy has been one of patience and restraint, as befits a peaceful and powerful nation, which leads a worldwide alliance. We have been determined not to be diverted from our central concerns by mere irritants and fanatics. But now further action is required--and it is under way; and these actions may only be the beginning. We will not prematurely or unnecessarily risk the costs of worldwide nuclear war in which even the fruits of victory

³¹⁷ Kennedy 1962b.

³¹⁸ Ibid.

³¹⁹ Ibid.

would be ashes in our mouth--but neither will we shrink from that risk at any time it must be faced.³²⁰

Kennedyn lauseista selviää, että hän näki kärsivällisyyden ja pidättyvyyden voimakkaalle, maailmanlaajuista liittoumaa johtavalle valtiolle sopivina ominaisuuksina. Suuren vallan myötä tuli suuri vastuu, ja esimerkillisen maan oli toimittava sen mukaan. Samalla lauseen voi nähdä vastauksena kovaa linjaa ajaneille sotilasjohtajille, jotka olivat valmiina täysimittaiseen ilmasotaan eli toimiin, jotka eivät Kennedyn mielestä sopineet Yhdysvaltojen kaltaiselle valtiolle ja saattaisivat johtaa maailmanlaajuiseen ydinsotaan. Eksistentiaalinen huoli ydintuhosta sai kaunopuheisen muodon voiton hedelmistä suussa olevana tuhkana. Tässä kohtaa voidaan nähdä tietynlaista puritaaneilta tuttua ajan merkkien lukemista: ydinsodan jälkeen maapallo ei olisi enää hedelmällinen vaan täynnä tuhkaa ja voitto olisi monin verroin Phyrroksen voittoa huonompi. Toisaalta Yhdysvallat ei kaihtaisi tämän riskin kohtaamista silloin, kuin se oli kohdattava.

Seuraavaksi Kennedy kertoi amerikkalaisille mihin toimiin aikoi ryhtyä. Niihin kuuluivat esimerkiksi Kuuban asettaminen karanteeniin, saaren valvonnan lisääminen, Guantánamon sotilastukikohdan vahvistaminen, vaatimus Hruštšoville maailmanrauhaa uhkaavan toiminnan lopettamisesta ja myös kutsu asevarustelukilvan lopettamiseen. Kennedy osoitti puheen lopulla sanansa kuubalaisille vakuuttaen jakavansa heidän pyrkimyksensä vapauteen ja oikeudenmukaisuuteen ja lisäsi, että nationalistinen vallankumous oli pettänyt heidät suostuen ulkopuolisten ohjailtavaksi.³²¹ Tässä kohdin puhetta tuli esille myös Kennedyn ymmärrys siirtomaavallan alla eläneiden maiden nationalistisista liikkeistä ja niiden tavoitteista, joista hän oli puhunut jo ennen presidenttiyttään. Puheen viimeiset lauseet sisälsivät aineksia amerikkalaisesta ekseptionalismista ja maan tehtävästä.

My fellow citizens: let no one doubt that this is a difficult and dangerous effort on which we have set out. No one can foresee precisely what course it will take or what costs or casualties will be incurred. Many months of sacrifice and self-discipline lie ahead--months in which both our patience and our will be tested--months in which many threats and denunciations will keep us aware of our dangers. But the greatest danger of all would be to do nothing.

The path we have chosen for the present is full of hazards, as all paths are--but it is the one most consistent with our character and courage as a nation and our commitments around the world. The cost of freedom is always high--but Americans have always paid it. And one path we shall never choose, and that is the path of surrender or submission.

³²⁰ Ibid.

³²¹ Ibid.

Our goal is not the victory of might, but the vindication of right--not peace at the expense of freedom, but both peace and freedom, here in this hemisphere, and, we hope, around the world. God willing, that goal will be achieved.

Thank you and good night.³²²

Kennedy sanoi pyrkimyksen, johon amerikkalaiset olivat lähteneet, olevan vaarallinen ja vaatisi – amerikkalaisen jeremiadin hengessä – uhrauksia ja itsekuria kansalaisilta. Tästä huolimatta tai pikemminkin juuri tästä syystä valinta oli oikea, sillä se sopi amerikkalaiseen luonteeseen ja rohkeuteen sekä sitoumuksiin, joita amerikkalaisilla oli ympäri maailmaan. Kennedy yhdisti tässä kohdin sekä amerikkalaisen kansakunnan poikkeuksellisen luonteen että myös globaalin tehtävän puolustaa vapautta, vaikka hinta olisi korkea. Amerikkalaiset eivät myöskään suostuisi rauhaan vapauden kustannuksella, vaan rauhaan ja vapauteen.

Kuuban ohjus kriisiä käsitellyt puhe sisälsi amerikkalaisen ekseptionalismin osatekijöistä jälleen globaalin tehtävän puolustaa vapautta, perustajaisien ajatuksen maan pidättäytymisestä imperialismista, maan esimerkillisyyden sekä myös maininnan amerikkalaisen kansakunnan luonteesta. Mielenkiintoinen seikka on se, että uusi rajaseutu ei esiinny puheessa missään muodossa. Vaikuttaa siltä, että uusi rajaseutu oli käsitteenä siirtynyt kuvaamaan avaruuden tutkimista, sillä kampanjan aikana uuden rajaseudun haasteisiin kuuluivat myös sodan ja rauhan kysymykset, ja juuri niitä tämä puhe käsitteli.

6. Kriisiä seuranneet neuvottelut

Jotta on mahdollista ymmärtää seuraavaksi analysoitavaa puhetta, on ensin käytävä läpi, minkälaisia muutoksia kriisi toi Kennedyn pyrkimyksiin aseistariisunnan suhteen.

Kriisin osapuolet huojuivat lähes viikon ydinsodan partaalla, mutta kriisi saatiin ratkaistua, kun Neuvostoliitto lupasi sulkea tukikohdat Kuubassa ja vetää ohjukset pois saarelta Yhdysvaltojen luvattua tehdä salassa saman Turkissa sijainneille ohjuksille.³²³ Kennedy ja Hruštšov olivat myös päässeet yhteisymmärrykseen siitä, että Yhdysvallat ei hyökkäisi Kuubaan.³²⁴ Useimmat historioitsijat ovat pitäneet Kuuban kriisiä kylmän sodan vaarallisimpana hetkenä.³²⁵ Kriisi sai Kennedyn kirjoittamaan Hruštšoville 28. lokakuuta kirjeen, jossa ehdotti, että he keskittäisivät

³²² Ibid.

³²³ Clarke 2014, s. 7. Ohjus kriisin tapahtumia ovat muistelleet esimerkiksi Robert Kennedy teoksessa *Thirteen Days: A Memoir of the Cuban Missile Crisis* (W. W. Norton & Company, 1999, 1. painos 1969) ja Hruštšov teoksessa *Hruštšov muistelee* (WSOY, 1971). Rajauksen vuoksi en käy kriisin ratkaisua tarkemmin lävitse.

³²⁴ Dallek 2013b.

³²⁵ Dallek 2013c, s. 574.

huomionsa ydinaseiden leviämistä ja ydinkoekieltä koskeviin kysymyksiin.³²⁶ Hruštšovilta tuli kirje 30. lokakuuta, jossa hän käsitteli muun muassa ydinkokeiden rajoittamista ja sotilastukikohtien sulkemista. Kirjeessä ehdotettiin hyökkäämättömyyssopimuksen solmimista³²⁷ sotilasliittojen välille. Hruštšov totesi venäläisten kannattavan neuvotteluita sopimuksesta ja että he olivat valmiita keskustelemaan asiasta joko luottamuksellisesti tai diplomaattikanavia pitkin, jonka jälkeen aloitettaisiin julkiset neuvottelut. Hruštšovin kirjeessä todettiin, että ihanteellisin vaihtoehto olisi molempien sotilasblokkien hajottaminen, mutta sitä ei ajettaisi eteenpäin, mikäli lännessä ei oltaisi samaa mieltä.³²⁸ Kirjeessä esitettiin huomio siitä, että selvittyään vakavasta kriisistä osapuolten tulisi poistaa tekijät, jotka saattaisivat tulevaisuudessa johtaa hallitsemattomaan kriisiin. Kirjeen loppupuolella Hruštšov totesi Kuuban kriisin saaneen aikaan jotain hyvää, sillä nyt ihmiset olivat ymmärtäneet selkeämmin uhan, mikä heitä kohtasi, jos asevarustelukilpaa ei saataisi pysäytettyä.³²⁹

Muistaen miten lähellä ydinsotaa Kuuban kriisin aikana käytiin – ja tilanteen Berliinissä – ajatuksen itä- ja länsiblokkien hajottamisesta on täytynyt kuulostaa melko utopistiselta, mutta ydinaseiden rajoittamisesta alettiin neuvotella. Neuvostoliiton mannertenvälisten ohjusten määrä oli kaukana Yhdysvaltojen vastaavasta,³³⁰ joten venäläiset olivat halukkaita asekilpaa rajoittavaan sopimukseen. Sopimus mahdollisesti estäisi myös Kiinan ydinasepyrkimysten edistymisen, mikäli jonkinlainen ydinkoekieltosopimus saavutettaisiin. Hruštšov oli kiinalaisten ydinaseen tavoittelusta³³¹ yhtä huolissaan kuin Yhdysvaltojen sotilaallisesta etumatkasta. Marraskuussa Hruštšov esitti ajatuksen ydinaseiden testaamisen täydellisestä lopettamisesta.³³² JFK uskoi, että ydinkoekieltosopimus mahdollisesti myös estäisi Ranskaa, Saksaa, Kiinaa ja Israelia rakentamasta ydinpommeja ja näin ehkäisisi ydinsodan riskiä. Tämä lisäksi hän epäili Yhdysvaltojen suorittamien viimeaikaisten ydinkokeiden lisänneen ainoastaan vähän, jos ylipäätään yhtään, maan strategista etumatkaan Neuvostoliittoon. Joulukuussa saataville tullut arvio testeistä vahvisti Kennedyn epäilyn oikeaksi, sillä sen mukaan testeistä oli vain vähän hyötyä Yhdysvaltojen kansalliselle puolustukselle.³³³

³²⁶ Clarke 2014, s. 93.

³²⁷ Kennedy oli puhunut 27.10.1962 päivätyssä sähköisessä NATO:n ja Varsovan liiton välisestä liennytyksestä ja totesi Yhdysvaltojen olevan liittolaistensa kanssa valmis harkitsemaan kaikkia hyödyllisiä ehdotuksia. (ks. *Foreign Relations of the United States, 1961–1963, Volume VI, Kennedy-Khrushchev Exchanges, Document 67.*)

³²⁸ *Foreign Relations of the United States, 1961–1963, Volume VI, Kennedy-Khrushchev Exchanges, Document 71.*

³²⁹ Ibid.

³³⁰ Dallek 2013c, s. 613.

³³¹ Myös amerikkalaiset olivat peloissaan ajatuksesta, että Kiina saisi atomipommin käsiinsä. Yhdysvallat piti Kremliä, kaikista sen manöövereistä huolimatta, kommunistisena tahona, jonka kanssa voitiin ainakin käydä dialogia. Kiinan johtajia pidettiin yleisesti fanaatikkoina, jotka eivät suostuisi kompromissiin kapitalistien kanssa vaan suhtautuivat tyynesti ydinsotaan, sillä uskoivat sen tuovan maailmanlaajuisen voiton sosialismille. (ks. Ulam 1985, s. 51.)

³³² Dallek 2013c, s. 613.

³³³ Ibid., s. 613–614.

Rajauksen vuoksi en käsittele ydinsulkusopimuksen valmistelua sen tarkemmin,³³⁴ mutta käyn läpi ne seikat, jotka vaikuttivat seuraavaan analysoitavaan puheeseen. Kennedyn ja Hruštšovin neuvotteluissa tärkeää roolia näytteli toimittaja ja rauhanaktivisti Norman Cousins³³⁵ (1915–1990). Hän toimi kevään 1963 aikana välittäjänä päättäjien välillä. Ajatustenvaihdossa oli käynyt selväksi, että JFK ja Hruštšov jakoivat huolen ydinlaskeuman terveysvaikutuksista ja ydinaseiden leviämisestä. Lisäksi kävi ilmi, että molemmat kokivat kovaa painetta oman hallituksensa ja armeijan puolelta. Kennedy totesi Cousinsille, että hän oli Hruštšovin kanssa samassa tilanteessa: molemmat halusivat estää ydinsodan, mutta molemmilla puolilla kovan linjan edustajat näkivät jokaisen liikkeen siihen suuntaan olevan myöntöväisyyspolitiikkaa. Tämän lisäksi neuvotteluiden edistymättömyys vain vahvisti kovan linjan kannattajia molemmilla puolilla.³³⁶ Kovan linjan edustajien nujertamiseksi Cousins kehotti Kennedyä yllättämään kaikki ehdottamalla uutta lähestymistapaa ja kylmän sodan päättämistä. Hän kehotti Kennedyä pitämään ”presidenttiytensä tärkeimmän puheen”, joka sisältäisi ”henkeäsalpaavia ehdotuksia” aidon rauhan saavuttamiseksi ja uudenlaisen suhtautumisen venäläisiin.³³⁷

Kennedy ymmärsi hyvin puheen poliittiset riskit: hän tulisi todennäköisesti kohtaamaan vastustusta sotilasjohdolta ja turvallisuusneuvonantajilta, jotka näkisivät presidentin antaneen idealismin voittaa järkevästä realismista. Kennedy kuitenkin katsoi puheen pitämisen olevan perusteltua jo yksistään siksi, että oli oikein vedota parempien suhteiden ja ydinkoekieltosopimuksen puolesta. Hän laski, että voimakas puhe voisi vaikuttaa amerikkalaisten yleiseen mielipiteeseen sekä taivutella Hruštšovin ottamaan neuvottelut vakavammin. Kennedy päätti muuttaa kesäkuussa Washington DC:n American Universityssä pidettäväksi sovitun puheen rauhaa käsitteleväksi puheeksi, jossa puhuisi ydinkoekiellon puolesta. Valittu ajankohta heijasteli Kennedyn huolta kiinalaisista. Hän halusi pitää puheen ennen kiinalaisten ja venäläisten heinäkuun tapaamista, jotta hänen puheensa toimisi vastapainona sille, mitä tahansa kiinalaiset sanoivatkaan venäläisille, pyrkiessään estämään Hruštšovia tekemästä sopimusta amerikkalaisten kanssa.³³⁸ Kennedy myös laski, että mikäli aserajoituksia saataisiin aikaan, niiden oli tapahduttava vuonna 1963, eikä seuraavana vuonna, joka

³³⁴ Aiheesta voi lukea laajemmin esimerkiksi käyttämästäni kirjoista *John F. Kennedy – An Unfinished Life 1917–1963* sekä *JFK's Last Hundred Days: The Transformation of a Man and the Emergence of a Great President*, joissa asiaa käsitellään kattavasti.

³³⁵ Cousins oli ollut tärkeä yhteysmiehen jo Kuuban kriisin aikaan: hän oli käytännössä toiminut epävirallisena lähettiläänä Kennedyn ja Hruštšovin välillä ja oli osaltaan vaikuttamassa paavi Johannes XXIII:n (1881–1963) vetoomukseen rauhan puolesta, jonka sekä JFK, että Hruštšov hyväksyivät, ja joka julkaistiin ensin Vatikaanissa sekä päivää myöhemmin Neuvostoliitossa *Pravdan* etusivulla (ks. Allegri 2013).

³³⁶ Clarke 2014, s. 93–94.

³³⁷ Dallek 2013c, s. 618.

³³⁸ *Ibid.*, s. 618–619.

oli Yhdysvalloissa vaalivuosi.³³⁹ Puhe valmisteltiin Kennedyn sisäpiirissä Valkoisen talon neuvonantajien kanssa, jotta välttyttäisiin puolustus- ja ulkoministeriön painostukselta. Puhetta valmistelivat Sorensenin ja Schlesingerin lisäksi McGeorge Bundy (1919–1996), Walt Rostow (1916–2003), Carl Kaysen (1920–2010) sekä Tedin veli, Thomas Sorensen.³⁴⁰ Vaikka puhe valmisteltiin ryhmätyönä, Ted Sorensenin on sanottu olleen puheen pääasiallinen kirjoittaja.³⁴¹ Sorensen on itse jälkikäteen arvioinut kyseisen puheen olleen Kennedyn paras puhe.³⁴²

7. “Not merely peace in our time but peace for all time”

Kennedy piti puheensa suunnitellusti maanantaina kesäkuun 10. päivä. Seuraavaksi käyn läpi tutkimukseni kannalta puheen olennaiset osat.

Puhuteltuaan ensin yliopiston presidentti Hurst R. Andersonia ja senaattori Robert C. Byrdia ja kehuttuaan yliopistoa Kennedy siirtyi puheensa aiheeseen.

I have ... chosen this time and this place to discuss a topic on which ignorance too often abounds and the truth is too rarely perceived--yet it is the most important topic on earth: world peace.

What kind of peace do I mean? What kind of peace do we seek? Not a Pax Americana enforced on the world by American weapons of war. Not the peace of the grave or the security of the slave. I am talking about genuine peace, the kind of peace that makes life on earth worth living, the kind that enables men and nations to grow and to hope and to build a better life for their children--not merely peace for Americans but peace for all men and women--not merely peace in our time but peace for all time.³⁴³

Ensimmäinen merkittävä huomioitava seikka on se, että Kennedy ei hahmotellut Amerikan rauhaa,³⁴⁴ jonka takeena olisivat amerikkalaisten aseet, vaan otti selvästi etäisyyttä tähän ajatukseen. Tämän voi nähdä irtiottona näkemyksestä, jonka mukaan Yhdysvaltojen tehtävä on taata maailmanrauha aseillaan. Dallek katsoo Kennedyn suunnan näitä sanansa erityisesti neuvostoliittolaisille ja kiinalaisille,³⁴⁵ mutta Kennedy oli jo aiemmin sanonut amerikkalaisille, että Yhdysvallat ei ollut kaikkivoipaa tai kaikkietävä, eikä voinut korjata jokaista vääryyttä, ja että jokaiseen maailman ongelmaan ei voinut olla amerikkalaista ratkaisua.³⁴⁶ Aihe ei siis ollut

³³⁹ Clymer 2013.

³⁴⁰ Dallek 2013c, s. 619.

³⁴¹ Clymer 2013.

³⁴² Sorensen 2007.

³⁴³ Kennedy 1963a.

³⁴⁴ Sorensen oli puhetta valmistellessaan käynyt läpi aiempien puheiden luonnoksia ja poimi *Pax Americana* -ilmauksen virkaanastujaispuheen varhaisesta luonnoksesta (Schlesinger 2008, s. 131).

³⁴⁵ Dallek 2013c, s. 619.

³⁴⁶ Kennedy 1961c. ”And we must face the fact that the United States is neither omnipotent or omniscient--that we are only 6 percent of the world's population--that we cannot impose our will upon the other 94 percent of mankind--that we

Kennedyn puheissa mukana ensimmäistä kertaa ja näin ollen on mahdollista, että Kennedy pyrki herättämään amerikkalaisia pohtimaan, millainen heidän roolinsa maailmassa oli. Hänen suhtautumisensa oli selvästi erilainen kuin esimerkiksi Dullesin veljeksillä, jotka näkivät tarpeelliseksi puuttua aktiivisesti havaittuihin ongelmiin ja haasteisiin eri puolilla maailmaa.

Seuraavaksi Kennedy sulki pois tuhoisaa ydinsotaa seuraavan ”haudan rauhan”, joka olisi lopputulus Moskovan, Pekingin ja Washingtonin tiukan linjan kannattajien politiikasta sekä myös pelättyä myöntöväisyysspolitiikkaa seuraavan ”orjan turvallisuuden”.³⁴⁷ Kennedyn tavoitteena oli rauha kaikille, ei ainoastaan amerikkalaisille, ja rauha kaikkina aikoina. Dallek näkee Kennedyn tavoitteen Wilsonin ensimmäisen maailmansodan aikaisen ihanteen toteuttamisena.³⁴⁸ On kuitenkin syytä huomata, että siinä missä Wilsonin aikana oli mahdollista käyttää voimakeinoja tavoitellun rauhan saavuttamiseksi, kylmän sodan aikana molempien osapuolten ydinaseet tekivät sen mahdottomaksi.

I speak of peace because of the new face of war. Total war makes no sense in an age when great powers can maintain large and relatively invulnerable nuclear forces and refuse to surrender without resort to those forces. It makes no sense in an age when a single nuclear weapon contains almost ten times the explosive force delivered by all of the allied air forces in the Second World War. It makes no sense in an age when the deadly poisons produced by a nuclear exchange would be carried by wind and water and soil and seed to the far corners of the globe and to generations yet unborn.

Today the expenditure of billions of dollars every year on weapons acquired for the purpose of making sure we never need to use them is essential to keeping the peace. But surely the acquisition of such idle stockpiles--which can only destroy and never create--is not the only, much less the most efficient, means of assuring peace.

I speak of peace, therefore, as the necessary rational end of rational men. I realize that the pursuit of peace is not as dramatic as the pursuit of war--and frequently the words of the pursuer fall on deaf ears. But we have no more urgent task.³⁴⁹

Kennedy haastoi perinteisen sotilasajattelun totaalista sodankäynnistä – jota kohtaan oli jo pitkään tuntenut epäluuloa – ja toi puheeseen dramatiikkaa puhumalla kuolettavista myrkyistä, jotka laskeutuisivat vielä syntymättömien sukupolvien päälle. Puritaaneilta tuttua ajan merkkien lukemista on havaittavissa juuri kohdassa, jossa JFK puhui ydinsodan tuhosta, sekä myös rauhaan suostuttelijan sanojen kaikumisesta kuuroille korville, jolla hän kuvasi kylmän sodan asenteita ja

cannot right every wrong or reverse each adversity--and that therefore there cannot be an American solution to every world problem.”

³⁴⁷ Dallek 2013c, s. 619–620.

³⁴⁸ Ibid., s. 620.

³⁴⁹ Kennedy 1963a.

sitä, miten vaikea niitä oli murtaa. Seuraavaksi hän vetosi asenteiden uudelleenarvioimisen puolesta.

Some say that it is useless to speak of world peace or world law or world disarmament--and that it will be useless until the leaders of the Soviet Union adopt a more enlightened attitude. I hope they do. I believe we can help them do it. But I also believe that we must reexamine our own attitude--as individuals and as a Nation--for our attitude is as essential as theirs. And every graduate of this school, every thoughtful citizen who despairs of war and wishes to bring peace, should begin by looking inward--by examining his own attitude toward the possibilities of peace, toward the Soviet Union, toward the course of the cold war and toward freedom and peace here at home.

First: Let us examine our attitude toward peace itself. Too many of us think it is impossible. Too many think it unreal. But that is a dangerous, defeatist belief. It leads to the conclusion that war is inevitable--that mankind is doomed--that we are gripped by forces we cannot control.

We need not accept that view. Our problems are manmade--therefore, they can be solved by man. And man can be as big as he wants. No problem of human destiny is beyond human beings. Man's reason and spirit have often solved the seemingly unsolvable--and we believe they can do it again.

I am not referring to the absolute, infinite concept of universal peace and good will of which some fantasies and fanatics dream. I do not deny the value of hopes and dreams but we merely invite discouragement and incredulity by making that our only and immediate goal.

Let us focus instead on a more practical, more attainable peace--based not on a sudden revolution in human nature but on a gradual evolution in human institutions--on a series of concrete actions and effective agreements which are in the interest of all concerned. There is no single, simple key to this peace--no grand or magic formula to be adopted by one or two powers. Genuine peace must be the product of many nations, the sum of many acts. It must be dynamic, not static, changing to meet the challenge of each new generation. For peace is a process--a way of solving problems.

...

So let us persevere. Peace need not be impracticable, and war need not be inevitable. By defining our goal more clearly, by making it seem more manageable and less remote, we can help all peoples to see it, to draw hope from it, and to move irresistibly toward it.³⁵⁰

Kennedyn voi katsoa lukeneen jälleen ajan merkkejä, kun hän pohti vallitsevaa asennetta rauhaa kohtaan. Ongelmat olivat ihmisten aikaansaamia, ja ihmiset pystyvät myös ratkaisemaan ne: sota ei olisi väistämätön lopputulos. Kennedy otti etäisyyttä epärealistiseen fantasiaan universaalista rauhasta ja hyvästä tahdosta, josta jotkut ”fanaatikot” unelmoivat. Tällä keinolla hän selvästi varautui kritiikkiin siitä, että oli antanut idealismin voittaa realismin. Puheen tässä osiossa ei ole havaittavissa merkkejä ekseptionalismista, sen sijaan Kennedy sanoi aidon rauhan olevan monien

³⁵⁰ Ibid.

kansakuntien ja tekojen summa. Seuraavaksi Kennedy käsitteli Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton näkemystä toisistaan. Hän totesi, että oli masentavaa ajatella, että Neuvostoliiton johtajat saattoivat mahdollisesti uskoa omia propagandistejaan ja sitä, mitä he kirjoittivat Yhdysvalloista sodanhaluisina imperialisteina.³⁵¹ Kennedy kuitenkin jatkoi varoittamalla amerikkalaisia astumasta samaan ansaan ja näkemästä ainoastaan vääristynyttä kuvaa vastapuolesta ja pitämästä konfliktia väistämättömänä.

But it is also a warning--a warning to the American people not to fall into the same trap as the Soviets, not to see only a distorted and desperate view of the other side, not to see conflict as inevitable, accommodation as impossible, and communication as nothing more than an exchange of threats.

No government or social system is so evil that its people must be considered as lacking in virtue. As Americans, we find communism profoundly repugnant as a negation of personal freedom and dignity.³⁵²

Kennedy teki selväksi, että kommunismi oli amerikkalaisille perustavanlaatuisesti vastenmielistä, koska se oli henkilökohtaisen vapauden ja arvokkuuden negatio. Hän kuitenkin pyrki inhimillistämään vastapuolen muistuttamalla, että yksikään hallitus tai järjestelmä ei ollut niin paha, että sen alaisuudessa elävien ihmisten voitaisiin katsoa olevan vailla hyveitä. Painottamalla amerikkalaisten puolustavan vapautta ja pitävän kommunismia vastenmielisenä Kennedy korosti amerikkalaisuuden keskeisiä arvoja pyrkien varautumaan mahdollisiin syytöksiin, joiden mukaan hän harjoittaisi myöntöväisyyspolitiikkaa eikä ollut tarpeeksi voimakkaasti kommunismia vastaan. Kennedy jatkoi kädenojennusta venäläisten suuntaan puhumalla heidän saavutuksistaan sekä mainitsi maan toisessa maailmansodassa kärsimät tuhot ja tappiot.³⁵³ Venäläisten historian huomioiminen oli oivallinen keino pyrkiä heikentämään Kremlin kovan linjan amerikkalaisvastaisen propagandan resonanssia venäläisen kansan keskuudessa – olettaen että puhe saavuttaisi heidät.

In short, both the United States and its allies, and the Soviet Union and its allies, have a mutually deep interest in a just and genuine peace and in halting the arms race

³⁵¹ Ibid. "It is discouraging to think that their leaders may actually believe what their propagandists write. It is discouraging to read a recent authoritative Soviet text on Military Strategy and find, on page after page, wholly baseless and incredible claims--such as the allegation that 'American imperialist circles are preparing to unleash different types of wars ... that there is a very real threat of a preventive war being unleashed by American imperialists against the Soviet Union ... [and that] the political aims of the American imperialists are to enslave economically and politically the European and other capitalist countries... [and] to achieve world domination ... by means of aggressive wars.'"

³⁵² Ibid.

³⁵³ Ibid. "But we can still hail the Russian people for their many achievements--in science and space, in economic and industrial growth, in culture and in acts of courage ... And no nation in the history of battle ever suffered more than the Soviet Union suffered in the course of the Second World War. At least 20 million lost their lives. Countless millions of homes and farms were burned or sacked. A third of the nation's territory, including nearly two thirds of its industrial base, was turned into a wasteland--a loss equivalent to the devastation of this country east of Chicago."

...

So, let us not be blind to our differences-but let us also direct attention to our common interests and to the means by which those differences can be resolved. And if we cannot end now our differences, at least we can help make the world safe for diversity. For, in the final analysis, our most basic common link is that we all inhabit this small planet. We all breathe the same air. We all cherish our children's future. And we are all mortal.³⁵⁴

Kennedy jatkoi huomauttamalla, että molemmilla osapuolilla oli intressi aidon rauhan puolesta ja asevarustelun pysäyttämiseksi ja vetosi, että eroista huolimatta voitaisiin suunnata huomio yhteisiin intresseihin ja keinoihin, joilla erimielisyydet pystyttäisiin ratkaisemaan. Kennedy muistutti, että perustavanlaatuisin yhdistävä lenkki osapuolten välillä oli se, että kaikki hengittivät samaa ilmaa, vaalivat lastensa tulevaisuutta ja olivat kaikki kuolevaisia.

Above all, while defending our own vital interests, nuclear powers must avert those confrontations which bring an adversary to a choice of either a humiliating retreat or a nuclear war. To adopt that kind of course in the nuclear age would be evidence only of the bankruptcy of our policy-or of a collective death-wish for the world.

To secure these ends, America's weapons are nonprovocative, carefully controlled, designed to deter, and capable of selective use. Our military forces are committed to peace and disciplined in self-restraint. Our diplomats are instructed to avoid unnecessary irritants and purely rhetorical hostility.

For we can seek a relaxation of tensions without relaxing our guard. And, for our part, we do not need to use threats to prove that we are resolute. We do not need to jam foreign broadcasts out of fear our faith will be eroded. We are unwilling to impose our system on any unwilling people--but we are willing and able to engage in peaceful competition with any people on earth.³⁵⁵

Kuuban ohjuskriisin vaikutus näkyi selvästi kohdassa, jossa Kennedy varoitti ydinasevaltoja joutumasta tilanteeseen, jossa vaihtoehtoina ovat joko nöyryytys tai ydinsota. Amerikkalaisten ei Kennedyn mukaan tarvinnut myöskään käyttää uhkauksia näyttääkseen päättäväisyytensä. Yhdysvaltojen perustajaisien ajatus esimerkillisestä valtiosta on havaittavissa kohdassa, jossa Kennedy totesi, että Yhdysvallat ei pyri pakottamaan järjestelmäänsä niille, jotka eivät sitä halua – toisin kuin Neuvostoliitto – mutta ei epäröi osallistua rauhanomaiseen kilpailuun muiden kanssa. Lisäksi usko omaan hallintomalliin oli riittävän voimakas, jotta amerikkalaisten ei tarvinnut Neuvostoliiton tapaan jumittaa ulkomaisia lähetyksiä. Nostamalla esille tämän kritiikin Neuvostoliittoa kohtaan JFK alleviivasi osapuolten välisiä eroja, mutta ne eivät kuitenkaan saisi olla este dialogille ja pyrkimyksille aitoon rauhaan, joka oli molempien intresseissä. Mielenkiintoinen on kohta, jossa Kennedy painotti amerikkalaisen armeijan kurinalaista itsehillintää ottaen huomioon

³⁵⁴ Ibid.

³⁵⁵ Ibid.

presidentin ja sotilasjohdon välillä vallinneet erimielisyydet ja jännitteet.³⁵⁶ Kennedy lausui tämän jälkeen sanoja liittolaisille, joissa vakuutti sitoutumistaan Länsi-Euroopan ja Länsi-Berliinin puolustamiseen, ja totesi liittolaisten ja Yhdysvaltojen intressien olevan yhteneviä.

Our interests converge, however, not only in defending the frontiers of freedom, but in pursuing the paths of peace. It is our hope--and the purpose of allied policies--to convince the Soviet Union that she, too, should let each nation choose its own future, so long as that choice does not interfere with the choices of others. The Communist drive to impose their political and economic system on others is the primary cause of world tension today. For there can be no doubt that, if all nations could refrain from interfering in the self-determination of others, the peace would be much more assured.³⁵⁷

Kennedy painotti jälleen eri maiden itsemääräämisoikeutta ja sitä, että kommunistien pyrkimys levittää poliittista ja taloudellista järjestelmäänsä oli pääasiallinen syy maailmassa vallinneisiin jännitteisiin. Kennedy käytti ilmausta *frontiers of freedom*, mutta tässä kontekstissa termillä viitattiin ympäri maailmaa sijainneisiin konkreettisiin vapauden raja-seutuihin tai rajoihin eli kyseessä ei ollut aiemmista puheista tuttu amerikkalaisia kohdannut rajaseutu.

Puheen lopulla Kennedy otti esille ydinkoekieltoa koskevat neuvottelut ja osoittaakseen sitoutumisen tavoitteeseen, hän julisti Yhdysvaltojen pidättäytyvän ydinkokeista ilmakehässä niin pitkään, kuin muutkaan eivät niitä tekisi. Seuraava osa puheesta oli suunnattu amerikkalaisille ja käsitteli amerikkalaisuuden keskeistä piirrettä, vapautta ja sen suhdetta rauhaan.

Finally, my fellow Americans, let us examine our attitude toward peace and freedom here at home. The quality and spirit of our own society must justify and support our efforts abroad. We must show it in the dedication of our own lives ... we must all, in our daily lives, live up to the age-old faith that peace and freedom walk together. In too many of our cities today, the peace is not secure because freedom is incomplete.

It is the responsibility of the executive branch at all levels of government--local, State, and National--to provide and protect that freedom for all of our citizens by all means within their authority. It is the responsibility of the legislative branch at all levels, wherever that authority is not now adequate, to make it adequate. And it is the responsibility of all citizens in all sections of this country to respect the rights of all others and to respect the law of the land.³⁵⁸

³⁵⁶ Kuuban kriisin jälkeen Kennedy oli sanonut Schleisingerille sotilasjohtajien olevan ”hulluja” ja halunneen hyökätä Kuubaan. Lisäksi hän totesi McNamaran läsnäolon olleen maltillisempaa lähestymistä kannattaneiden onni (ks. Clarke 2014, s. 98). Mainita armeijan pidättyvyydestä saattoi olla paitsi viesti armeijalle siitä, miten sen tulisi toimia, mahdollisesti myös vakuutus Hruštšoville. Kuuban kriisin neuvotteluvaiheissa Robert Kennedy oli ilmeisesti sanonut venäläisille, että JFK oli sotilasjohtajien paineen alla käyttäen voimakeinoja Kuubassa ja kehotti Hruštšovia hyväksymään Kennedyn sovintoehdotuksen (ks. Clarke 2014, s. 94). Tätä tukee se, että Hruštšov vaikuttaa tienneen amerikkalaisten erimielisyyksistä, sillä 30.10.1962 päivätyssä kirjeessään hän kirjoitti ottavansa vapauden ajatella, että ilmeisesti juuri Kennedy oli ottanut hillitsevän linjan voimankäyttöön kriisin aikana (ks. *Foreign Relations of the United States, 1961–1963, Volume VI, Kennedy-Khrushchev Exchanges, Document 71*).

³⁵⁷ Kennedy 1963a.

³⁵⁸ Ibid.

Kennedy otti kantaa tuolloin erittäin ajankohtaiseen kansalaisoikeusliikkeeseen ja taisteluun rotuerottelua vastaan. Yksi polttopisteistä oli Alabama,³⁵⁹ missä rotuerottelua kannattanut kuvernööri George Wallace (1919–1998) oli uhannut estää värillisten opiskelijoiden pääsyn Alabaman yliopistoon. Kennedy tuli palaamaan tähän aiheeseen puheessa, jonka piti seuraavana päivänä. American Universityn puheessa hän totesi, että maan sisäisten toimien tuli olla sellaisia, että ne oikeuttivat ja tukivat sen toimia ulkomailla. Esimerkillinen maa ei voisi toimia uskottavasti vapauden puolesta, mikäli kaikilla sen kansalaisilla ei olisi samoja oikeuksia ja vapauksia, eikä se myöskään edistäisi maan sisäistä rauhaa. Esille nousee historioitsija Fonerin mainitsema huomio vapauden määrittelystä ja siitä, että ajoittain se on saanut Yhdysvalloissa perustuslaillisen merkityksen. Nyt oli koittamassa yksi noista hetkistä. Amerikkalaisesta jeremiadista tuttu ajatus siitä, että kaikkien kansalaisten on osallistuttava panoksellaan ihanteen toteuttamiseen, löytyy kohdasta, jossa Kennedy kehotti ihmisiä näyttämään vakaumuksensa omassa elämässään ja sanoi kaikkien olevan velvollisia jokapäiväisessä elämässään toimimaan sen uskomuksen mukaan, että vapaus ja rauha kulkivat käsi kädessä. Tämän jälkeen hän palasi vielä globaaliin rauhaan.

All this is not unrelated to world peace. "When a man's ways please the Lord," the Scriptures tell us, "he maketh even his enemies to be at peace with him." And is not peace, in the last analysis, basically a matter of human rights--the right to live out our lives without fear of devastation--the right to breathe air as nature provided it--the right of future generations to a healthy existence?

While we proceed to safeguard our national interests, let us also safeguard human interests. And the elimination of war and arms is clearly in the interest of both.³⁶⁰

Tässä Raamatun lainauksessa esiintyy jeremiadissa käytetty ajatus siitä, että Jumalan tahdon mukaan toimivaa ihmistä odottaa Herran siunaus. Lainaus oli valittu hyvin puheen teemaan, sillä tässä kohdassa Jumalan suoma siunaus oli se, että jopa viholliset olivat rauhassa ihanteen mukaan elävän ihmisen kanssa. Maininta siitä, että rauha on loppujenlopuksi riippuvainen ihmisoikeuksista, on hyvin linjassa perustajaisien ihmiskäsityksen kanssa, jonka mukaan jokaisella on oikeus elää ja tavoitella onnellisuutta ilman pelkoa tuhosta.

The United States, as the world knows, will never start a war. We do not want a war. We do not now expect a war. This generation of Americans has already had enough--more than enough--of war and hate and oppression. We shall be prepared if others wish it. We shall be alert to try to stop it. But we shall also do our part to build a world of peace where the weak are safe and the strong are just. We are not helpless before that task or hopeless of its success.

³⁵⁹ Clymer 2013.

³⁶⁰ Kennedy 1963a.

Confident and unafraid, we labor on--not toward a strategy of annihilation but toward a strategy of peace.³⁶¹

Puheen lopuksi Kennedy alleviivasi jälleen, että Yhdysvallat ei halunnut sotaa. Mainintaan siitä, että tämä sukupolvi oli saanut enemmän kuin tarpeekseen sodasta, vihasta ja sorrosta, vaikuttivat epäilemättä myös Kennedyn omat sotakokemukset ja sodan aiheuttamat menetykset. Puheen lopusta välittyi kuva voimakkaasta valtiosta, joka ei halunnut sotaa, mutta ei epäröinyt puolustaa ihanteitaan, jos se siihen pakotettiin. Kohdassa, missä Kennedy kertoi amerikkalaisten haluavan rakentaa rauhallista maailmaa, missä heikot ovat turvassa ja voimakkaat oikeudentuntoisia, on paljon samaa kuin Wilsonin ajatuksessa Yhdysvalloista laupiaana samarialaisena, joka auttaa heikompiin. Puhe oli selvä irtiotto esimerkiksi Dullesin veljesten kannattamasta missionäärisestä ja mustavalkoisesta lähestymistavasta sekä sen hetkisestä kylmän sodan ilmapiiristä.

Dallekin mukaan 50- ja 60-lukujen ilmapiiri oli tehnyt lähes mahdottomaksi amerikkalaiselle presidentille pitää vastaavaa puhetta, mutta Kuuban kriisin päättäväisen ja menestyksekkään hoidon myötä Kennedyn oli mahdollista puhua omista ja Yhdysvaltojen toiveista järkevään vuoropuheluun, joka voisi kääntää kylmän sodan lännen ja idän välisen kilpailun pois kiihtyvistä asevarustelusta.³⁶² Puheessa Kennedy vahvisti Yhdysvaltojen sitoutumisen vapauden puolustamiseen, mutta kestävä rauha ei voinut rakentua amerikkalaisten aseiden varaan. Puheesta välittyi näkemys Yhdysvalloista, joka toimisi esimerkillisenä valtiona, ei pakottaisi ihanteitaan muille ja osoittaisi elävänsä ihanteidensa mukaan myös toimillaan kotimaassa. Puhe³⁶³ oli samalla myös kutsu amerikkalaisille toimia ihanteiden mukaan ja ajatella uudelleen suhtautumistaan kylmään sotaan ja vapautteen kotimaassaan. Dallekin mukaan puhe heijasti Kennedyn ”todellista intohimoa”,³⁶⁴ rauhan rakentamista ei pelkästään omalle ajalle, vaan kaikille ajoille, kuten JFK sanoi puheessaan.

8. Kansalaisoikeusliike ja Kennedy

Jotta seuraavaksi analysoitava puhe voidaan ymmärtää kontekstissaan, käyn lyhyesti läpi mustien kansalaisoikeuksien tilannetta Yhdysvalloissa Kennedyn aikaan.

Liike mustan väestön oikeuksien puolesta oli voimistunut jo Eisenhowerin aikana, mutta Kennedy oli suhtautunut maltillisesti liikkeen ajamiin asioihin: kongressissa hän oli äänestänyt mustien tasa-

³⁶¹ Ibid.

³⁶² Dallek 2013c, s. 621.

³⁶³ Puheella oli myös poliittisia vaikutuksia: kuuma linja Moskovan ja Washingtonin välillä avattiin vain muutaman päivän kuluttua puheesta ja rajattu ydinkoekiello solmittiin neljän kuukauden kuluttua (Clymer 2013). Lisäksi *New York Times* raportoi elokuun lopulla, että neuvostopropaganda oli osoittanut ”epätavanomaista pidättyvyyttä” Yhdysvaltoja kohtaan kuluneen kahden ja puolen kuukauden ajan ja Neuvostoliitto oli lopettanut Voice of American venäjänkielisten lähetysten jumittamisen (ks. Clarke 2014, s. 105).

³⁶⁴ Clymer 2013.

arvon puolesta, mutta ei koskaan pitänyt asiaa erityisemmin esillä. Presidentiksi pyrkiessään hänen oli saatava mustien äänet, mutta samalla kerättävä myös etelävaltioiden demokraattien äänet. Kampanjan aikana hän käytti rohkeaa retoriikkaa kansalaisoikeuksien puolesta todeten esimerkiksi, että mikäli presidentti asettuu yhtäläisiä oikeuksia ajavan taistelun yläpuolelle, eikä taistele niiden puolesta, tuo taistelu tullaan väistämättä häviämään. Kampanjan aikana Martin Luther King Jr. (1929–1968) pidätettiin mielenosoituksen yhteydessä, jonka jälkeen Kennedy soitti Kingin vaimolle Robert Kennedyn auttaessa järjestämään Kingin vapauttamisen putkasta. Nämä seikat käänsivät peräti 70 % mustien äänistä Kennedylle. Presidenttinä hän – vaikka nimittikin muutamia mustia tärkeisiin virkoihin – eteni hitaasti kansalaisoikeuksien suhteen, sillä niukan vaalivoiton jälkeen hän pelkäsi, että asian voimakas ajaminen etäännyttäisi etelässä asuvat äänestäjät.³⁶⁵

Vuonna 1961 alkoivat etelään suunnatut mustien ja valkoisten kansalaisoikeusaktivistien *freedom ride* -protestit, jotka pyrkivät murtamaan rotuerottelun. Rauhallisesti toiminut liike toivoi herättävänsä vastakkainasettelua, joka toisi maan hallituksen heidän tuekseen. Aktivistit joutuivatkin hyökkäyksien kohteeksi ja esimerkiksi yksi busseista poltettiin ja liikkeen jäseniä kivitettiin.³⁶⁶ Seuraavana vuonna musta opiskelija ja ilmavoimien veteraani James Meredith pyrki valkoiseen³⁶⁷ Mississippin yliopistoon, mutta sisäänpääsy kiellettiin tämän ihonvärin perusteella. Meredith vei asian korkeimpaan oikeuteen, joka päätti Meredithin eduksi. Kuvernööri Ross Barnett (1896–1987) kuitenkin julisti, että riippumatta oikeuden päätöksestä Meredithiä ei päästettäisi yliopistoon. Robert Kennedy – silloinen oikeusministeri – asettui Meredithin puolelle. Jännitteet purkautuivat mellakkana yliopistokampuksella, jonka aikana yritettiin esimerkiksi jyrätä hallintorakennus maahan ja autoja, joilla sheriffejä tuotiin kampusalueelle, poltettiin. JFK:n oli lopulta lähetettävä tuhansia armeijan sotilaita palauttamaan järjestys yliopistolle. Mellakan päätyttyä kaksi ihmistä oli kuollut ja satoja haavoittunut, mutta Meredith astui sisään yliopistoon armeijan valvoessa tilanteen rauhallisuutta.³⁶⁸

Vielä näkyvämpi vastakkainasettelu tapahtui vuonna 1963 Alabaman Birminghamissa, jossa rotuerottelua vastustaneet mustat protestoivat. Kaupungin viranomaiset julistivat protestin rikkovan kaupungin säädöksiä ilman lupaa järjestetyistä marsseista ja protestoijista pidätettiin viiden viikon aikana 2200 henkeä, joista osa oli koululaisia.³⁶⁹ Vaikka Kennedyt pelkäsivät voimakkaan kannanoton saattavan maksaa voiton vuoden 1964 presidentinvaaleissa, väkivaltaisuudet, joita

³⁶⁵ Winkler 1986, s. 126–127.

³⁶⁶ Ibid., s. 128.

³⁶⁷ Vuonna 1954 korkein oikeus oli antanut päätöksen, jonka mukaan rotuerottelu ei ollut sallittua julkisin varoin rahoitetussa koulutusjärjestelmässä.

³⁶⁸ Winkler 1986, s. 128.

³⁶⁹ Ibid., s. 128–129.

protestien hajottamiseen käytettiin Birminghamissa ja muualla, pakottivat ottamaan kantaa tilanteeseen. Kennedy oli alun perin varautunut puhumaan rotuerottelusta 11. kesäkuuta, mikäli Alabaman yliopistossa, missä kuvernööri Wallace oli vastustanut mustien sisäänpääsyä, esiintyisi ongelmia. Wallacen peräännyttyä kannassaan prosessi oli kuitenkin edennyt sujuvasti. Robert Kennedyn suostuttelemana JFK päätti silti edetä puheen kanssa ja kutsui jo kotiin lähteneen Sorensenin takaisin. Sorensen sai oman versionsa puheesta valmiiksi viime hetkillä, ja JFK improvisoi päätöskappaleet. Toisin kuin American Universityn puhe, jota valmisteltiin kuukausi, kansalaisoikeuksia käsitellyt puhe syntyi muutamassa tunnissa.³⁷⁰ Seuraavaksi käsittelen tutkimukseni kannalta puheen keskeiset kohdat.

9. ”And this Nation ... will not be fully free until all its citizens are free”

Puheen alussa Kennedy kävi nopeasti läpi Alabaman yliopiston tapahtumat ja todettuaan tilanteen sujuneen rauhallisesti, hän siirtyi käsittelemään ongelmaa laajemmassa mittakaavassa.

I hope that every American, regardless of where he lives, will stop and examine his conscience about this and other related incidents. This Nation was founded by men of many nations and backgrounds. It was founded on the principle that all men are created equal, and that the rights of every man are diminished when the rights of one man are threatened.

Today we are committed to a worldwide struggle to promote and protect the rights of all who wish to be free. And when Americans are sent to Viet-Nam or West Berlin, we do not ask for whites only. It ought to be possible, therefore, for American students of any color to attend any public institution they select without having to be backed up by troops.

It ought to be possible for American consumers of any color to receive equal service in places of public accommodation, such as hotels and restaurants and theaters and retail stores, without being forced to resort to demonstrations in the street, and it ought to be possible for American citizens of any color to register and to vote in a free election without interference or fear of reprisal.

It ought to be possible, in short, for every American to enjoy the privileges of being American without regard to his race or his color. In short, every American ought to have the right to be treated as he would wish to be treated, as one would wish his children to be treated. But this is not the case.³⁷¹

Kennedy otti aluksi esille maan perustajaisät ja muistutti, että myös he tulivat erilaisista taustoista. JFK toi esille ajatuksen tasa-arvosta, johon viitattiin esimerkiksi maan itsenäisyysjulistuksessa, jossa sanottiin kaikkien ihmisten olevan luotu tasa-arvoisiksi. Kennedy näki myös tässä yksilön ja yhteisön välisen suhteen: yhteisön yhdenkin jäsenen oikeuksien uhkaaminen vaaransi myös kaikkien yhteisön jäsenten oikeudet. Kennedy muistutti Yhdysvaltojen maailmanlaajuisesta

³⁷⁰ Clymer 2013.

³⁷¹ Kennedy 1963b.

tehtävästä puolustaa ja edistää kaikkien vapautta haluavien oikeuksia. Hänen muistutti, että Vietnamiin ja Länsi-Berliiniin ei lähetty pelkästään valkoisia amerikkalaisia, joten pitäisi olla mahdollista, että amerikkalainen oppilas voisi ihonväriin katsomatta mennä valitsemaansa julkisin varoin rahoitettuun instituutioon ilman, että armeijaa tarvitaan turvaamaan hänen sisäänpääsytään sekä myös saamaan palvelua ja rekisteröityä äänestämään. Amerikkalaisten tulisi nauttia kaikista amerikkalaisten oikeuksista ihonväriin katsomatta. Käytyään läpi vallinneita epäkohtia Kennedy käsitteli ongelmaa, ei pelkästään lainsäädännöllisenä, vaan myös moraalisenä ongelmana.

It is better to settle these matters in the courts than on the streets, and new laws are needed at every level, but law alone cannot make men see right.

We are confronted primarily with a moral issue. It is as old as the scriptures and is as clear as the American Constitution.

The heart of the question is whether all Americans are to be afforded equal rights and equal opportunities, whether we are going to treat our fellow Americans as we want to be treated. If an American, because his skin is dark, cannot eat lunch in a restaurant open to the public, if he cannot send his children to the best public school available, if he cannot vote for the public officials who represent him, if, in short, he cannot enjoy the full and free life which all of us want, then who among us would be content to have the color of his skin changed and stand in his place? Who among us would then be content with the counsels of patience and delay?³⁷²

Kennedy yhdisti ongelmaa käsitellessään kaksi amerikkalaiselle ajattelulle keskeistä tekijää: moraalinen kysymys oli yhtä vanha kuin Raamattu ja selvä kuin perustuslaki. Raamatun mainitseminen samassa lauseessa perustuslain kanssa oli varsin sopivaa, kun muistetaan amerikkalaisten ajatus itsestään vanhatestamentillisena kansana. Puheessa on havaittavissa viesti siitä, että ongelma oli se, että amerikkalaiset eivät olleet toimineet maan perustuslain edellyttämällä tavalla. Tietystä mielestä tässäkin esiintyy amerikkalaisen jeremiadin henki: perustuslaki on asettanut moraalisen viitekehyksen, miten tulee toimia, mutta kansakunta ei ole sitä vielä täydellisesti noudattanut. Kennedy yhdisti maan perustuslain ja Jeesuksen opetukset – amerikkalaiseen kontekstiin tuotuna – kohdassa, jossa hän totesi kysymyksen olevan siitä, annetaanko kaikille amerikkalaisille samat oikeudet ja kohtelevatko amerikkalaiset toisiaan, kuten tahtoisivat itseään kohdeltavan. Jeesuksen opetuksen mainitseminen puheessa alleviivasi kansalaisoikeuskysymyksen moraalista ulottuvuutta: kristityn kansakunnan tulisi elää Kristuksen oppien mukaan.

One hundred years of delay have passed since President Lincoln freed the slaves, yet their heirs, their grandsons, are not fully free. They are not yet freed from the bonds of injustice.

³⁷² Ibid.

They are not yet freed from social and economic oppression. And this Nation, for all its hopes and all its boasts, will not be fully free until all its citizens are free.

We preach freedom around the world, and we mean it, and we cherish our freedom here at home, but are we to say to the world, and much more importantly, to each other that this is a land of the free except for the Negroes; that we have no second-class citizens except Negroes; that we have no class or cast system, no ghettos, no master race except with respect to Negroes?

Now the time has come for this Nation to fulfill its promise. The events in Birmingham and elsewhere have so increased the cries for equality that no city or State or legislative body can prudently choose to ignore them.³⁷³

Kennedy kysyi, saattoivatko amerikkalaiset, jotka saarnasivat vapaudesta ympäri maailmaa ja arvostivat vapautta kotimaassaan, sanoa maailmalle Yhdysvaltojen olevan vapauden maa muille paitsi mustille. Kennedyn mukaan amerikkalaisten oli aika täyttää lupauksensa vapaudesta. Ekseptionalismin näkökulmasta katsottuna Kennedyn viesti oli se, että vapautta vaaliva ja puolustava Yhdysvallat oli nyt tilanteessa, jossa sen oli elettävä ihanteidensa mukaan ja osoitettava maailmalle, että sen kaikki kansalaiset todella nauttivat samoista vapauksista. Kennedy osoitti jeremiadin hengessä todellisuuden ja ihanteen välisen räikeän ristiriidan.

The fires of frustration and discord are burning in every city, North and South, where legal remedies are not at hand. Redress is sought in the streets, in demonstrations, parades, and protests which create tensions and threaten violence and threaten lives.

We face, therefore, a moral crisis as a country and as a people. It cannot be met by repressive police action. It cannot be left to increased demonstrations in the streets. It cannot be quieted by token moves or talk. It is a time to act in the Congress, in your State and local legislative body and, above all, in all of our daily lives.

It is not enough to pin the blame on others, to say this is a problem of one section of the country or another, or deplore the fact that we face. A great change is at hand, and our task, our obligation, is to make that revolution, that change, peaceful and constructive for all.³⁷⁴

Kennedy painotti jälleen, että muutoksen tuli tapahtua paitsi lainsäädännössä ja hallinnossa myös ihmisten yksityisessä elämässä. Vastuu vallankumouksellisen muutoksen rauhallisesta ja rakentavasta toteuttamisesta oli kaikilla. Jälleen nousi esille amerikkalaisesta jeremiadista tuttu ajatus yksilöiden vastuusta koko yhteisöä kohtaan. Tämän jälkeen Kennedy ilmoitti esittävänsä kongressille toimia kansalaisoikeustilanteen korjaamiseksi, kuten esimerkiksi lakialoitteen säätämistä, joka mahdollistaisi kaikille amerikkalaisille oikeuden tulla palveluksi kaikissa yleisölle avoimissa paikoissa kuten esimerkiksi hotelleissa, teattereissa ja ravintoloissa. Kennedy piti tätä

³⁷³ Ibid.

³⁷⁴ Ibid.

perustavanlaatuisena oikeutena, jonka kieltäminen oli mielivaltainen nöyryytys, jota yhdenkään amerikkalaisen ei pitäisi vuonna 1963 enää kokea.³⁷⁵

But legislation, I repeat, cannot solve this problem alone. It must be solved in the homes of every American in every community across our country.

In this respect, I want to pay tribute to those citizens North and South who have been working in their communities to make life better for all. They are acting not out of a sense of legal duty but out of a sense of human decency.

Like our soldiers and sailors in all parts of the world they are meeting freedom's challenge on the firing line, and I salute them for their honor and their courage.³⁷⁶

Kennedy rinnasti mustien yhteisöissä työskennelleiden ihmisten panoksen maailmalla palvelevien sotilaiden panokseen vapauden puolustamisessa. Amerikkalaisten tehtävää vapauden puolesta suoritettiin sekä ulkomailla että myös kotimaassa.

This is one country. It has become one country because all of us and all the people who came here had an equal chance to develop their talents.

We cannot say to 10 percent of the population that you can't have that right; that your children can't have the chance to develop whatever talents they have; that the only way that they are going to get their rights is to go into the streets and demonstrate. I think we owe them and we owe ourselves a better country than that.

Therefore, I am asking for your help in making it easier for us to move ahead and to provide the kind of equality of treatment which we would want ourselves; to give a chance for every child to be educated to the limit of his talents.

...

We have a right to expect that the Negro community will be responsible, will uphold the law, but they have a right to expect that the law will be fair, that the Constitution will be color blind, as Justice Harlan said at the turn of the century.

This is what we are talking about and this is a matter which concerns this country and what it stands for, and in meeting it I ask the support of all our citizens.

Thank you very much.³⁷⁷

Kennedy muistutti kuulijoitaan maan menestyksen mahdollistajana pidetystä ajatuksesta, siitä että kaikki Amerikkaan tulleet olivat olleet tasa-arvoisessa asemassa toimimaan kykyjensä mukaan. Ajatus juontaa itsenäisyysjulistuksesta ja jokaiselle ihmisille suoduista luovuttamattomista oikeuksista. Mustat eivät kuitenkaan olleet asemassa, joka oli tasavertainen muiden amerikkalaisten

³⁷⁵ Ibid.

³⁷⁶ Ibid.

³⁷⁷ Ibid.

kanssa. Kennedy muistutti amerikkalaisuuden peruspilarista, perustuslaista, jonka oli oltava ”värisokea”. Puheessaan Kennedy satoi kansalaisyhteiskunnan erottamattomaksi osaksi amerikkalaisuuden perusajatusta kaikkien ihmisten tasa-arvosta ja vapaudesta.³⁷⁸

10. Puheiden yhteenveto

Käsittelemässäni Kennedyn puheissa nousivat selvästi esiin kaksi teemaa: vapaus ja kansalaisten rooli. Vapaus, johon demokratia tiiviisti liittyi ja joka on ehkä useimmin amerikkalaisten itseensä liittävä arvo,³⁷⁹ on puheissa keskeisessä roolissa. Virkaanastujaispuheessaan Kennedy viestitti vastuun vapauden globaalista puolustamisesta siirtyneen uudelle sukupolvelle, jonka oli vastattava tähän haasteeseen, kuten aiemmat sukupolvet olivat tehneet. Vapauden lisäksi puheissa esiintyi ajatus rauhan takaamisesta. Etenkin avaruusohjelmaa käsitelleessä puheessa tämä nousi esille yhtenä syynä, miksi Yhdysvaltojen oli voitettava avaruuskilpailu. Sama kysymys rauhasta nousi esille myös Kuuban ohjuskriisiä käsitelleessä puheessa sekä ilmeisimmin globaalia rauhaa käsitelleessä puheessa, jossa tie rauhaan nähtiin mahdolliseksi, jos kylmän sodan osapuolet eroistaan huolimatta löytäisivät keinoja työskennellä yhdessä molempia uhkaavien ongelmien ratkaisemiseksi. Rauhaa käsitelleen puheen lopulla Kennedy otti esille vapauden käsitteen Amerikassa muistuttaessaan, että maan tuli elää ihanteidensa mukaisesti ja kaikilla oli oltava samat vapaudet. Hän jatkoi samasta aiheesta kansalaisyhteiskuntaa käsitelleessä puheessaan muistuttaen maan olevan perustettu kaikkien ihmisten tasa-arvolle ja yhtenäisille vapauksille ja näki vapauksien rajoittamisen moraalisen ongelmana, joka oli yhtä vanha kuin Raamattu ja selkeä kuin perustuslaki. Kysymys vapaudesta oli siis amerikkalaisuuden ytimessä.

Kennedy korosti amerikkalaisen jeremiadin hengessä yksilön vastuuta ja uhrauksia kansakunnan haasteiden ja tehtävien kohtaamisessa. Tämä esiintyi selvästi virkaanastujaispuheessa, ohjuskriisiä käsitelleessä puheessa, rauhaa käsitelleessä puheessa ja etenkin kansalaisyhteiskuntaa käsitelleessä puheessa. Kennedy kehotti amerikkalaisia kysymään, mitä he saattoivat tehdä maansa hyväksi, elämään maan ihanteiden edellyttämällä tavalla ja edistämään vapautta omassa elämässään sekä miettimään omaa asennettaan uudelleen kylmään sotaan. Kaikkein selvimmin amerikkalaisen jeremiadin vaikutus esiintyi kansalaisyhteiskuntaa käsitelleessä puheessa, jossa Kennedy osoitti selvästi ihanteen ja todellisuuden välillä vallinneen ristiriidan ja kehotti kaikkia amerikkalaisia kantamaan vastuunsa asian korjaamiseksi. Yksilön vastuun korostaminen oli myös hyvä retorinen

³⁷⁸ Puheen vaikutukset nähtiin hieman yli vuoden kuluttua, kun *Civil Rights Act of 1964*, jonka on sanottu olleen Yhdysvaltain tärkein laki 1900-luvulla, hyväksyttiin. Salamurhan uhriksi joutunut Kennedy ei kuitenkaan ollut näkemässä tätä uudistusta, vaan se vietiin läpi presidentti Lyndon B. Johnsonin kaudella. (Clymer 2013.)

³⁷⁹ Esimerkiksi maan kansallislaulussa viitataan Yhdysvaltoihin ilmaisulla ”*the land of the free and the home of the brave*”.

keino pyrkiä aktivoimaan kansalaisia Kennedyn ajaman politiikan tueksi. Puheissa nousee esille amerikkalaisten *telos* kohti yhä täydellisempää unionia, jonka toteuttamisesta kansalaiset ovat pääasiallisesti vastuussa, ei niinkään presidentti. Kennedy ei erikseen painottanut yhteisön jäsenien epäonnistumista – ehkä kansalaisoikeuksia käsitellyttä puhetta lukuun ottamatta – toimia ihanteen edellyttämällä tavalla, mutta hän kutsui kansalaisia omilla toimillaan olemaan osana muutosta, jota Kennedy uuden sukupolven edustajana pyrki ajamaan eteenpäin.

IV LOPPUPÄÄTELMÄT

Tutkimissani Kennedyn puheissa käytettiin runsaasti amerikkalaisen ekseptionalismin elementtejä. Tämä oli odotettavaa ottaen huomioon amerikkalaisen ekseptionalismin merkittävyyden kansakunnan itseymmärrykselle, mutta myös siksi, että Kennedy oli ammentanut vaalikampanjaansa rajaseutumyytistä ja ennen Valkoiseen taloon siirtymistä puhui Massachusettsissa puritaaneista ja heidän metaforastaan kaupungista kukkulan laella. Seuraavaksi käyn läpi vastaukset tutkimuskysymyksiini.

1. Uusi rajaseutu

Kennedyn vaalikampanjaan otettu termi ”uusi rajaseutu” esiintyi valitsemissani puheissa yllättävän harvoin, ottaen huomioon sen keskeisyyden vaalikampanjalle. Termi oli Kennedyn kampanjaan sopiva, sillä vanhan rajaseutumyytin mukaan uusi amerikkalainen syntyi rajaseudun haasteiden koettelemusten ja niistä selviämisen kautta. Kennedy puolestaan katsoi edustavansa uutta sukupolvea ja näki 1960-luvun monien uusien haasteiden aikakautena, joka tulisi määrittelemään amerikkalaisuutta uudelleen. Termin keskeisyys vaalikampanjalle saattaa itse asiassa olla syy sille, miksi se esiintyi presidentin puheissa harvoin: Kennedy halusi virkaanastujaispuheensa olevan mahdollisimman erilainen kuin kampanjapuhe, joten kampanjan aikana käytetty *New Frontier* olisi muistuttanut liikaa tiukasta vaalitaistosta ja mahdollisesti jakanut kansaa. Tutkimissani puheissa sama linja näyttää jatkuneen. Uusi rajaseutu esiintyy tutkimissani puheissa ainoastaan avaruusohjelmaa käsittelevässä puheessa, jossa avaruus ja siihen liittyvä tieteen kehitys muodostavat amerikkalaisille uuden rajaseudun. Kyseinen puhe pidettiin Houstonissa, josta suunniteltiin avaruusohjelman keskusta, joten muistutus alueen asemasta vanhan rajaseudun etuvartiona oli mitä sopivin ja se oli helppo yhdistää uuteen rajaseutuun ja avaruuden tutkimiseen. Tutkimistani puheista välittyy, että vaalikampanjan aikana montaa eri haastetta edustanut uuden rajaseudun käsite muuttui nimenomaan avaruuden valloittamista käsitteleväksi metaforaksi. Muutos on ymmärrettävä, sillä avaruuden valloittaminen ja suunniteltu matka kuuhun olivat paljon

helpommin hahmotettavia uuden rajaseudun haasteita kuin kampanjan aikana käytetty abstraktimpi uusi rajaseutu, joka sisälsi sekä sisä- ja ulkopoliittisia haasteita.

Kennedyn neuvonantajana toimineen Arthur Schlesinger Jr:n poika Robert Schlesinger pitää tutkimukseni havaintoa ymmärrettävänä. Valkoisen talon haamukirjoittajista kirjan kirjoittanut Schlesinger kertoi uskovansa, että Kennedy ei tarkoituksella kaventanut uuden rajaseudun merkitystä, vaan kyseessä oli ero kampanjoinnin ja viranhoidon välillä. Tästä syystä Kennedy ei käyttänyt kampanjaslogaania enää presidenttinä ollessaan niin useasti. Tutkimukseni tulos havainnollistaa siis myös amerikkalaisen poliittisen retoriikan eroja mitä tulee kampanjointiin ja presidenttiyteen. Uuden rajaseudun käyttöä avaruuden valloittamisen yhteydessä Schlesinger ei myöskään pidä yllättävänä sillä vertaus sopi erittäin hyvin tähän pyrkimykseen. Schlesinger myös huomautti, että Kennedy mainitsi uuden rajaseudun konseptin puheessaan päivää ennen kuolemaansa.³⁸⁰ Kyseisessä puheessa Kennedy sanoi, ettei uusi rajaseutu ollut puoluepoliittinen termi vaan viittasi ”kansakunnan paikkaan historiassa” ja siihen, että amerikkalaiset seisovat uuden suuren ajan kynnyksellä.³⁸¹ Uusi rajaseutu oli siis myös amerikkalaisten historiallisen omakuvan metafora.

2. Amerikkalaisten tehtävä

Tutkituista puheista välittyy selvä käsitys amerikkalaisten tehtävästä, joka on vapauden, demokratian ja rauhan puolustaminen maailmassa. Kennedyn käsitys amerikkalaisten tehtävän toteuttamisen tavasta kuitenkin erosi esimerkiksi Dullesin veljesten missiönäärisestä näkemyksestä. Siinä missä Dullesin veljekset katsoivat tehtävän toteuttamisen vaativan aktiivista toimintaa ympäri maailman, Kennedyn lähestymistapa oli pidättyväisempi, etenkin Sikojenlahden maihinnousun kokemusten jälkeen. Hän kilpaili kommunismin kanssa ideologian, avaruusohjelman ja talouden tasolla, mutta vältti tuhoisaa aseellista yhteenottoa ja suhtautui epäilevästi interventioihin, joka tuli esille Kuuban kriisin aikana maihinnousua pohdittaessa. Tämä konkretisoitui paitsi harjoitetussa politiikassa Kuuban kriisin aikana myös tutkituissa puheissa, joissa Kennedyn Yhdysvallat puolusti päättäväisesti vapautta ja demokratiaa, mutta ilman tarpeettomaksi ja vaaralliseksi katsottua voimankäyttöä. Kennedyn ja Dullesin veljesten lähestymistapojen eroissa on havaittavissa amerikkalaisen ekseptionalismin sisällä vallitsevat näkemyserot maan tehtävän suorittamisen tavoista. Dullesit edustivat näkemystä, jonka mukaan Yhdysvaltojen oli taisteltava vastustajiaan ja uhkia vastaan kaikkialla maailmassa ja muovattava maailmaa näköisekseen, kun taas Kennedyn oli

³⁸⁰ Robert Schlesinger sähköpostiviestissä tekijälle.

³⁸¹ Kennedy 1963c. ”This is not a partisan term, and it is not the exclusive property of Republicans or Democrats. It refers, instead, to this Nation's place in history, to the fact that we do stand on the edge of a great new era, filled with both crisis and opportunity, an era to be characterized by achievement and by challenge.”

maltillisempi ja kantoi huolta maailmalle välittyvästä Yhdysvaltojen kuvasta, mutta hän piti tarvittaessa päättäväisesti tiukan linjan Neuvostoliiton suhteen. Oma vaikutuksensa tähän oli varmasti myös JFK:n nuorilla liberaaleilla neuvonantajilla, kuten Sorensenilla ja Schlesingerilla.

Yksi mahdollinen selittävä tekijä Dullesin veljesten omaksuman näkemyksen ja JFK:n ajattelun välillä on uskonto. Dullesien kasvatuksessa vaikutti voimakkaasti kalvinistinen ajattelu, joka oli muovannut monien amerikkalaisten käsitystä maan missiosta jo aiemmin. Dullesit näkivät maailman hyvän ja pahan taisteluna, kun taas katolinen Kennedy ei omannut samaa näkemystä. Kennedyn maailmankuva ei ollut mustavalkoinen. Teologisten erojen lisäksi protestanttisten amerikkalaisten suhtautuminen Kennedyn ja tämän perheen katolisuuteen – ja irlantilaistaustaan – oli mahdollisesti yksi tekijä, joka etäännytti Kennedyä WASP-eliitin muovaamasta politiikasta. Vaikka uskonto onkin selkeä ero, olisi yksinkertaistavaa painottaa sitä liikaa, sillä myös katolisuudesta olisi ollut mahdollista ammentaa näkemystä mustavalkoisesta maailmasta. Tutkimissani puheissa Kennedy tuo kristinuskon selvästi esille, mutta liikkuu yleiskristillisellä tasolla, eikä hänen katolisuutensa tullut mitenkään erityisesti esille. Tämä oli toki odotettavissa, sillä tutkimani puheet oli suunnattu kaikille maan kansalaisille, joista selvä enemmistö oli protestantteja, ja epäluulo katolisia kohtaan ei ollut vielä haihtunut, kuten tiukka vaalitulos osoitti.

Mielestäni keskeisimmät syyt Kennedyn maailmankuvaan ovat hänen omat kokemuksensa toisessa maailmansodassa, matkustelu eri maissa, etenkin Indokiinassa, ennen presidenttiyttä sekä yksinkertaisesti se, että hän kuului uuteen sukupolveen verrattuna aiempiin poliitikoihin. Matkat eri puolilla maailmaa tarjosivat erilaisen näkökulman tapahtumiin ja siihen, miltä Yhdysvallat näytti ulkoapäin. JFK oli jo senaatissa esittänyt omia näkemyksiään itsenäistyvien siirtomaiden tilanteesta, jotka eivät olleet vanhemman sukupolven poliitikkojen mieleen. Matkoillaan hän päätteli, että kommunismin uhkaa ei voinut torjua tehokkaasti pelkästään aseellisella voimalla. Tästä syystä Yhdysvaltojen taloudellinen apu itsenäistyneille siirtomaille oli tärkeää, jotta kommunismi ei saisi siellä jalansijaa. JFK:n hallinnon Latinalaisen Amerikan kanssa käynnistämä yhteistyöohjelma *Alliance for Progress* oli yksi esimerkki tästä lähestymistavasta Kennedyn presidenttiyden aikana.

Se, että Kennedy pyrki aserajoituksiin ja kylmän sodan liennytykseen, ei välttämättä ollut pelkästään Kuuban kriisin aikana lähellä olleen ydinsodan kauhun seuraus, vaan kriisin onnistunut ratkaiseminen antoi Kennedylle auktoriteettia pyrkiä toteuttamaan jo aiemmin omaamaansa visiota aidosta rauhasta, joka oli Dallekin mukaan JFK:n ”todellinen intohimo”. Toisen maailmansodan kokemusten ja menetysten jälkeen on uskottavaa ja ymmärrettävää, että Kennedy halusi välttää sotaa viimeiseen asti ja pyrki kohti rauhaa. Kuuban kriisin onnistunut hoitaminen mahdollisti

liennytyspyrkimykset, joita Dallek ja Clarke ovat tutkineet. Ei myöskään voi aliarvioida sitä, että Sikojenlahden katastrofi sekä Kuuban kriisin onnistunut ratkaisu vahvistivat Kennedyn uskoa hänen lähestymistapansa toimivuudesta verrattuna hänen sotilasjohtajiensa näkemyksiin. Suhteissa sotilasjohtajiin heijastui myös Kennedyn vanhaa sotilasajattelua kohtaan tuntema epäluulo, ja hänen oma statuksensa sotasankarina mahdollisesti auttoi häntä pitämään oman linjansa paineen alla.

Kennedyn rauhanvisiossa oli samoja aineksia, kuin mitä oli presidentti Wilsonilla. Kennedy kuitenkin alleviivasi sitä, että aitoa rauhaa ei turvattaisi aseilla, toisin kuin Wilson, joka näki ensimmäisen maailmasodan mahdollisuutena pysyvän rauhan saavuttamiseen. JFK:n mukaan todelliseen rauhaan oli mahdollista päästä tunnustamalla sen olevan kaikkien yhteisissä intresseissä, vaikka osapuolet eivät muista asioista samaa mieltä olisikaan. Kennedyn lähestymistavasta on löydettävissä myös maan perustajaisien ajatus siitä, että Yhdysvaltojen on toimittava esimerkkinä muulle maailmalle, jota muut maat voivat halutessaan seurata. Rauhaa käsitellyt puhe sisälsi pyrkimyksen esimerkilliseen rooliin, kun Kennedy julisti, että Yhdysvallat pidättäytyy ilmakehässä tehtävistä ydinkokeista niin pitkään, kun muutkaan eivät niitä tee. Julistus voidaan nähdä niin, että Kennedy pyrki nostamaan Yhdysvallat esimerkilliseen rooliin ja johdattamaan maailman pois asevarustelun kierteestä kohti ”aitoa rauhaa”. McDougallin ajatusta mukailleen voi sanoa, että visiollaan Kennedy pyrki kirjoittamaan uutta lukua amerikkalaisen diplomatian ”Uuteen testamenttiin”. Mikäli JFK:n visio kylmän sodan mittavasta liennytyksestä – jonka toteutumisen mahdollisuuksista on mahdotonta sanoa mitään varmaa – olisi toteutunut, olisi hän samalla nostanut itsensä suurimpien amerikkalaisten presidenttien joukkoon. Oman paikkansa historiassa tiedostanut Kennedy oli varmasti tietoinen myös tästä asiasta.

3. Puritaanien vaikutuksesta

Tutkimissani puheissa puritaanit mainitaan eksplisiittisesti ainoastaan avaruusohjelmaa käsitelleessä puheessa, jossa Kennedy mainitsee kuvernööri William Bradfordin. Vaikka heitä ei tutkimissani puheissa mainita tämän useammin, amerikkalaisen jeremiadin piirteitä ja variaatioita esiintyi puheissa paljon. Kennedy puhui amerikkalaisille yksittäisen kansalaisen vastuusta yhteisölle sekä muistutti – etenkin kansalaisoikeuksien kohdalla – miten tärkeää oli elää henkilökohtaisessa elämässä maan perustajien ihanteiden mukaan. Puritaanien ajan merkkien lukemista on havaittavissa kohdissa, jossa Kennedy puhui ihmiskuntaa kohtaavasta eksistentiaalisesta uhasta, ydinsodasta.

Tutkimissani Kennedyn puheissa siis yhdistyivät yksi tietoinen viittaus puritaaneihin sekä puritaanien saarnamuodon vaikutus amerikkalaiseen retoriikkaan ylipäätään. Lisäksi on syytä

muistaa, että ajatus tehtävän saaneesta kansakunnasta juontaa suoraan puritaanien ajattelusta. Nämä havainnot vahvistavat sitä näkemystä, että puritaaneilla oli erittäin keskeinen merkitys amerikkalaisuuden ja amerikkalaisen ajattelun kehitykselle. Tätä vaikutusta ei pidä missään tapauksessa aliarvioida, kuten Robert Kagan mielestäni tekee.

4. Ekseptionalismi kansallisena voimavarana

Tutkimukseni vahvistaa näkemystä amerikkalaisen ekseptionalismin aseman keskeisyydestä amerikkalaisessa ajattelussa ja retoriikassa. Samalla se kertoo siitä, miten keskeinen osa se on amerikkalaista identiteettiä. Ekseptionalismi oli alkujaan keino luoda yhtenäisyyttä amerikkalaisten välille maassa, jonka väestö koostui erilaisista taustoista tulleista siirtolaisista. Mielestäni ekseptionalismin käytön ajankohdat ovat myös tietty indikaattori yhteiskunnan tilasta ja muutoksesta. Ekseptionalismi on toki osa amerikkalaisen kulttuurin DNA:ta, mutta sen voimakas esiintyminen tapahtuu aalloittain. Silloin kun Kennedy esitti ajatuksen uudesta rajaseudusta ja kaupungista kukkulan laella, Yhdysvallat oli suurten yhteiskunnallisten muutosten ja haasteiden edessä. Aikana, jolloin JFK sanoi vastuun siirtyneen uudelle sukupolvelle, maan sisällä vallitsi jännittynyt ilmapiiri kansalaisyhteiskunnan tilanteesta ja talous oli ollut taantumassa. Ulkopoliittisissa Kuuban ja Berliinin kriisit sekä Indokiinan tilanne asettivat Yhdysvallat erittäin vaikeaan tilanteeseen, jonka vakavuutta lisäsi ydinsodan mahdollisuus. Tällaisessa tilanteessa oli luontevaa turvautua historian menestyksekkäisiin esimerkkeihin ja näkemykseen kansakunnasta, jolle on uskottu erityinen tehtävä. Näiden esimerkkien avulla oli helpompaa luoda uskoa siihen, että myös nykypäivän vaikeuksista voitaisiin selvitä.

Amerikkalainen ekseptionalismi on kokenut uuden aallon Yhdysvalloissa viime vuosina. Siihen liittyy johdannossa mainittu debatti maan historiallisesta omakuvasta sekä myös näkemys maan roolista tämän hetken maailmassa. Globalisaation aikakaudella maailma on verkottunut tiiviimmin kuin koskaan ja ihmisten ja tavaroiden liikkuvuus on vapautunut. Se luo haasteen perinteisille kansallisvaltioille ja kansallisille identiteeteille. Tällaisessa tilanteessa käännytään usein maan myyttien ja historian puoleen, kun pyritään vahvistamaan kansallista identiteettiä. Tämä on yleismaailmallinen ilmiö, eikä koske pelkästään Yhdysvaltoja. Nykypäivän haasteiden edessä haetaan uskoa historian esimerkeistä aivan kuten Kennedyn aikana. Yhdysvallat käy jälleen läpi sisäistä muutosta, jonka jotkut näkevät uhkaavan maan identiteettiä: maahan muuttaa yhä enemmän ihmisiä ulkomailta – etenkin Aasiasta ja Latinalaisesta Amerikasta – ja maan lainsäädännössä on edetty liberaaliin suuntaan. Talous on tietysti oma lukunsa, samoin kuin Yhdysvaltojen asema ja rooli muuttuvassa maailmassa, johon vaikuttivat suuresti Irakin ja Afganistanin sodat. Mikä on Yhdysvaltojen tehtävä kylmän sodan jälkeisessä maailmassa? Vallitseva epävarmuus saa monet

kääntämään katseen historiaan, eikä näin ollen ole yllätys, että esimerkiksi republikaanien esivaaleissa miljardööri Donald Trump kampanjoi lauseella ”*Make America Great Again*”. Yhdysvallat on kuitenkin uusiutunut yhä uudelleen ja uudelleen historiansa aikana, ja rajaseutumyytin mukaan juuri muutoksesta syntyi amerikkalaisuus. Muutoksesta, voitetuista haasteista ja ne voittaneista sankareista syntyy uusia tarinoita, joista voi aikanaan tulla osa ekseptionalismien mytologiaa. Katolisen Kennedyn nousu presidentiksi rikkoi rajoja, samoin kuin Barack Obaman vaalivoitot maassa, jossa mustat vielä taistelivat oikeuksistaan Kennedyn aikana. Nämä menestystarinat viestittävät amerikkalaisuuteen liitettyä ajatusta tasa-arvosta, vapaudesta ja siitä, että kaikki on mahdollista ja unelmat saavutettavissa. Mikäli Yhdysvallat vastaa uuden aikakauden haasteisiin oikealla tavalla, niistä selviäminen voi muodostua tulevaisuudessa osaksi amerikkalaista ekseptionalismia.

V LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

I LÄHTEET

Beveridge, Albert J., *The March of the Flag: Beginning of Greater America*. Indianapolis (?), 1898. Library of Congress. <<https://archive.org/stream/marchofflagbegin00beve#page/n5/mode/2up>>. Luettu 7.12.2015.

The Declaration of Independence, 1776. The U.S. National Archives and Records Administration. <http://www.archives.gov/exhibits/charters/declaration_transcript.html>. Luettu 15.6.2015.

de Tocqueville, Alexis, *De la Démocratie en Amérique, 4 vols., revue et corrigée, et augmenté d'un Avertissement et d'un Examen comparatif de la Démocratie aux États-Unis et en Suisse*. Pagnerre: Paris, 1848, Vol. 3. <<http://oll.libertyfund.org/titles/1206>>. Luettu 27.5.2015.

de Villepin, Dominique, "Once Upon a Time, There Was America", *The Huffington Post*, 5.11.2012. <http://www.huffingtonpost.com/dominique-de-villepin/once-upon-a-time-there-wa_1_b_2077343.html>. Luettu 4.10.2015.

Foreign Relations of the United States, 1961–1963, Volume VI, Kennedy-Khrushchev Exchanges, Document 21. <<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v06/d21>>. Luettu 21.11.2015.

Foreign Relations of the United States, 1961–1963, Volume VI, Kennedy-Khrushchev Exchanges, Document 22. <<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v06/d22>>. Luettu 21.11.2015.

Foreign Relations of the United States, 1961–1963, Volume VI, Kennedy-Khrushchev Exchanges, Document 67. <<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v06/d67>>. Luettu 16.12.2015.

Foreign Relations of the United States, 1961–1963, Volume VI, Kennedy-Khrushchev Exchanges, Document 71. <<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v06/d71>>. Luettu 21.11.2015.

Kennedy, John F., "Democratic Party Nomination", Los Angeles, July 15, 1960. *John F. Kennedy Presidential Library and Museum*. <http://www.jfklibrary.org/Research/Research-Aids/JFK-Speeches/Democratic-Party-Nomination_19600715.aspx>. Luettu 13.7.2015.

Kennedy, John F., "Massachusetts General Court", January 9, 1961a. *John F. Kennedy Presidential Library and Museum*. <<http://www.jfklibrary.org/Asset-Viewer/OYhUZE2Qo0-ogdV7ok900A.aspx>>. Luettu 16.5.2015.

Kennedy, John F., "Inaugural Address", January 20, 1961b. Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, *The American Presidency Project*. <<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=8032>>. Luettu 22.7.2015.

Kennedy, John F., "Address in Seattle at the University of Washington's 100th Anniversary Program." November 16, 1961c. Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, *The American Presidency Project*. <<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=8448>>. Luettu 27.8.2015.

Kennedy, John F., "Address at Rice University in Houston on the Nation's Space Effort", September 12, 1962a. Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, *The American Presidency Project*. <<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=8862>>. Luettu 2.8.2015.

Kennedy, John F., "Radio and Television Report to the American People on the Soviet Arms Buildup in Cuba," October 22, 1962b. Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, *The American Presidency Project*. <<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=8986>>. Luettu 13.8.2015.

Kennedy, John F., "Commencement Address at American University in Washington," June 10, 1963a. Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, *The American Presidency Project*. <<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=9266>>. Luettu 27.8.2015.

Kennedy, John F., "Radio and Television Report to the American People on Civil Rights," June 11, 1963b. Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, *The American Presidency Project*. <<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=9271>>. Luettu 3.9.2015.

Kennedy, John F., "Remarks in San Antonio at the Dedication of the Aerospace Medical Health Center.," November 21, 1963c. Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, *The American Presidency Project*. <<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=9534>>. Luettu 27.10.2015.

Kerry, John, "Remarks on U.S. Policy in the Western Hemisphere", *U.S. Department of State*, 18.11.2013. <<http://www.state.gov/secretary/remarks/2013/11/217680.htm>>. Luettu 13.12.2015.

Lawrence, Bill, "Kennedy Asks 1.8 Billion This Year to Accelerate Space Exploration, Add Foreign Aid, Bolster Defense", *The New York Times*, 26.5.1961.

<<http://partners.nytimes.com/library/national/science/nasa/052661sci-nasa-lawrence.html>>. Luettu 30.7.2015.

Turner, Frederick Jackson, *The Significance of the Frontier in American History*, 1893.
<<http://xroads.virginia.edu/~Hyper/TURNER/chapter1.html>>. Luettu 25.6.2015.

II TUTKIMUSKIRJALLISUUS

AFRI:n WWW-sivusto. <<http://www.afri-ct.org/-1o-AFRI-?lang=fr>>. 20.12.2015.

Allegri, Reno, "An unusual alliance", *Messenger of St. Anthony*, June 2003.
<http://www.messengersaintanthony.com/messaggero/pagina_articolo.asp?IDX=193IDRX=60>.
Luettu 24.8.2015.

Anttila, Pirkko, *Tutkimisen taito ja tiedonhankinta*, 1998.
<http://www.metodix.com/fi/sisallys/01_menetelmat/01_tutkimusprosessi/02_tutkimisen_taito_ja_tiedon_hankinta/02_tiedon_intressit_ja_tieteen_olemus/2_3_2_0hermeneuttinen_tieteenperinne>.
Luettu 10.8.2015.

Benson, Thomas, W., *Writing JFK: Presidential Rhetoric and the Press in the Bay of Pigs Crisis*. Texas A&M University Press: USA, 2004.

Bloomsbury Publishingin WWW-sivusto. <<http://www.bloomsbury.com/us/>>. 2.12.2015.

Burns, Edward McNall, *The American Idea of Mission: Concepts of national purpose and destiny*. Rutgers University Press: USA, 1957.

Burns, McGregor, James, *John Kennedy: A Political Profile*. Harcourt, Brace & World, Inc.: New York, 1961.

Buzan, Barry, *The United States and the Great Powers*. Polity Press: Cambridge, 2004.

Bercovitch, Sacvan, *The American Jeremiad*. The University of Wisconsin Press: Wisconsin, 1978.

Calleo, David P., "Book Review of The Irony of Manifest Destiny: The Tragedy of American Foreign Policy". Published in Strategy, London, The International Institute for Strategic Studies, 2010.
<<https://web.archive.org/web/20110709141332/http://www.williampfaff.com/modules/news/article.php?storyid=488>>. Luettu 1.12.2015.

Ceaser, James W., “The Origins and Character of American Exceptionalism”. Teoksessa Dunn, Charles W., (toim.), *American Exceptionalism: The Origins, History, and Future of the Nation's Greatest Strength*. Rowman & Littlefield Publishing Group, Inc.: Maryland, USA, 2013, 11–27.

Chang, Kenneth, “Sacvan Bercovitch, Scholar Who Traced America’s Self-Image, Dies at 81”, *The New York Times*, 5.1.2015. <http://www.nytimes.com/2015/01/06/us/sacvan-bercovitch-scholar-who-traced-americas-self-image-dies-at-81.html?_r=0>. Luettu 29.3.2015.

Check, Christopher, “Americanism, Then and Now: Our Pet Heresy”, *Catholic Culture*, 2007. <<http://www.catholicculture.org/culture/library/view.cfm?recnum=7630>>. Luettu 5.7.2015.

Chicago Tribunen WWW-sivusto. <<http://www.chicagotribune.com/>>. 9.8.2015.

Clarke, Thurston, *JFK's Last Hundred Days: The Transformation of a Man and the Emergence of a Great President*. Penguin Books: USA, 2014.

Clymer, Adam, “When Presidential Words Led to Swift Action”, *The New York Times*, 8.6.2013. <http://www.nytimes.com/2013/06/09/us/remembering-two-seminal-kennedy-speeches.html?pagewanted=all&_r=2>. Luettu 27.8.2015.

Dallek, Robert, “JFK's Second Term”, *The Atlantic*, June 2003. <<http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2003/06/jfks-second-term/302734/>>. Luettu 14.12.2015.

Dallek, Robert, “The Medical Ordeals of JFK”, *The Atlantic: “JFK: In His Time and Ours”*, 2013a. <<http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2013/08/the-medical-ordeals-of-jfk/309469/>>. Luettu 14.7.2015.

Dallek, Robert, “JFK vs. the Military”, *The Atlantic: “JFK: In His Time and Ours”*, 2013b. <<http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2013/08/jfk-vs-the-military/309496/>>. Luettu 6.8.2015.

Dallek, Robert, *John F. Kennedy – An Unfinished Life 1917–1963*. Penguin Books: Great Britain, 2013c.

David P. Calleon WWW-sivusto. <<http://www.davidcalleo.com/>>. Luettu 1.12.2015.

Dunn, Charles W., "Introduction". Teoksessa Dunn, Charles W., (toim.) *American Exceptionalism: The Origins, History, and Future of the Nation's Greatest Strength*. Rowman & Littlefield Publishing Group, Inc.: Maryland, USA, 2013, 1–9.

Edinburghin yliopiston WWW-sivusto. <<http://www.ed.ac.uk/home>>. 2.4.2015.

Encyclopedia Britannican WWW-sivusto. <<http://global.britannica.com/>>. 7.4.2015.

Ernsberger, Richard, Jr., "Book Review: The Brothers: John Foster Dulles, Allen Dulles, and Their Secret World War". *History Net*, 31.3.2014. <<http://www.historynet.com/book-review-the-brothers-john-foster-dulles-allen-dulles-and-their-secret-world-war.htm>>. Luettu 12.7.2015.

Eubanks, Virginia, "The Mythography of the 'New' Frontier", *Media in Transition*, 19.12.1999. <http://web.mit.edu/m-i-t/articles/index_eubanks.html>. Luettu 6.11.2015.

Fallows, James, "William Pfaff: Clarity in the American Interest", *The Atlantic*, 2.5.2015. <<http://www.theatlantic.com/national/archive/2015/05/william-pfaff-clarity-in-the-american-interest/392234/>>. Luettu 13.7.2015.

Federici, Michael P., "The Old and New Testaments in U.S. Foreign Policy: McDougall and American Identity". *Humanitas* Volume XXIII, Nos. 1 and 2, 2010, 21–30.

Foner, Eric, "American Exceptionalism, American Freedom". *The Montréal Review*, January 2013. <<http://www.themontrealreview.com/2009/American-Exceptionalism-American-Freedom.php>>. Luettu 15.6.2015.

Furniss, Elizabeth, "Imagining the frontier: comparative perspectives from Canada and Australia". Teoksessa Rose, Deborah Bird; Davis, Richard (toim.), *Dislocating the Frontier: Essaying the Mystique of the Outback*. ANU E Press, The Australian National University: Canberra, 2005, 23–47.

Gadamer, Hans-Georg; Fantel, Hans, "The Problem of Historical Consciousness", *Graduate Faculty Philosophy Journal*, Volume 5, Issue 1, Fall 1975, Special H.G. Gadamer Issue, 8–52.

Gamble, Richard M., "Savior Nation: Woodrow Wilson and the Gospel of Service". *Humanitas* Volume XIV, No. 1, 2001, 4–22.

Gamble, Richard M., *In Search of the City on a Hill: The Making and Unmaking of an American Myth*. Bloomsbury Academic: New York, 2012.

- Hilfrich, Fabian, *Debating American Exceptionalism: Empire and Democracy in the Wake of the Spanish-American War*. Palgrave Macmillan: USA, 2012.
- Hodgson, Godfrey, *The Myth of American Exceptionalism*. Yale University Press: New Haven and London, 2009.
- Ihalainen, Pasi, "Vapaasyntyisten brittien protestanttinen kansakunta". Teoksessa Ihalainen, Pasi (toim.), *Britannia: Saarivaltakunnan Eurooppa-suhteiden historia*. Atena Kustannus Oy: Jyväskylä, 2002, 73–111.
- Kennan, George F., "A Participant's View". Teoksessa Garrison, Mark; Gleason, Abbott (toim.), *Shared Destiny: Fifty Years of Soviet-American Relations*. Beacon Press: Boston, 1985, 1–19.
- Korhonen, Keijo, *Haavoitettu jättiläinen: Yhdysvallat syyskuun 2001 jälkeen*. Kustannusyhtiö Otava: Helsinki, 2002.
- Korhonen, Keijo, *Pax Americana: George W. Bushin pelon perintö*. WSOY: Vantaa, 2008.
- Kraus, Michael; Joyce, Davis, *The Writing of American History (revised edition)*. University of Oklahoma Press: USA, 1990.
- Ledbetter, James, "What is American exceptionalism?", Reuters, 23.1.2012.
<<http://blogs.reuters.com/great-debate/2012/01/23/what-is-american-exceptionalism/>>. Luettu 29.3.2015.
- Lind, Michael, "The American Creed: Does It Matter? Should It Change?", *Foreign Affairs*, March/April 1996. <<http://www.foreignaffairs.com/articles/51853/michael-lind/the-american-creed-does-it-matter-should-it-change>>. Luettu 22.3.2015.
- Madsen, Deborah, *American Exceptionalism*. Edinburgh University Press: Edinburgh, 1998.
- McConnell, Scott, "America's Antiwar Correspondent", *The American Conservative*, 6.5.2015.
<<http://www.theamericanconservative.com/articles/americas-noninterventionist-correspondent/>>. Luettu 13.7.2015.
- McDougall, Walter A., *Promised Land, Crusader State: The American Encounter with the World Since 1776*. Mariner Books: USA, 1997.
- McKenna, George, "The Heirs of Puritanism: That's Us!", *History News Network*, 17.12.2007a.
<<http://historynewsnetwork.org/article/44660>>. Luettu 7.6.2015.

McKenna, George, *The Puritan Origins of American Patriotism*. Yale University Press: USA, 2007b.

McKrisken, Trevor, *American Exceptionalism and the Legacy of Vietnam: U.S. Foreign Policy since 1974*. Palgrave Macmillan: UK, 2003.

Mead, Walter Russel, "The Puritan Origins of American Patriotism", *Foreign Affairs*, January/February 2008 Issue. <<https://www.foreignaffairs.com/reviews/capsule-review/2008-01-01/puritan-origins-american-patriotism>>. Luettu 4.10.2015.

Merek, Frederick, *Manifest Destiny and Mission in American History: A Reinterpretation*. Harvard University Press: USA, 1995 (1. painos 1963).

Miscamble, Wilson D., "George Kennan, a Life in the Foreign Service", *American Diplomacy*, May 2004. <http://www.unc.edu/depts/diplomat/archives_roll/2004_04-06/miscamble_kennan/miscamble_kennan.html>. Luettu 26.10.2015.

Murray, Charles, *American Exceptionalism: An Experiment in History*. AEI Press: Washington DC, 2013.

Neuman, Rico; Coe, Kevin, "The Rhetoric in the Modern Presidency: A Quantitative Assessment". Teoksessa Edwards, Jason A.; Weiss, David (toim.), *The Rhetoric of American Exceptionalism: Critical Essays*. McFarland & Company, Inc.: USA, 2011, 11–31.

Pfaff, William, *The Wrath of Nations: Civilization and the Furies of Nationalism*. Touchstone; Reprint edition: New York, 1994.

Pfaff, William, *The Irony of Manifest Destiny: The Tragedy of America's Foreign Policy*. Walker & Company: New York, 2010.

Pole, J.R., *The Pursuit of Equality in American History*. University of California Press: USA, 1978.

Remini, Robert V.; Golway, Terry (toim.), *Fellow Citizens: The Penguin Book of U.S. Presidential Inaugural Addresses*. Penguin Books: USA, 2008.

Rieber, Alfred J., "How Persistent Are Persistent Factors?", teoksessa (toim.) Legvold, Robert, *Russian Foreign Policy in the Twenty-first Century and the Shadow of the Past*. Columbia University Press: USA, 2007, 205–279.

Saarikoski, Laura, "Republikaanit pyyhkivät koulukirjoista Coloradossa historian synkät vaiheet", *Helsingin Sanomat*, 19.10.2014. <<http://www.hs.fi/ulkomaat/a1413604665147>>. Luettu 22.3.2015.

Samuelsohn, Darren, "Rudy Giuliani: President Obama doesn't love America", *Politico*, 18.2.2015. <<http://www.politico.com/story/2015/02/rudy-giuliani-president-obama-doesnt-love-america-115309.html>>. Luettu 22.3.2015.

Schlesinger, Arthur M., Jr., *A Thousand Days: John F. Kennedy in the White House*. First Mariner Books: USA, 2002 (1. painos 1965).

Schlesinger, Robert, *White House Ghosts: Presidents and Their Speechwriters*. Simon & Schuster: New York, 2008.

Schlesinger, Robert Matti Viitasaarelle 26.10.2015: Sähköpostiviesti "RE: A question about Kennedy's New Frontier" (tekijän hallussa).

Shelton, Jim, "JFK biographer recounts 'Last Hundred Days' at Yale event", *New Haven Register*, 4.12.2013. <<http://www.nhregister.com/general-news/20131204/jfk-biographer-recounts-last-hundred-days-at-yale-event>>. Luettu 14.12.2015.

Sidney, Hugh, "Introduction". Teoksessa Kennedy, John Fitzgerald, *Prelude to Leadership: The European Diary of John F. Kennedy: Summer 1945*. Regnery Publishing: USA, 1995, xv-1.

Simon & Schusterin WWW-sivusto. <<http://www.simonandschuster.com/>>. Luettu 1.12.2015.

Smith, Peter, "Undelivered speech reflects Kennedy's strong Catholic ties", *Pittsburgh Post-Gazette*, 21.11.2013. <<http://www.post-gazette.com/news/nation/2013/11/22/Undelivered-speech-reflects-Kennedy-s-strong-Catholic-ties/stories/201311220137>>. Luettu 4.8.2015.

Solash, Richard, "'With A Heavy Heart...' -- Secret JFK Speech Could Have Signaled Start Of WWII", *Radio Free Europe / Radio Liberty*, 19.10.2012. <<http://www.rferl.org/articleprintview/24744628.html>>. Luettu 21.11.2015.

Sorensen, Ted, "JFK's inaugural address was world-changing", *The Guardian*, 22.5.2007. <<http://www.theguardian.com/theguardian/2007/apr/22/greatspeeches1>>. Luettu 23.7.2015.

St. John III, Burton, "Re-Contextualizing Americanism: The National Association of Manufacturers' Jeremiad for Free Enterprise During the Roosevelt Era". Teoksessa Edwards, Jason

A.; Weiss, David (toim.), *The Rhetoric of American Exceptionalism: Critical Essays*. McFarland & Company, Inc: USA, 2011, 63–82.

Tribune Content Agency WWW-sivu. <<http://tribunecontentagency.com/>>. 14.7.2015.

Tumulty, Karen, “American exceptionalism: an old idea and a new political battle”, *The Washington Post*, 29.11.2010. <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/11/28/AR2010112804139.html>>. Luettu 21.3.2015.

Ulam, Adam B., “The High Cost of Illusions”. Teoksessa Garrison, Mark; Gleason, Abbott (toim.), *Shared Destiny: Fifty Years of Soviet-American Relations*. Beacon Press: Boston, 1985, 41–59.

Vandivinit, Gilles, “From the virgin land to the transnational identities of the twenty-first century: Exceptionalist rhetoric in the field of American studies”. *European Journal of American Culture*, 1.9.2014, 165–179.

Vehkasalo, Jukka, “USA on omaa lajiaan”, *Kymen Sanomat*, 1.11.2008.

<<http://www.kymensanomat.fi/Kulttuuri--->

Kirjat/2008/11/01/USA%20on%20maa%20omaa%20lajiaan/200836134872/55>. Luettu 10.12.2015

Walker, Karen M., ”Resolving Rhetorical Tensions”. Teoksessa Edwards, Jason A.; Weiss, David (toim.), *The Rethoric of American Exceptionalism: Critical Essays*. McFarland & Company, Inc.: USA, 2011, 31–48.

Weiss, David; Edwards, Jason, ”Introduction: American Exceptionalism’s Champions and Challengers”. Teoksessa Edwards, Jason A.; Weiss, David (toim.), *The Rhetoric of American Exceptionalism: Critical Essays*. McFarland & Company, Inc.: USA, 2011, 1–11.

Winkler, Allan M., *Modern America: The United States from World War II to the Present*. Harper & Row, Publishers: New York, 1986.

III VIDEOLÄHTEET

Foner, Eric, luento “The Story of American Freedom: 1776-2005”. *MIT World*, 2005.

<<http://video.mit.edu/watch/the-story-of-american-freedom-1776-2005-9937/>>. Katsottu 15.6.2015.

Foner, Eric, luento “The Constitution in Crisis: Pt. 2”. *Fora TV*, 28.2.2007.

<http://library.fora.tv/2007/02/28/Constitution_in_Crisis_Pt_2>. Katsottu 13.6.2015.

Kinzer, Stephen, luento “The Brothers: John Foster Dulles, Allen Dulles and Their Secret World War”. *The University of Scranton*, 4.11.2013. <<https://www.youtube.com/watch?v=I6aV-fUnb1M>>. Katsottu 12.7.2015.